



SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 36
11/2021
29. máj 2021

Cena 0,80 €

Ludo Stur

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ



SLOVO O SLOVENSKU

Slovenskí politici sú do svojich funkcií nominovaní voličmi. Nemalé platy im štát vypláca z našich daní. Vďaka vôli národa získali poverenie riadiť veci verejné. Nič iné ako vôľa voličov by nemala byť pre nich záväznejšia. Tá ich do vládnych kresiel povýšila, ale tá im môže aj zlomiť väz. Hlas ľudu, hlas Boží...

Nijaký politik – ani ten sediaci v kresle ministra spravodlivosti – si nemôže myslieť, že skrátenie volebného obdobia parlamentu je v rozpore s princípmi právneho štátu. Možno práve pre takéto vyjadrenia niektorí vládni politici – žiaľ, aj s prezidentkou Zuzanou Čaputovou – zatvárajú oči pred povinnosťou vyhlásiť referendum o predčasných parlamentných voľbách bez zbytočných politických i právnych prietahov. Vládni politici by mali podpisovú iniciatívu obyvateľov s pokorou prijať a usilovať sa zabezpečiť vyhlásenie referenda čo najskôr. Nejde totiž len výhradne o možnosť, že všeludové hlasovanie ich zmetie z lukratívnych kresiel –, ale aj, že národ im de facto napokon vyjadrí podporu tým, že referendum nebude platné.

Ak niektorí slovenskí koalíčníci na základe rôznych právnych názorov či skúseností z iných krajín spochybňujú petíciu za vypísanie referenda o skrátení volebného obdobia parlamentu, prezrádzajú tým najskôr strach zo straty účasti na moci a isto aj zo straty finančných a iných výhod vyplývajúcich z ich terajšej pozície. Možno si to neuvedomujú, ale práve takto nepriamo povzbudzujú občanov zúčastniť sa na hlasovaní. Volič veľmi negatívne vníma politikov, ktorí sú prilepení na stoličkách. Prezidentka mohla referendum vypísať okamžite. Dokonca sa to očakávalo aj vzhľadom na jej stranické hniezdo, z ktorého vyletela do najvyššej ústavnej funkcie. Plebiscit oddialila o šesťdesiat dní, počas ktorých sa musí Ústavný súd SR vyjadriť k jeho ústavnosti.

Tak či tak, referendum sa konať bude. Neznamená to však, že bude aj úspešné. Vláde sice nedôveruje neuveriteľných osemdesiat percent občanov, lenže k volebným urnám ich napokon nemusí prísť viac ako potrebných päťdesiat percent. Zabezpečiť vyše 2,2 milióna hlasov nebude jednoduché. Z doterajších ôsmich plebiscitov bol úspešný len jeden – o vstupe Slovenska do Európskej únie. Aj to sa museli spojiť všetky politické strany pod Tatrami. Účasť tesne prekročila len päťdesiatdva percent...

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2021011



REFERENDUM SKONČILO NA ÚSTAVNOM SÚDE



Kresba: Ľubomír KOTRHA

Moc znueužíva kolúznú väzbu

str. 5

Matičná rekodifikácia slovenčiny

str. 6

Filozofické podstaty Gejzu Vámoša

str. 13

3 OTÁZKY PRE: MUDr. Kristínu BARIAKOVÚ z Psychiatrickej nemocnice prof. Matulaya v Kremnici

Pandémia negatívne vplyva na duševné zdravie

• **Viaceré zahraničné štúdie hovoria o náraste a súvisie psychických ochorení s pandémiou ochorenia COVID-19. Máte z oddelenia podobné skúsenosti?**

Na akútnom oddelení pracujem necelé tri roky. Zažila som tu obdobie pred pandémiou ochorenia COVID-19 aj počas nej, a hoci to nemám štatisticky podložené, dovoľm si tvrdiť, že zaznamenávame nárast počtu pacientov. Nájdu sa medzi nimi takí, ktorí už boli psychiatricky liečení ambulantne či ústavne, ale stúpili nám aj prvozáchyty v celom diagnostickom spektre psychických ochorení – od adaptačných cez afek-

tívne poruchy, závislosti až po psychózy.

• **Aké najčastejšie psychické problémy trápia pacientov?**

Posledné obdobie sa stretávame u pacientov so zvýšenou konzumáciou alkoholu, ktorá veľakrát vedie k suicidálnym pokusom. Ľudia majú závažné existenčné problémy, zúfalstvo redukuje pitím, ako jedinou únikovú cestu vidia samovraždu, pričom alkohol im dodá potrebnú „odvahu“ na vykonanie tohto činu.

• **Lockdown a obmedzenia odsúdili na samotu najmä osamelých ľudí bez práce. Ako sa aj v takejto situácii starať o svoje duševné zdravie?**

Starostlivosť o duševné zdravie a psychickú pohodu je dôležitou súčasťou života každého človeka – či už je obdobie pandémie, alebo nie. Aktuálnej situácii vďačíme za zlepšenie informovanosti verejnosti o potrebe psychohygieny. Spôsoby, ako zrelaxovať dušu, sú rôzne a veľmi individuálne. Pomôže vytvoriť si denný harmonogram, nájsť si činnosť, ktorá prináša potešenie. Môže to byť čokoľvek – varenie, pečenie, čítanie kníh, učenie sa jazyka, športová aktivita atď. Dôležité je však uvedomiť si, že všetko má raz svoj koniec, a ani pri pandémii to nebude ináč.

Zhovárал sa Ivan KRAJČOVIČ
Foto: autor



V SNN 12/2021
SI PREČÍTAŤE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín č. 12 vyjde s dátumom 12. jún 2021

- Reverend Dušan TÓTH, bývalý funkcionár SKS: Z vývoja v rodnej krajine som aj sklamaný
- Nenahraditeľnosť sestier a pôrodných asistentiek v zdravotnej starostlivosti o obyvateľov

Ministerstvo spravodlivosti výrazne podporilo zo štátnych peňazí LGBT organizácie

Homosexuálny životný štýl má čoraz viac podpory

Matej MINDĀR – Kresba: Ľubomír KOTRHA

Ministerstvo spravodlivosti SR schválilo 20. apríla 2021 v rámci podpory ľudských práv dotáciu v celkovej výške 769 500 eur. Medzi tridsiatimi šiestimi úspešnými žiadosťami sa nachádzajú aj projekty zamerané na podporu LGBT komunít. Ako prvý prišiel s touto informáciou opozičný poslanec Národnej rady SR Tomáš Taraba z novovzniknutej strany Život – Národná strana.

Na oficiálnej stránke rezortu spravodlivosti je zverejnený Zoznam schválených žiadiostí o poskytnutie dotácie na podporu ľudských práv na rok 2021, podľa ktorého sú tri projekty explicitne zamerané na podporu rozvoja sexuálnych menšín.

TEPLÁ VLNA

Občianske združenie Sapling so svojim projektom PRIZMA – Komunitné a poradenské centrum pre LGBTI ľudí v Košiciach 2021 si pripísalo o pätnásťtisíc eur. Venuje sa predovšetkým rozvoju komunity lesbičiek, gejov, bisexuálnych a transrodových ľudí (LGBT). Bolo založené už v roku 2012. Medzi jeho najvýznamnejšie projekty patrí najmä PRIDE Košice a Freeq. „Chceme svet, v ktorom ľudia prirodzene prijímajú zodpovednosť za svoje okolie, sú ochotní venovať svoj čas pre dobro druhých a vytrvávajú pri presadzovaní a obrane občianskych a ľudských práv. Chceme svet, v ktorom je pre všetkých možný plnohodnotný život bez ohľadu na sexuálnu orientáciu, rodovú identitu a jej prejav. Chceme svet, v ktorom si ľudia vážia snahu iných ľudí a sú osobne motivovaní k líderstvu v svojej lokálnej komunite.“

Druhým úspešným uchádzačom sa v tomto smere stalo slovenské LGBT divadlo Nomantines s projektom Teplá vlna (diskusia, videá a podcasty o LGBTI+ ľuďoch) so sumou 24 950 eur. „Divadlo Nomantines je v slovenskom divadelnom kontexte jediným LGBTI+ divadlom a tiež divadlom, ktoré sa zaoberá témami rodu, rodovej identity, rodovej rovnosti, potláčaním rodových stereotypov a bojom proti diskriminácii a násilím na ženách. Cieľom divadla Nomantines je šírenie humanistických myšlienok, ochrana ľudských práv, podpora odstraňovania prejavov diskriminácie v spoločnosti, podpora rodovej rovnosti a snaha o rozvoj občianskej spoločnosti. Robí tak prostredníctvom kultúry cez divadelné inscenácie, vydávanie magazínu, realizáciu festivalov, workshopov, ktoré môžu zasiahnuť do formovania predstáv o rôznych menšinách a prispieť k akceptácii inakosti. Počas svojej existencie pripravilo už sedemdesiat divadelných inscenácií a zrealizovalo stopäťdesiat repríz. Pravidelne spolupracujeme s invenčnými mladými umelcami a umelkyňami, ktorých zaujímajú ľudské práva a queer témy a dáva im priestor pri tvorbe divadelných inscenácií.“



Okrem toho sa v Zozname objavujú aj ďalší úspešní uchádzači, ktorí z podstaty svojej činnosti môžu nepriamo podporovať LGBT komunitu. Patrí sem najmä nezisková online platforma pre mladých ľudí Zmudri s projektom Zmudri v ľudskoprávných témach. Rezort spravodlivosti odklepal tomuto projektu 13 290 eur. Ďalším kontroverzným projektom je Zvyšovanie informovanosti občianskej spoločnosti o aktuálnych ohrozeniach ľudských práv žien: Od extrémizmu k dopadom pandémie COVID-19 Záujmového združenia žien Aspekt so schválenou sumou 26 153 eur. „Prvá feministická organizácia na Slovensku ASPEKT sa oficiálne zaregistrovala

SYPALO FEMINISTKÁM

Iniciatíva Inakosť ako tretí úspešný uchádzač si so svojim projektom Podpora, poradenstvo a zber dát o LGBTI ľuďoch na Slovensku pripísala o sumu 37 260 eur. „Iniciatíva Inakosť spája ľudí a organizácie, ktoré hľadajú riešenia na zlepšenie života lesbičiek, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych ľudí, aby boli plnohodnotnou súčasťou svojich rodín, pracovných a školských kolektívov, miestnych spoločenstiev, cirkví a celej slovenskej spoločnosti.“ Summa summarum, zo 769 500 eur Ministerstvo spravodlivosti SR pod vedením ministerky Márie Kolíkovej odklepovalo v tomto roku na priame LGBT projekty 77 210 eur, čiže vyše desať percent.

Okrem toho sa v Zozname objavujú aj ďalší úspešní uchádzači, ktorí z podstaty svojej činnosti môžu nepriamo podporovať LGBT komunitu. Patrí sem najmä nezisková online platforma pre mladých ľudí Zmudri s projektom Zmudri v ľudskoprávných témach. Rezort spravodlivosti odklepal tomuto projektu 13 290 eur. Ďalším kontroverzným projektom je Zvyšovanie informovanosti občianskej spoločnosti o aktuálnych ohrozeniach ľudských práv žien: Od extrémizmu k dopadom pandémie COVID-19 Záujmového združenia žien Aspekt so schválenou sumou 26 153 eur. „Prvá feministická organizácia na Slovensku ASPEKT sa oficiálne zaregistrovala

Z NAŠICH DANÍ

Podľa Antona Chromíka z Aliancie za rodinu ministerka Kolíková hlasne, a už nielen slovné, ale aj finančne podporuje LGBTI agendu, potraty a gender ideológiu. „Vlastne nielen ona, boli sme k tomu donútení my všetci daňoví poplatníci. Najväčší problém nevidím v podpore rovnosti ľudí, ktorí majú homosexuálne ctenie s ostatnými. Táto rovnosť v Slovenskej republike predsa je a žiadny súdny človek nepovažuje ľudí s takýmto ctením za menejcenných. Odlíšujeme sa v tom, či považujeme homosexuálne správanie, zabíjanie nenarodených

detí alebo mátenie detí v ich biologickej pohlavnej identite za dobré alebo zlé. Láska predsa nechce zle bližnému. Aktívny homosexuálny životný štýl prináša závažné zdravotné riziká, preto ho odmietame. Gens Hellquist, výkonný riaditeľ kanadskej homosexuálnej aktivistickej skupiny (v ktorej majú všetky tieto moderné právne výdobytky), priznal: „Náš zdravotný stav patrí k najhorším v tejto krajine ... Zdravotné problémy, ktoré ovplyvňujú queer Kaňadanov, sú kratší vek, ako sa dožíva priemerný Kanadan, samovraždy, vyššia miera užívania návykových látok, depresie, nedostatočný prístup k starostlivosti a HIV/AIDS.“ Ďalej pokračoval: „V našej komunite sa vyskytujú všetky endemické druhy zdravotných problémov. Máme vyšší výskyt rakoviny konečníka v gay komunite, lesbičky majú vyšší výskyt rakoviny prsníka ... realita je, že každý rok (sic) viac LGBT ľudí v tejto krajine zomrie na samovraždu, než zomrie na AIDS, a je viac tých, ktorí umierajú skoro na zneužívanie návykových látok než tých, ktorí umierajú na HIV/AIDS.“ Naša krajina má ústavu a zákony, ktorými sa majú politici riadiť. Aj nad nimi je zákon.“

CUDZIE IDEOLÓGIE

Manželstvo vníma ako vzťah muža a ženy. Podľa jeho názoru je účelom manželstva založenie rodiny (plodenie detí) a ich riadna výchova. „Je šokujúce, ak zástupcovia štátu podporujú finančne organizácie, ktorých ciele a požiadavky sú v úplnom rozpore s prijatou ústavou a našimi zákonmi. Stačí si pozrieť relácie Teplej vlny či akcie Iniciatívy Inakosť. Využívanie štátnych financií na propagáciu politiky blízkych súkromných názorov, ktoré sú v rozpore s cieľmi a so zákonmi tejto krajiny, zaväňuje závažným zneužitím verejných prostriedkov na súkromné ciele. Takéto správanie považujem za ovplyvňovanie volieb a narúšanie princípov demokracie, ktorá prijíma svoje hodnoty slobodným ustáleným procesom v parlamente. Šialená ideológia postupuje a otupenie racionality, na čo majú slúžiť verejné zdroje, je také vysoké, že si to vlastne skoro nikto nevšimá.“

VŠIMLI SME SI

Oveľa skôr, ako som pri rozprávaní o habáncho a ich remeselníckej zručnosti, najmä však o majstroch majoliky a fajansy, počúval národného umelca Ignáca Bizmayera, ktorý svoje dlhoročné zaľúbenie do hrnčiarskeho kruhu prerazoval môjmu kolegovi a spisovateľovi Jánovi Čomajovi do knihy Hlina ako osud, spoznal som v Lubietovej vynikajúceho majstra keramikára Emila Majnholda, od narodenia ktorého v tomto roku uplynulo rovných sto rokov...



Neviem, či sa ešte u nás na Slovensku nájdeme dlhovejšia rodinná remeselná tradícia, akou je v Lubietovej sedemdesiat generácií výrobcov keramiky rodu Majnholdovcov. Jedným z jej najznámejších nositeľov bol Emil MAJNHOLD, ktorého storočnicu narodenia sme si nedávno pripomenuli.

Ked' sa habánom ako Lutherovým extrémnym horlivcom stalo Švajčiarsko pritesné, nachádzali zástitu v protestantskej šľachte na Morave aj na západnom Slovensku. Až teraz sa mi spája do súvisu s nimi rok 1576, keď spod helvétskeho kríža a Álp prišli do Lubietovej Majnholdovci, priniesli sem majoliku a už sedemdesiat generácií tohto rodu až dodnes ju majstrovsky vyrába. Sám neviem, čo ma do tohto kedysi známeho banického mestiečka s mestskými výsadami a dobrou hrnčiarskou hlinou kedysi v polovici osemdesiatych rokov priviedlo. Určite dajaká novinárska povinnosť, od ktorej som veľmi rýchlo odbočil do hrnčiarskej dielne Emila Majnholda (1921 – 1996), len čo mi ho predstavili. Fotografia tohto jedného z prvých majstrov ULUV-u si dodnes opatrujem ako pamiatku. A možno sa ešte pôjdeme pozrieť aj do Modry, kde má dielňu jeho syn – tiež Emil...

Hlinené zaľúbenie

K Bizmayerovi do modranskej Harmónie sme chodievali s už legendárnym smenárskym reportérom a autorom literatúry faktu ako do habánskeho múzea. Kým oni nahovorili toho toľko, až z toho boli memoáre, ja som si z ich dlhých debát modeloval a ukladal do pamäti hrozienka zaujímavých sentencií a situačných reakcií „pre budúcnosť“. Alebo som si len tak nebadane do archívu fotografoval ich zaujatost, ktorá by povrchnému a najmä lahostajnému divákovi pripadala až ako posadnutosť. Boli obdivuhodní ako jeden aj druhý, vedeli vychutnať a uplatniť svoje umenie a sformovať ho životnou skúsenosťou do presvedčivej výpovede či výrečného gesta.

Text a foto: Emil SEMANCO

Národná kultúra ako neželaný alebo úmyselne zabúdaný pojem

Čo nám ešte prinesie súčasná politika?

Prvých štrnásť rokov života som prežival v „uhorskej vlasti“. V autentickom zlopravnom prostredí tak ako aj moi rovesníci som všetkými zmyslami vnímal následky krutého odnárodňovania Slovákov. V čase dospievania, ale už v pôvodnej vlasti predkov, som si v celom rozsahu uvedomil veľkosť ducha našich národných buditeľov, ale aj príslušníkov slovenskej pospolitosti, ktorí položili základy našej identity a zrodu slovenskej štátnosti.

V procese globalizačných tendencií „modernizovania“ našich národných dejín mnohí pracovníci štátnej správy a ich našepkávači zneužívajú demokraciu na dehonestovanie nášho národného dedičstva. Predovšetkým mám na mysli rezort ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktorý si kultúru sprivatizoval. Priveľký priateľ a podporu má v rezorte najmä lacný zábavný priemysel, kde je dostatok priestoru na parodovanie našej národnej kultúry.

ČO INÍ NEPÍŠU

Ak mám súčasné dianie nazvať pravým menom, mnohí pracovníci rezortu ani nepoznajú pojem národná kultúra či najstaršiu, dlhé desaťročia jedinú národnú inštitúciu Maticu slovenskú i náš významný symbol – Národný cintorín v Martine... Konajú ako „amatéri“ alebo ešte horšie – úmyselne. V každom prípade kladiem otázku, či pani ministerka kultúry vie o takýchto praktikách? Ak áno, mala by v záujme ozdravenia spoločnosti vyvolať osobnú zodpovednosť.



Za trestuhodné považujem konanie príslušných štátnych orgánov, ktoré pripúšťajú, aby Slováci žijúci v národnostne zmiešanom území existovali ako druhotriedni občania. Kladiem akademickú otázku – čo ešte môžeme očakávať od tejto vládnej koalície v predvečer osláv tridsiateho výročia zrodu našej nezávislej a suverénnej Slovenskej republiky, keď ex predseda vlády a mnohí ďalší predstavitelia

štátu neprejavujú záujem o naše vzácne dedičstvo, našu štátnosť. Tešiť sa môže najmä V. Orbán, že na „Feldvidéku“ opäť narastá vplyv jeho súkmeňovcov.

Na sklonku života mojej generácie v tieni ochorenia COVID-19 znova prežívame národné ponižovanie Slovákov a len dúfame, že naši potomkovia sa nenechajú dobrodruhmi opäť oklamať.

Ján MARKO



Emancipácia Eduarda Hegera

Roman MICHELKO

Na Slovensku už bolo v minulosti dvakrát referendum o skrátení volebného obdobia. Vtedajšie vládne garnitúry sa takýmto iniciatívam nikdy netešili, ale spoliehali sa na náročné ústavné podmienky na zabezpečenie platnosti referenda. K urnám musí prísť nadpolovičná časť všetkých oprávnených voličov. Referendá boli odsúdené na neúspech...

Dnes sa situácia zmenila. Máme historicky najnedôveryhodnejšiu vládu, ktorej nedôveruje vyše osemdesiat percent občanov, a pod petíciu za predčasné voľby sa v rekordnom a navyše pandemickom čase podpísalo takmer šesťstotisíc ľudí. To naznačuje, že aj keď je na dosiahnutie platnosti referenda potrebná účasť vyše 2 200 000 voličov, za daných okolností nie je nereálne danú metú dosiahnuť. Možno práve obava z toho, že by referendum mohlo byť platné, dostalo koalíciu do paniky

a prezidentka Zuzana Čaputová urobila jediné, čo mohla. Referendovú otázku poslala na posúdenie jej ústavnosti na Ústavný súd SR. Formálne to zdôvodnila pochybnosťami, či sa má plebiscit automaticky implementovať po vyjení v zbierke zákonov, alebo je nutná jeho ratifikácia. Nateraz túto otázku vyriešil judikát Ústavného súdu SR z roka 1997, keď v kauze priamej voľby prezidenta povedal, že paragrafové znenie zákona nemožno prijať. To sa prejavilo aj v roku 2004, keď platné referendum o vstupe Slovenska do Európskej únie samo osebe nestačilo a bolo nutné prístupovú zmluvu Slovenskej republiky do Európskej únie ratifikovať aj v parlamente.

Ako vieme, nastal tak konflikt dvoch ústavných princípov. Jednak nepostihnuteľnosť poslancov za akékoľvek hlasovanie v parlamente. A na strane druhej bola v referende jasne

deklarovaná vôľa voličov. V tejto diskusii sa používa aj krajne zavádzajúci judikát českého ústavného súdu, ktorý však nerozhodoval o tom, či predčasné voľby sú ústavné, ale len o tom, či skrátenie volebného obdobia ad hoc zákonom je v poriadku.

KOMENTÁR

Konštatoval, že nie a že na to treba osobitný zákon, ktorý postihne všetky okolnosti takéhoto skrátenia, napríklad že v čase, keď je Poslanecká snemovňa rozpustená, jej kompetencie preberá Senát Českej republiky. Nakoniec práve podľa tohto modelu sa postupovalo pri skrátení volebného obdobia po páde vlády Petra Nečasa.

Oporcovia referenda často argumentujú právom na prístup k verejným funkciám. Tento argument je však veľmi chabý. Nikomu zo

súčasných poslancov sa ani v najmenšom toto právo neobmedzí. Aj po prípadných predčasných voľbách má každý z nich právo znova sa uchádzať o volenú funkciu a svoj mandát si vo voľbách môže znova obhájiť a ústavnú funkciu obnoviť. A práve tu je kameň úrazu. Mnohí voliči súčasnej koalície, osobitne hnutia OĽaNO, sú doslova zhrzení z toho, koho do parlamentu asi v predvolebnej eufórii zvolili. Právo napraviť omyl ponúka práve inštitút predčasných volieb. Zároveň nikde v ústave nenájdete ustanovenie, ktoré garantuje poslancom za každých okolností štvorročné mandát.

Aktuálna politická situácia ukazuje, že siahodhlé debaty týkajúce sa referenda o predčasných voľbách sú možno čisto akademické. Súčasná koalícia sa dá definovať jednou trvalou konštantou. Vďaka komplikovanej povahe lídra najsilnejšieho politického subjektu OĽaNO je de facto v permanentnej politickej kríze. Aby to bolo ešte komplikovanejšie, v ostatnom čase sa zreteľne ukázalo, že OĽaNO sa začína deliť na Hegerovu a Matovičovú frakciu. Jasne to ukázalo hlasovanie o dôvere ministerke spravodlivosti Márii Kolíkovej. Za hlasovalo dvadsať tri poslancov verných súčasnému premiérovi Edu-

arduvi Hegerovi, naopak, dvadsať sedem Matovičových zákonodarcov aktívnu podporu ministerke Kolíkovej nevyjadřilo. Igor Matovič stráca vplyv. Nedokáže vládnuť ani mocensky, ani takticky. Žeby prichádzal začiatok jeho politického konca? Teatrálnym objatím Márie Kolíkovej po hlasovaní dal Eduard Heger jasne najavo, že sa postupne mieni emancipovať.

Nezakríknime to, ale skôr alebo neskôr asi nastane rozkol ako po vláde P. Pellegriniho, ktorý bol podpredsedom Smeru-SD Roberta Fica. Koaličný partner SaS zmietol zo stola jeho návrh novelizácie rozpočtu a pred koalíciou je ďalší horúci zemiak v podobe novely zákona o kolúznej väzbe, kde na seba tvrdo narazili líder SME RODINA Boris Kolář a ministerka spravodlivosti Mária Kolíková. Pre tieto spory sa muselo na poslednú chvíľu preložiť rokovanie parlamentu o bezprecedentných osem dní.

Koalícia je v hlbokom rozvrate a na jej prežitie by si dnes sotva kto stavil. Preto, paradoxne, debata o referende, o predčasných voľbách môže byť čisto akademická. Koalícia sa najskôr dostane k predčasným voľbám vlastnými silami.

Igor Matovič sa pravdepodobne pripravuje na predčasné voľby.



Propaganda je spojenec vojny

Dušan D. KERNÝ

Porážku nacizmu, dobytí Berlína Červenou armádou sme si 8. a 9. mája pripomínali rôznorodo. Unikátom je stiahnutie mládežníckej organizácie ruskej vládnej strany Zjednoteného Ruska za propagáciu extrémizmu, propagáciu nacizmu, terorizmu a falšovania dejín Veľkej vlasteneckej vojny. Popieranie úlohy sovietskeho ľudu v porážke nacizmu je v Ruskej federácii trestné i vyše traja rokmi väzenia...

Mládežníci na juhu Ruska vyviazali navela, navela len s pokarhaním za to, že slávostne položili vence na pamätník maďarských vojenských zajatcov. Boli ohromení trestným stíhaním, lebo si mysleli, že Maďari bojovali po boku Červenej armády a ZSSR. Ani im a ani ich vedúcim a učiteľom či miestnym orgánom na um nezišlo, že to bolo úplne naopak, že maďarská armáda do poslednej chvíle bojovala pri Stalingrade po boku 6. nemeckej armády.

(Slovenská divízia na čele s generálom Jurechom bola ovella južnejšie, pod Kaukazom, a tak sa zničujúcejmu útoku Červenej armády vyhla bez veľkých strát...)

Bola by to epizóda nebyť jednej z najradikálnejších poslankyň ruskej

POZNÁMKA

dumy za parlamentnú Komunistickú stranu Ruska. Urobila z toho priam celoruský škandál. Školy nielen zanebávajú vlasteneckú výchovu, ale aj riadnu výučbu vlastných ruských dejín. Nikto neoponoval. Bolo treba nemalého úsilia vládnej strany, aby stačilo pre mládežníkov ďaleko od Moskvy len tvrdé pokarhanie, a nie väzenie.

Čo nám to hovorí? V Rusku budú v jeseň parlamentné voľby. Treba tvrdiť muziku. V rámci kampane sa

táto citlivá téma, ktorej bolestivosť pre obyvateľov Ruska, ako aj ruských historikov často v Európe nechápeme, dá poľahky rozduchať. Rusi bedlivo sledujú, ako to konštatovať v polovici mája rešpektovaný denník Kommersant, ako sa už v súčasnej Európe pomaly „pevne ustálil obraz Ruska ako nepriateľa“. V takejto situácii je teraz vzájomné porozumenie nemožné, nijaká normalizácia vzťahov sa nedá očakávať, a aj keď potom nastane, bude to na veľmi nízkej úrovni. Lebo nikto vo vyššej politike sa neodváža presadzovať partnerské vzťahy s Ruskom, a ak tak urobí, dostane sa v súčasnej politickej situácii v štátoch Európskej únie na pokraj významnosti.

Je to neuveriteľné, ale po troch desaťročiach od zániku ZSSR je vzájomné porozumenie s Ruskom na úrovni vrcholnej politiky nemožné. Široké súvislosti proti-

ruského postoja sú nielen súčasťou postoja kolektívneho Západu, ale aj súčasťou integrácie nových štátov do Európskej únie a najmä Severoatlantickej aliancie NATO, konštatuje o. i. Kommersant.

Podstatná je otázka: týka sa to nás? Nepodľahnúť takej politickej motivovanej propagande, ktorá akoby bola pokračovaním vojny. Pamätliví novinári vedia, že prvým krokom k znornámeniu pomerov je najmä odzbrojenie slovníka. Odzbrojenie vždy prebieha najprv v reči a v používaných slovách. Stačí málo – neprekrocovať fakty. Niekedy sú to taľafatky. Napríklad dvojčíslo SNN 15 – 16/2020 pripomínalo, že 11. apríla 1945 mesto Martin oslobodili vojská ukrajinskej armády, aj keď taká vtedy neexistovala, bola len sovietska. Ale ide aj o veľké veci, napríklad nepodľahnúť úsiliu s predstihom tvrdiť, že vakcína je zbraňou vojny, hybridnej vojny v čase, keď to nikto iný okrem ukrajinského ministra zahraničných vecí nehovoril.

Na záver – pre nás je však pozoruhodné, že maďarskí vojaci majú pamätník v Rusku, proti ktorému bojovali. Dodnes im pripomína zbytočnosť obetí vo vojne, ktorá bola aj vojnou propagand.



AKO BOLO, ČO BOLO

Kedysi obvinil profesor historického práva na jezuitskej univerzite v Trnave Matej Bencšik Trenčanov, že sú potomkovia Svätoplukových Slovákov. V roku 1728 sa Ján Baltazár Magin v diele *Murices sive Apologia* čiže *Ostne alebo Obrana hrdo hlásil ku kráľovi Svätoplukovi. Profesor Martin Homza vydal *Murices novae* alebo *Nové ostne*, v ktorých píše, že sme sa chybne vzdali uhorskej časti našich dejín. Po vzniku ČSR v roku 1918 sme prevzali koncepciu, podľa ktorej sa naše dejiny prerušili pádom Veľkej Moravy a obnovili až vznikom Československa. Akoby Nitrianske kniežatstvo nebolo základom neskoršej Uhorskej krajiny. Akoby Svätého Štefana neopásali mečom slovenský veľmoži Poznan a Hont. Akoby naši predkovia, starí Slováci a starí Maďari, neboli konštitutívne národy pri vzniku Uhorského kráľovstva. Akoby Svätopluk nebol spojený s Nitrou a Morava a Česko nepatrieli k Svätoplukovej ríši. Keď sme sa vzdali našich dejín, Maďari si ich radi*

prisvojili, z čoho pramenia problémy pri hľadaní našej národnej identity.

V *Homzovej knižke* sa traja muži s latinskými menami, traja študenti a šofér vyberú na exkurziu *Pribinovým kniežatstvom*,

aký nám nanucovala Praha, v ktorom dominovali Jiráskovi husiti. Spomeňte si na poručíka Tronika z filmu *Čierni baróni*, ktorý sa opýtal vojakov: „Jaké jsou tři hlavní zdroje tradic naší lidové demokratické armády?“ a sám si odpo-

v robote, otočiť o stoosemdesiat stupňov a bol si blízko pravdy. Dnes nevieš. Vtedy bola noc a každé svetlo bolo vidieť, dnes je hmľa a v hmle zaniká i najväčšie svetlo... O tom sme sa presvedčili pri detronizácii jazdeckej sochy

ako *Industriae tuae*, teda Tvojej horlivosti, oslovuje aj ako svojho „jediného syna“ (*unicus filius*), v zmysle jedinečného, výnimočného, obľúbeného, a takto ho prijal de facto do rodiny európskych kresťanských vládov. V roku 885 ho iný pápež, Štefan V., v liste *Quia te zelo fidei už oslovuje ako kráľa Slovanov (rex Sclavorum)*. To znamená, že medzi rokmi 880 a 885 Svätopluk postúpil aj de iure do kráľovskej hodnosti, to jest dostal sa na úroveň iných kráľov latinského univerza 9. storočia. Opis udalostí okolo korunovácie Svätopluka nám podľa všetkého veľmi detailne podáva anonymný autor 9. kapitoly diela *Gesta regum Sclavorum (Skutky kráľov Slovanov)*, ktoré sa stalo neskoršie súčasťou textovej skladby známej aj pod názvom *Kronika popa Dukljanina*.

Nuž, pri Svätoplukovej soche sa nám netreba sporiť o termínoch starí Slováci, starí Maďari či starí Česi. Stačí odcitovať pápeža Štefana V. a bude nám jasné, že pod jazdeckú sochu na bratislavskom hrade nepochybne patrí nápis *Rex Sclavorum*.



Svätopluk alebo Rex Sclavorum

Peter VALO

Svätoplukovým kráľovstvom, neskorším Uhorským a Česko-Slovenskom. Autor už pri ich úvodnej exkurzii do Komárna porozpráva všetko od názvu mesta podľa slovenského slova komár cez Klapkovu obranu pevnosti, jej sovietsku okupáciu až podnes. Aj cez iné historické miesta nás vedie k poznaniu, že žiadny národ stredovýchodnej Európy nemá toľko dát o začiatkoch svojich dejín ako my.

Homza vytvoril bedecké našimi dejinami. Ponúka iný obraz,

vedal: „Jsou tři. Jsou to: soudruh Žižka, soudruh Husek a soudruh Jirásko.“

Jiráskove romány poznačili výklad našich stredovekých dejín. Tento uhol pohľadu ich deformoval v Masarykovej ČSR, ako aj v gottwaldovskej komunistickej ČSSR a u časti historikov ho citiť aj dnes. Túto i súčasnú dobu najvýstižnejšie charakterizoval v knihe šofér: „Vtedy bolo ešte ľahké zorientovať sa vo veciach. Stačilo si všetko, o čom sa hovorilo oficiálne v školách a

Svätopluka na bratislavskom hrade. Vtedajší predseda NR SR vykrikoval, že ju dá odstrániť, čo sa mu pre odpor verejnosti nepodarilo, preto vytvoril pod vedením absolventky Sorosovej univerzity v Budapešti komisiu, ktorá nášho kráľa ozbjjala aspoň o titul.

Nuž, čo o tomto panovníkovi napísal profesor Homza: Panónske (Uhorské) kráľovstvo je nástupcom Svätoplukovho Kráľovstva Slovanov. Najprv však niečo o Svätoplukovi I. V roku 880 ho pápež Ján VIII. listom známym

SEBAOBRAÑA

Sociálna poisťovňa upozorňuje zamestnávateľov a samostatne zárobkovo činné osoby, že vláda Slovenskej republiky schválila nariadenie, ktoré im v čase pandémie umožňuje odklad splatnosti poisťného na sociálne poistenie za mesiac máj 2021 do 31. decembra 2023 za predpokladu splnenia zákonom stanovených podmienok.

Odklad poisťného

Odklad splatnosti poisťného na sociálne poistenie za mesiac máj 2021 do 31. decembra 2023 platí iba pre zamestnávateľov v časti poisťného za zamestnávateľa a pre povinne poistené SZČO, ak ich čistý obrát alebo príjem z podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti v uvedenom mesiaci poklesol o štyridsať percent a viac. Lehota splatnosti poisťného na sociálne poistenie za máj 2021 sa za zamestnávateľov nemení. V tejto súvislosti SP pripravuje elektronický formulár čestného vyhlásenia, ktorý bude slúžiť na preukázanie splnenia podmienok odkladu splatnosti poisťného. Zaslanie elektronickej verzie formulára zabezpečí rýchlu spätnú väzbu o zapracovaní predĺženej splatnosti poisťného. Ak nemá odvázateľ poisťného prístup k internetu, môže Sociálnu poisťovňu doručiť aj listinnú podobu formulára. Pôvodne mali zamestnávateľia a samostatne zárobkovo činné osoby odložené poisťné za tieto mesiace uhradiť do 30. júna 2021, podľa nového nariadenia vlády sa im však táto lehota postupne posunie o tri mesiace až do roku 2023.

Nové lehoty splatnosti poisťného: za marec 2020 do 30. septembra 2021; za máj 2020 do 31. decembra 2021; za jún 2020 do 31. marca 2022; za júl 2020 do 30. júna 2022; za december 2020 do 30. septembra 2022; za január 2021 do 31. decembra 2022; za február 2021 do 31. marca 2023; za marec 2021 do 30. júna 2023; za apríl 2021 do 30. septembra 2023.

Odvádzatelia, ktorí predložili Sociálnej poisťovni čestné vyhlásenie preukazujúce splnenie podmienok pre možnosť odkladu splatnosti poisťného za mesiace marec, máj, jún, júl, december 2020, január, február, marec a apríl 2021, už nemusia predkladať Sociálnej poisťovni ďalšie čestné vyhlásenie k predĺženiu splatnosti za tieto mesiace, ani žiadne iné dokumenty.

V súvislosti s platbami poisťného upozorňuje Sociálna poisťovňa aj na nové praktiky podvodníkov. Zdôrazňuje, že nespôsobujúce s osobami, ktoré rozosiľajú listy s textom vymáhania nedoplatkov a varuje pred podobnými ponukami. Odošiel listu, ktorý dostala klientka Sociálnej poisťovne v slovenčine i v maďarčine, sa predstavuje ako zástupca nemenovanej organizácie, ktorá pomáha ľuďom v núdzi. Odošiel listu v ňom hrozí trestným oznámením podaným zo strany Sociálnej poisťovne a následným odňatím slobody. Údaje preto ponúka pomoc pri „vymazaní dlhu na poisťnom“. Sociálna poisťovňa upozorňuje občanov, aby sa takýmito listami nenechali viesť do omylu, a to ani v prípade, ak by ponuka na „vymazanie dlhu“ obsahovala údaj o skutočnom dlhu.

(ib – zdroj SP)

Súčasná (ne)politika SNS rozdrobuje národnú politickú scénu

Konflikty namiesto riešení

Zhovárал sa Ľudovít KUSAL – Foto: DOMOV – NS

Na politickej mape je ďalšia národná strana. Pavol SLOTA, syn bývalého predsedu SNS Jána Slotu, sa spolu so svojim tímom pokúša zozbierať potrebných desaťtisíc podpisov na jej registráciu. SNN sa s ním porozprávali nielen o jeho ambíciách, ale aj o tom, či mu priezvisko nie je príťažou.

• **Vaša strana Domov – národná strana chce presadzovať národné myšlienky, kresťanské hodnoty. V čom by mala byť vaša strana iná ako tie, ktoré majú podobné ciele, a ako chcete zabojovať v ich konkurencii o toho istého voliča?**

Je pravda, že momentálne vzniká mnoho pronárodných strán, no tieto iniciatívy práve reagujú na absenciu poctivého pronárodného subjektu majúceho koaličný potenciál. Naša strana má byť iniciatívou zdola, od ľudí. Ponúkame ľuďom víziu stabilného a prosperujúceho Slovenska, stojacu na národnom, sociálnom, environmentálnom a kresťanskom základe. Mojm príáním však je, aby program nebol dielom úzkej skupiny zakladateľov

INTERVIEW

strany, ale aby sa na ňom podieľalo čo najviac ľudí, a preto ho budeme koncipovať v neskorších fázach života strany. To, čo nás už teraz odlišuje od iných strán, je fakt, že sme mladí, draví a máme moderný pohľad na svet, ktorý odmieta akékoľvek formy extrémizmu, ktorý vždy len vzbudzuje extrémizmus na opačnej strane.

• **Nebojíte sa, že vaše meno vám bude skôr príťažou? Ako ľudia reagujú napríklad pri zbere podpisov na fakt, že ste synom Jána Slotu? Ako na neho spomínajú Žilinčania?**

Samozrejme, počítam aj s negatívnymi reakciami. Stačí sa pozrieť na profily všetkých bývalých štátnikov na Slovensku, každý z nich je milovaný, ale aj nenávidený. Čo je dôležité, nemyslím si, že by deti mali byť súdené podľa činov svojich rodičov.

• **Jeho éru nielen ako predsedu SNS, ale aj ako žilinského primátora sprevádzajú rôzne kontroverzie, tie vám budú stále pripomínané...**

Cítim silnú nostalgiu okolia,

ktorá mi dáva signály, že za jeho primátorovania sa mesto rozvíjalo viac a rýchlejšie, že boli na Žilinu hrdí. Stojím však nohami na zemi a nebudem nekriticky glorifikovať toto obdobie, ale na druhej strane nebudem ani, ako je to dnes

a je motorom, prečo som sa takto rozhodol.

• **Ako sa pozeráte na to, kam sa dnes prepadá SNS?**

Pôvodne sa vo mne miešal pocit smútku a hnevu z toho, ako hlboko



Syn známeho predsedu Slovenskej národnej strany (SNS) Jána Slotu Pavol sa rozhodol založiť novú politickú stranu – Domov – národná strana. V SNS vraj oňho nestáli.

moderné, sypať si popol na hlavu za niečo, čo sa možno nevydarilo. Kto nič nerobí, nerobí ani chyby a naopak. Avšak z môjho pohľadu, nebyť dnes súkromných investorov, tak sa v Žiline za posledných päťnásť rokov nič neurobilo.

• **Prečo ste sa vlastne začali zaoberať myšlienkou na založenie politickej strany?**

Za tento nápad patrí veľká vďaka Andrejovi Dankovi a jeho analfabetickej politike. (smiech). Tento smutný vývoj vyústil do absencie skutočnej národne orientovanej strany, ktorá nebude o záujmoch Slovákov len hovoriť, ale bude aj konať, bol

naša najstaršia strana a zároveň aj naše kultúrne dedičstvo klesli. No ako som povedal, dnes som to už v sebe uzavrel a pozerám sa do budúcnosti. De facto súčasná (ne)politika SNS je hlavným dôvodom existencie takého množstva pronárodných subjektov, aké dnes máme možnosť vidieť. Aktuálne sa už na všetko toto pozerám s nadhľadom, národniarov máme na Slovensku mnoho a to, že sa slovo národniar už neviaže len k SNS, za to vďačíme súčasnej SNS, ktorá sa o národniarov prestala zaujímať po voľbách v roku 2016.

• **Slovensko je v situácii, keď je vláda pomerne nestabilná,**

neobyčajne agilný martinský okresný výbor strany, zvlášť funkcionári Lezo, Tokár a Caban.

V Matici slovenskej sa sformovalo tzv. „zdravé jadro“ a spustili sa čistky, ktorých výsledkom boli prepúšťania pracovníkov, ktorí sa nejakým angažovali počas augustových udalostí. Tomáš Winkler začína svoj román práve pozvaním na martinskú úradovňu ŠtB. Bolo to obdobie, keď

koalícia je hocijaká, len nie spolok priateľov, opozícia sa usiluje o predčasné voľby. Vy zrejme nie ste ich zástanca, nie ste ešte registrovaní, nemáte vybudovanú znalosť značky. Čo by vám viac vyhovovalo – riadny termín volieb o tri roky alebo skôr?

Pretože im chýba skutočný obsah, a predovšetkým ozajstný záujem o život človeka. Dnešná politická scéna je súboj politikov a volič, občan, Slováč, zostal na poslednom mieste ich záujmu. S kolegami to chceme zmeniť. Čo sa týka predčasných volieb, s pokojným svedomím by som ich podporil, ak by som videl skutočnú perspektívu na zmenu. Namiesto toho však na jednej strane vidím snahu využiť príležitosť a hnev obyvateľov vo svoj prospech politikmi, ktorí svojim dlhodobým pôsobením spôsobili, že dnešná vláda vôbec vznikla. Na strane druhej vidím politikov, ktorí úplne popierajú sami seba, keďže tvrdia presný opak toho, čo hovorili v roku 2018, keď zneužívali smrť ľudí na politickú propagandu a chcu sa tak predčasným voľbám vyhnúť. Chce to najmä nové tváre, resp. veľké personálne zmeny a aj to je dôvod, prečo chceme založiť novú stranu DOMOV – NS, ale aby bola medzi ostatnými politickými subjektmi rozpoznateľná, určite potrebujeme čas.

• **Ako by ste zhodnotili posledný rok v znamení covidu, respektive Igora Matoviča?**

Slovensko je najzadlženejšie vo svojej samostatnej histórii. Z plánu obnovy sa chystáme zaplatiť napríklad stovky miliónov na súdnu reformu, zatiaľ čo obyčajní ľudia sú bez práce po extrémne dlhom lockdowne a upozorňujem, že ďalšie problémy súvisiace s covidom a tým, ako ho vláda nevládala, sa na nás ešte len rúčia a nebudú to žiadne maličkosti. Namiesto riešení sme dostali konflikty a kauzy. Namiesto riešenia kritické situácie cez Vianoce nás naši vládni predstavitelia nechali v šticu a dali hlavu do piesku. Nikto nevedel, čo má robiť, a zdravotníctvo dostalo poriadnu ranu, čo sa koniec koncov aj odzrkadlilo na rekordných počtoch úmrtí. Nevie si predstaviť, čo bude s našou krajinou ďalej, všade vládne chaos, spoločnosť je polarizovaná a nikto nejví ani len najmenší záujem zaoberať sa problémami bežných ľudí. To je bilancia jedného roka vládnutia tohto zoskupenia, nielen Igora Matoviča.

O ČOM JE REČ

Osud sa naplnil. Aj názov autobiografického románu Tomáša Winklera, aj sentencia, ktorú hlavný hrdina príbehu Tomáš Wavrínčik niekoľkokrát v diele opakuje: „Krátko žijeme, dlho budeme mŕtvi.“ Už vyše mesiaca uplynulo od smrti spisovateľa, novinára, historika, funkcionára a vedúceho predstaviteľa Maticy slovenskej Tomáša Winklera, ale musím sa vrátiť k jeho odchodu, ktorý, ako som už spomenul, Tomáš predvídal. Napokon, všetci to vieme a tušíme, pred smrťou sa nedá nikam utiecť. Hneď na začiatku musím uviesť, že sme s Tomášom boli blízki priatelia, spolupracovníci v Matici slovenskej, ale aj spoluautori rozsiahleho dvojzväzkového diela Kto proti osudu, ktoré najprv vyšlo iba pod mojim menom, spoluautorstvo Tomáša Winklera som (na jeho žiadosť) musel až do roka 1989 tajiť. Skutočnosti, ktoré k tomu viedli, vysvetľujem na záver druhého vydania diela, ktoré vyšlo už pod našimi oboma menami v roku 2014 vo Vydavateľstve Maticy slovenskej.

O bohatom diele Tomáša Winklera sa písalo v nekrológoch v Literárnom týždenníku aj v Slovenských národných novinách. No mne sa



... dlho budeme mŕtvi

Peter ŠTRELINGER

prvých stránok udalosti, ktorých som bol i ja svedkom. Nastúpil som pracovať do Maticy na začiatku roka 1969. Netrvalo dlho a moje kroky viedli do redakcie Maticné čítanie, kde bol šéfredaktorom Ivan Kadlecík, jeho zástupcom Tomáš Winkler, redaktorom Paľo Hruz. Nastupovala tvrdá normalizácia. V Bratislave zastavili vydávanie Kultúrneho života. A práve Maticné čítanie svojimi príspevkami snažilo sa nahradiť Kultúrny život. Bolo takmer isté, že nepotrvá dlho, keď normalizátori zlikvidujú aj s redaktormi toto maticné médium. V tom bol

sa Tomáš presťahoval do nového štvorizbového bytu vedľa kultúrneho domu Strojár a oženil sa s lekárkou Alenou. Tomáš bol slobodomyselný človek a túžil sa od prvých chvíľ vymaniť z povinností čerstvého manželža. Chodievali sme na pohár vína do vinárne Čierna pani, zvyčajne redaktori Maticného čítania i zopár pracovníkov Maticy, tam sa politizovalo, ba aj redigovali noviny. Nedaľko býval spisovateľ Ján Johanides so svojou ženou Oľgou. Nemaal som v Martine spočiatku kde bývať, viackrát ma prichýlil v redakcii prozaik

Paľo Hruz. Spali sme na zemi, pod hlavou noviny, ale boli sme mladí. V Matici sa začali previerky.

Tomáš v románe odhaľuje správanie tých, čo prísluhovali normalizátorom. Mnohí dúfali, že nový správca MS Ján Marták (v románe Hanták), ktorý sa po rokoch vrátil (bol v MS správcom aj po vojne, historik, knihovník, manžel spisovateľky Rázusovej-Martáckovej), sa prejaví ako čestný človek, vlastenec. Práve on si však zasadol na čelo previerkovej komisie a vyhazoval nepohodlných. Vymýšľali sa absurdné obvinenia. Tomáš Winkler v románe ani príliš nezakrýva skutočné mená. Pre Maticu je to kruté obdobie inkvizície (žeby sa mala zopakovať?). Čiernymi písmenami treba zaznamenať účinkovanie maticných likvidátorov Ondreja Kučeru či Josefa Páva. Tomáš Winkler po vyhodení z Maticy nemôže nájsť nikde miesto. Nechcú ho zamestnať v mliekarniach ani v strojárňach. Napokon sa stáva ošetrovateľom v Psychiatrickej liečebni v Sučanoch. No aj odtiaľ napokon odísť. Až sa stáva dopravným dispečerom na priehrade Liptovská Mara a Čierna Váh. I ja som sa ocitol v románe ako mladý spisovateľ Fero Dvorský, ktorý mu cez svokra vybaví toto miesto. Tomáš Winkler nezomrel, jeho dielo ostáva živé v našej pamäti!

Vládna koalícia bez kollárovcov hlasne spochybňuje referendum

Petícia splnila ústavou predpísané kritériá

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Bezmála šesťstotisíc podpisov za vyhlásenie referenda o predčasných voľbách odovzdal petičný výbor v Prezidentskom paláci. Dokumenty prebral vedúci Kancelárie prezidenta SR Metod Špaček. Už táto skutočnosť sama osebe veľa hovorí o postoji prezidentky k takto prejavenej vôli občanov... Prezidentka SR Zuzana Čaputová oznámila, že petícia splnila ústavou predpísané kritériá. Stalo sa to, čo sa dlho vopred očakávalo. Rozhodnutie o referende však hlava štátu alibisticky a možno aj politicky zámerne posunula až na rozhodnutie Ústavného súdu SR.

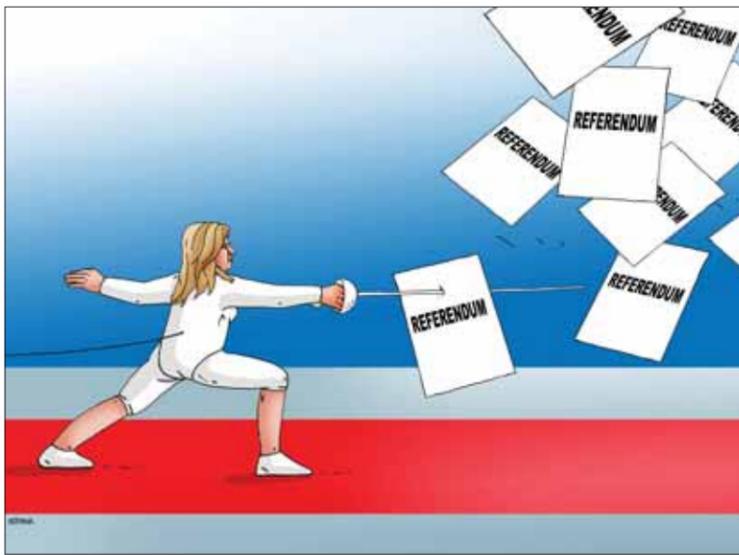
Verejným tajomstvom sú jej diskusie s ministerkou spravodlivosti Kolíkovou na tému referendum. A ministerka Kolíková ide jasne, dôrazne a nekompromisne proti referendu o predčasných voľbách. Ústavný právnik Drgonec jej doslova vo vysielaní RTVS do očí vyčítal, že „referendum byť môže a že Kolíková sa bojí o svoje koryto“.

TÉMA VYDANIA

Vôľa ľudu je podľa ministerky spravodlivosti (aký paradox) Kolíkovovej protiústavná. V relácii K veci RTVS v podstate povedala, že „takáto otázka je v rozpore s princípom právneho štátu“ a vyzýva prezidentku Čaputovú, aby dala referendum otázku preskúmať na Ústavný súd SR. V minulosti Kolíková referendum za predčasné voľby dokonca označila za neústavné, čo viacerí právnici označili za právny nezmysel. „Problém s referendumami je u nás v skutočnosti problémom s politikami. Každá generácia politikov hľadá zámienky, prečo sa to nedá, prečo to nejde a prečo Ústava SR referendum nedovoľuje. A tvrdia to aj napriek tomu, že Ústava SR výslovne zriaďuje referendum,“ povedal na margo Kolíkovovej postoj ústavný právnik Drgonec.

■ HORÚCI ZEMIAK

Sme rodina ešte pred posunutím horúceho zemiaka pod názvom referendum na ústavný súd jasne oznámila, že



„rešpektuje návrh na skrátenie volebného obdobia a pôjde do predčasných voľieb“. Boris Kollár sa doslova vyjadril, že „očakáva referendum a podporí aj návrh na skrátenie volebného obdobia súčasnej vlády. Myslím si, že všetky koalíčné strany by mali vypočuť hlas ľudu. Ak by ľudia boli za predčasné voľby, poslanci za hnutie Sme rodina podporia návrh na skrátenie volebného obdobia súčasnej vlády. A pôjdeme do predčasných voľieb“, priniesli vyjadrenie Borisa Kollára viaceré médiá.

Straníčka šéfka ministerky Kolíkovovej tiež podľa očakávania strčila hlavu do piesku a ako zvyčajne to nechala na Kolíkovú s použitím pár jej fráz, ktoré nazvala argumentmi. To sa už nezdržal politický analytik a publicista Eduard Chmelár, ktorý spomínaným „politickým“ adresoval slová: „Ministerka spravodlivosti, ktorá povie, že referendum o predčasných voľbách je v rozpore s princípmi právneho štátu, nemá čo robiť vo svojej funkcii. Musí totiž viesť, že v demokratickom štáte pochádza moc od občanov – tak ako to zakotvuje

aj ústava Slovenskej republiky.“ Ďalej v rovnakom duchu pokračoval: „Je tragikomické, ak šéfka Za ľudí Veronika Remišová argumentuje, že referendum porušuje práva poslancov, ktorí je volení na štyri roky. Chce tým vari povedať, že je prípustné porušovať práva občana na referendum, ale nie práva poslancov na svoje kreslo? Že v tejto krajine môže právo na mandát poslancov porušiť iba iný poslanec (ako sa to stalo v roku 1994 či 2011, keď parlament skrátil volebné obdobie), ale nie bežný občan? Tomuto hovorí vládna koalícia rovnosť pred zákonom? Akých ľudí zastupuje Za ľudí?“ pýtal sa na sociálnej sieti verejne publicista, pedagóg a politik.

■ LAXNÍ SULÍKOVCI

Koaličná SaS vyhlásila opakovane, že „rešpektuje právo prezidentky SR Zuzany Čaputovej obrátiť sa v súvislosti s referendom o predčasných voľbách na Ústavný súd SR“. Strana deklaruje, že „výsledok prípadného platného referenda bude akceptovať“. Vyhlásil to jej hovorca Ondrej Šprlák. Sulíkovci považujú za dôležité, aby bolo rozhodnutie voličov v referende pre politikov záväzná a tí následne podľa neho hlasovali aj v parlamente. Hnutie OĽaNO berie postup prezidentky na vedomie. Punktom.

■ STANOVISKO INICIÁTOROV

Iniciátor petície Hlas – SD sice vyhlásil, že „rešpektuje právo prezidentky Zuzany Čaputovej obrátiť sa na Ústavný súd SR v súvislosti s petíciou“, ale podľa nasledujúcich vyhlásení sociálnych demokratov ich „mrzí, že ľudia budú musieť čakať na referendum ešte ďalšie mesiace“. Neskôr to predseda Peter Pellegrini ukotvil: „Sme presvedčení, že vyjadrenie vôle ľudí v referende je plne v súlade s ústavou a so zásadami demokratického a právneho štátu. Na druhej strane, každý mesiac tejto vlády škodí Slovensku a mrzí nás, že ľudia na možnosť prejavíť svoj názor v referende budú musieť ďalšie mesiace čakať.“

perušil rokovanie parlamentu. Okrem návrhu navýšenia štátneho rozpočtu aj pre rozdielne názory na inštitút kolúzneho väzby. „Pri rozhodovaní o dĺžke či obmedzení kolúzneho väzby niektorými ‚hviezdami‘ parlamentu sa ide mimo podstaty veci,“ mieni Štefan Harabin. „Musí byť založená na dôvodnej obave o ovplyvňovanie svedkov. Ak sa vypočujú, dôvody kolúzneho väzby majú pominúť. Tu sa však predlžuje väzba dôvodom vypočutia nekonkrétnych svedkov, ktorých obvinení ani nepoznajú. Takto to prokurátor odôvodní a nekompletný sudca a odvolací senát to potvrdia.“

V hre sú dva varianty prerokovania dĺžky kolúzneho väzby – májový čas opätovného prerokovania alebo až júnový termín návrhu poslankyne SME RODINA Petry Hajšelovej, ktorá navrhuje kolúzne väzbu skrátiť na sedem mesiacov. Opäť teda vzduchom lietajú rôzne čísla, ako pri väčšine nových zákonov absentuje účasť odborníkov a pripomienkovanie. A koalícia nenašla zľadu ani v tomto bode, hoci opozícia sa vyjadrila, že návrh hnutia SME RODINA sa jej poslanci ochotní podporiť. Rozhára sa preto ďalšia koalíčná roztržka, lebo spoločné hlasovanie s opozíciou je porušením koalíčnej zmluvy.

■ NADVLÁDA MOCI

Prípud Ribár oslabil dôveru verejnosti v právny štát, pretože Ústavný súd SR svojím rozhodnutím vyslovil opak. Podľa predsedu špecializovaného trestného súdu Jána Hrubalu sa proti sudcovi nesmie ani vyvodzovať zodpovednosť, pretože v opačnom prípade by sa mohlo stať, že sudcovia sa budú báť robiť svoju prácu. Rovnako to však platí aj v opačnom garde. „Je nenormálne, aby sudca akceptoval ako dôvod väzby to, že advokát si koná svoju prácu,“ mieni Štefan Harabin. „Ak sa na tom založí trestné stíhanie, tak je to hrozné.“

Prípud advokáta Martina Ribára je dôkazom o zneužívaní kolúzneho väzby

Tresty sa prispôbujú vôli politikov

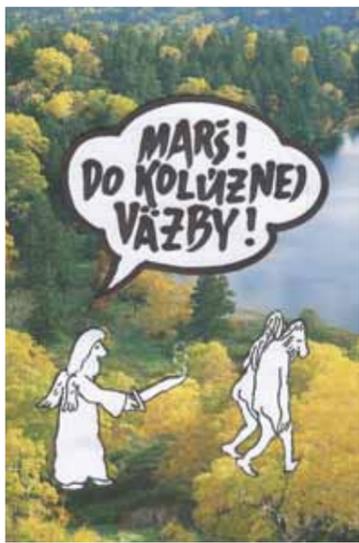
Ivan KRAJČOVIČ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Osemnásť dlhých mesiacov trvalo zadržanie advokáta Martina Ribára v kolúznej väzbe. Zasiahol až Ústavný súd SR a nariadil jeho okamžité prepustenie. Zatiaľ čo ministerka spravodlivosti SR Mária Kolíková považuje rozhodnutie Ústavného súdu SR za signál, že systém funguje, čím aspiruje na cenu za najneuveriteľnejší výrok roka, opozícia si myslí, že došlo k systémovému pochybeniu reťazca prokuratúry a súdov. Advokáta Martina Ribára zadržala polícia 30. októbra 2019 v rámci akcie Apač.

Spolu s ním zatkli ďalších trinásť ľudí, ktorí mali byť členmi bratislavskej skupiny takzvaných takáčovcov. Dôvodom obvinenia advokáta bolo, že ako obhajca jedného zo zadržaných mu mal radiť, aby pri vypočúvaní mlčal. Väzba mu bola sústavne predlžovaná a rozhodnutia potvrdzoval Najvyšší súd SR. Po tom, čo ho v apríli tohto roka prokurátor Úradu špeciálnej prokuratúry obžaloval z organizovania zločineckej skupiny a ďalších trestných činov, zasiahol ústavný súd a v máji 2021 ho prepustil. Ústavný súd nerozhodoval, či je vinný, alebo nevinný. Dôvodom prepustenia bolo porušenie jeho práv pri rozhodovaní o predlžovaní kolúzneho väzby. Ústavný súd tak naposledy urobil v inom prípade pred štrnástimi rokmi.

■ POLITICKÉ VÄZBY

Podmienky kolúzneho väzby dlhodobo kritizovala Slovenská advokátska komora spolu s Iniciatívou advokátov za právny štát. Presné podmienky väzby opísal prvýkrát pre portál Právne listy práve advokát Martin Ribár na základe vlastnej skúsenosti. Patria k nim pobyt v cele dvadsať tri hodín denne, tri metre voľnej plochy, nočné kontroly, absencia slnečného svetla, nedostatočná strava a prístup k teplej vode, nemožnosť návštevy, pošty a telefonovania s rodinou. Bývalý predseda Najvyššieho súdu SR a bývalý minister spravodlivosti Štefan



Rovnako sa prispôbuje aj proces o väzbe, nastupuje mediálna podpora, prítomnosť politikov. Neskúma sa dôvod.“

Kolúzna väzba vznikla z obavy, že obvinený bude pôsobiť na spoluobvinených, svedkov alebo mariť dôkazy. Do roka 2009 trvala štyridsaťosem mesiacov, po zatknutí vtedajšieho mafianskeho bossa Mikuláša Černáka sa predlžila až na šesťdesiat mesiacov, teda päť rokov. Zákon vznikol účelovo kvôli jednému zločincovi. Kto túto neúnosnú dĺžku inicioval? V roku 1998 vznikla prvá vláda Mikuláša Dzurindu. Ten si vybral za ministra spravodlivosti vtedajšieho predsedu KDH bývalého disidenta Jána Čarnogurského. Vedúcim úradu ministerstva sa stal 9. decembra 1998 terajší špeciálny prokurátor Daniel Lipšic. Hoci to bola pomerne bezvýznamná funkcia, navrhol vyššiu dĺžku kolúzneho väzby, ktorú si väzeň socialistického režimu Ján Čarnogurský osvojil a presadil v parlamente. V susednom Česku trvá kolúzna väzba len tri mesiace.

■ VLÁDNA KRÍZA

Kolúzna väzba sa stala aj dôvodom na ďalšiu v rade nekonečných roztržiek vo vládnej koalícii. Predseda Národnej rady SR Boris Kollár už po druhýkrát v tomto volebnom období

GLOSA

Verejnoprávna inštitúcia RTVS si pravdepodobne robí nielen zo svojho poslania, ale najmä zo zákonov Slovenskej republiky „srandu“. Rozhodne sa však nezabávajú jej diváci a poslucháči. To, že sú povinní za koncesionárske poplatky konzumovať hlúposť a plytké informácie často aj pod úroveň bulváru, je už dlhodobý jav. To, že RTVS zamestnáva prevažne osoby typu manžel či manželka niekoho s bulvárne zvučným menom, je tiež prax stará najmenej pätnásť rokov. A tak neraz dochádza priam k urážkam intelektu divákov či poslucháčov, ak musia sledovať takú naozaj hlúpu prezentáciu pseudocelebrit.

Rusofóbne obrazovky

Vlastne nemusia. Existuje vypínač alebo možnosť prelaďiť. Ale prečo potom musia platiť koncesie? RTVS ako verejnoprávna inštitúcia má informovať, prinášať informácie, nie nútiť koncesionárov prisvojiť si nejaký jedine akceptovateľný názor. Či už spôsobom odvodenia relácií, alebo výberom hostí v reláciách, u ktorých jasne prevažuje iba časť názorového spektra spoločnosti. Dodajme, že kaviarsko-snobská časť toho spektra. So vzdelaním totiž nemá nič spoločné ani so zažitou empiriou, ani s poznaním a napokon ani s faktami. RTVS sa stáva hláskou trúby propagandy. Tlačí do koncesionárov názory, ako to bolo kedysi – napísané na ÚVKŠČ, ale tentoraz napísané na velvyslanectve USA. Prečo? Lebo je moderné. Ale prečo sa má divák či poslucháč tomuto prispôbovať? Nemá náhodou v popise poslania verejnoprávna inštitúcia v zákone niečo iné?

Aby tento stĺpec nezostal len v osobnej rovine, treba citovať z otvoreného listu publicistu, politológa a pedagóga Eduarda Chmelára generálnemu riaditeľovi RTVS: „Váženy pán generálny riaditeľ, kategoricky protestujem proti rastúcej nevyváženosti, jednostrannosti a neobjektívnosti relácií RTVS. Vyvrcholila vo štvrtok 29. apríla 2021 uvedením relácie Silná zostava na Jednotke. Primitívne prvoplánová až xenofóbna propaganda namierená proti Rusku niesla všetky znaky politickej objednávky. Je urážkou ľudskej inteligencie, ak sa v médiu verejnej služby diskutuje o probléme tak úboho zavádzajúcim spôsobom. Pripomenul tie najhoršie praktiky minulého režimu. Ak necháte bez oponenty také hlúpe školácke frázy ako ‚o americkej propagande nemôžeme hovoriť, lebo Američania sú naši partneri‘ alebo mystifikácie typu ‚v trollej farme pracujú ľudia na tri zmeny 354 dní v roku‘ (slečna tam brigadovala?) – strašne podceňujete divákov... Bol som teda nútený dnes ráno podať Rade pre vysielanie a retransmisii sťažnosť pre porušenie § 3 ods. b Zákona o vysielaní a retransmisii a § 3 ods. 3 písm. b Zákona o RTVS,“ napísal v otvorenom liste riaditeľovi RTVS Jaroslavovi Rezníkovi Eduard Chmelár. Treba dodať, že v krátkom čase určite nebude sám so svojimi podaniami na radu. Pohár koncesionárskej trpezlivosti totiž pretiekol už u mnohých.

(ib)

Profesor jazykovedy Ján KAČALA: Slovná zásoba ako pevná súčasť jazyka sa mení

Výtvor bez jeho autora nie je dielom

Zhovárili sa Matej MINDÁR, Stanislav MUNTÁG – Foto: TASR

Vydavateľstvo Matice slovenskej vydalo v druhej polovici minulého roka piate vydanie Krátkeho slovníka slovenského jazyka (KSSJ). Ministerstvo kultúry SR vo svojej tlačovej správe z 29. apríla 2021, ktorá propagovala tento vedecký jazykovedný počin minulého roka, akosi pozabudlo spomenúť autorov a zostavovateľov tohto diela, ako aj vydavateľa, ktorým je Matica slovenská. Nielen o tomto probléme sme sa rozprávali s hlavným spoluautorom a významným slovenským jazykovedcom profesorom Jánom KAČALOM.

• **Ministerstvo kultúry SR zverejnilo 29. apríla 2021 informáciu, že piate vydanie Krátkeho slovníka slovenského jazyka vyhlásilo za jednu zo základných kodifikačných príručiek slovenčiny. Priblížte našim čitateľom históriu tohto edičného počínu...**

Krátky slovník slovenského jazyka (ďalej iba KSSJ) je dielom jazykovedcov, a osobitne lexikografov – pracovníkov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Je výsledkom práce skúseného kolektívu lexikografov, ktorý v čase začatia prác na tomto novom type výkladového slovníkového diela o slovnej zásobe nášho národného jazyka mal za sebou prvý kompletný výkladový slovník slovenčiny – Slovník slovenského jazyka (vznikol pod vedením Štefana Peciara a vyšiel v šiestich dieloch v rokoch 1959 – 1963), ako aj prekladový Česko-slovenský slovník (pod vedením Gejzu Horáka, uverejnený v roku 1979 v prvom vydaní a roku 1981 v druhom vydaní). Na chystaní koncepcie a na koncipovaní a priebežnom redigovaní rukopisu KSSJ sa začalo pracovať po dokončení a odovzdaní rukopisu Česko-slovenského slovníka do tlače. Do línie týchto základných ústavných lexikografických diel o slovenčine patrí aj Synonymický slovník slovenčiny pod vedením Márie Pisárčikovej, vyšiel v roku 1995 a v druhom vydaní po piatich rokoch. Ako som už naznačil, je to nový typ praktického jednozväzkového výkladového slovníka, podávajúci zhrnuté informácie a zachytávajúci najbežnejšiu slovnú zásobu jazyka, ide teda o cieľný výber tej časti slovnej zásoby, ktorá sa vyznačuje najvyššou mierou používanosti v relevantných oblastiach jazykovej praxe.

Pri určovaní miery používanosti autorský kolektív vychádzal predovšetkým z toho, akým počtom dokladov je dané slovo doložené v mnohomiľionovej slovníkovej kartotéke Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Táto kartotéka sa budovala veľmi dlho a okrem iného zahŕňa aj zbierku, ktorá sa začala zhromažďovať v Matici slovenskej v tridsiatych rokoch 20. storočia, keď sa na pôde Matice slovenskej začal chystať matičný Slovník spisovného jazyka slovenského (jeho autormi boli Anton Jánošík a Eugen Jóna), ktorý zostal nedokončený, práce na ňom sa prerušili v nových spoločenských a politických podmienkach po reorganizácii Matice slovenskej po roku 1945.

Najnovšie piate vydanie je obohatené najvýdatnejšie, redakčný kolektív doň vnesol približne desaťtisíc nových pomenovanií jednotiek vrátane nových významov, terminologických pomenovaní a frazeologických jednotiek. Prvé štyri vydania vychádzali vo vydavateľstve Slovenskej akadémie vied Veda, na realizovanie najnovšieho vydania sa s porozumením podujala Matica slovenská prostredníctvom svojho vydavateľstva.

• **Ako ste prijali nepriemerný fakt, že rezort kultúry akosi pozabudol spomenúť autorov a zostavovateľov tohto diela, ako aj vydavateľa, ktorým je Matica slovenská?**

Agentúrna správa týkajúca sa nového piateho vydania KSSJ vydaná Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky v nedávnych dňoch vyšla veľmi oneskorene najmä so zreteľom na to, že dielo vyšlo ešte v septembri 2020 a že ministerstvo sa k dielu hlási ako ku kodifikačnému spisu, ktorého



Prezident Ivan GAŠPAROVIČ odovzdáva profesorovi Jánovi KAČALovi štátne vyznamenanie za jeho prínos pre Slovensko a jeho vedu.

kodifikačnú platnosť samo schválilo. To, že sa v správe neuvádzajú autori ani vydavateľ diela, by sa v oficiálnej správe štátneho orgánu nemalo stávať. Dielo bez autora nie je dielo a za každým takýmto dielom je aj jeho vydavateľ, to sú elementárne atribúty knižného diela.

• **Matica slovenská sa v snahe o zhromaždenie nemalých finančných zdrojov na zafinancovanie tohto vydania obrátila na rezort školstva a kultúry so žiadosťou o finančnú podporu projektu alebo aspoň o to, aby si ministerstvo zakúpilo niekoľko výtlačkov. Máme informácie, že na obe ministerstvá ste sa obrátili aj vy a odpovede, ak vôbec nejaké došli, boli zamietavé. Ako hodnotíte túto nepriemernú skutočnosť?**

S riaditeľom Vydavateľstva Matice slovenskej Mgr. Stanislavom Muntágom sme boli dohodnutí, že so zreteľom na značné finančné náklady pri novom vydaní KSSJ požiadame obidve zainteresované ministerstvá, t. j. školstva a kultúry, o finančnú dotáciu. Svoje listy s odbornou argumentáciou a s prosbou o finančnú podporu náročného slovníkového projektu som osobne odniesol do ministerských podateľní, no z ministerstva kultúry pod minulým aj novým vedením som ako vedecký redaktor diela, zastupujúci celý autorský kolektív, nedostal odpoveď. Z ministerstva školstva ma zasa listom odkazovali na akési paragrafované podmienky, za ktorých toto ministerstvo môže finančne prispievať na isté projekty, no v skutočnosti to značilo odmietnutie. Na odhalovanie takýchto podmienok som sa ako človek chrániaci si svoj pracovný čas na vlastnú tvorivú prácu nepodobral. Nielen mlčanie jedného ministerstva, ale aj listové odkazovanie na neurčité podmienky mi vzdialene pripomenulo poznatok známy z prvej Československej republiky, keď zodpovedné inštitúcie, v ktorých sa slovenskí záujemcovia uchádzali o pracovnú príležitosť, odpísali im, že „nelze vyhověti“, a tak dusili slovenských odborníkov. Teraz – v čase jestvovania Slovenskej republiky – sa v duchu citovanej odpovede správajú k vlastným odborníkom vlastné slovenské štátne orgány. Vzťah s ministerstvom kultúry má ešte ďalšiu dimenziu: od ustanovenia Ústrednej jazykovej rady ako poradného orgánu ministra kultúry Slovenskej republiky v druhej polovici deväťdesiatych rokov som neprestajne jej členom a dlhé roky navyše aj jej predsedom. Niežby som si preto chcel vymáhať dajaké výhody, naznačujem tým iba to, že v príslušných minister-

• **Ži, aby tento príval cudzích pojmov slovenčinu neohrozil?**

Nerád by som bol, keby sa môj postoj k stavu slovnej zásoby súčasnej spisovnej slovenčiny prijímal ako istým spôsobom znehodnocujúci túto takú bezprostredne vnímanú časť nášho národného jazyka, ale stále treba mať na pamäti, že slovná zásoba jazyka ešte nepredstavuje jazyk ako celok. A preto aj pri značnom zanášaní našej slovnej zásoby anglicizmami, ale aj bohemizmami a germanizmami, ba aj inými, napríklad ideologickými izmami by som ešte nevidel nebezpečenstvo, ktoré by ohrozovalo samo jestvovanie slovenčiny. Pri takto zúžene postavenom videní veci sa totiž vnímanie jazyka ako veľmi zložitého, ale ľudsky zvládnuteľného spoločenského organizmu sploštuje na jednu oblasť – slovnú zásobu. V jazyku si však musíme uvedomovať aj jestvovanie a fungovanie hláskoslovných, tvaroslovných a skladobných zákonitostí a z nich práve tie hláskoslovné a tvaroslovné platia ako veľmi špecifické pre jazyk aj pre vnímanie jeho jedinečnosti a originality. Tieto oblasti jazyka sa nateraz nepokladajú za „ohrozené“, aspoň nie v takom rozsahu, ako sa o tom hovorí v súvislosti so slovnou zásobou. Pravdaže, tým nechcem povedať, že všetko vo verejnom používaní nášho spisovného jazyka, a osobitne v oblasti slovnej zásoby, je v poriadku a že s jestvujúcim stavom môžeme byť spokojní. Nie, všade jesto čo naprávať a priviesť k lepšiemu stavu.

• **Jazyk sa vyvíja, asimilácia cudzích slov je zrejme proces, ktorý nikdy neprestane. Ako máme pristupovať k novým pojmom, ktoré sa na nás tlačia zo všetkých strán a ktoré nie sú zahrnuté ani v najnovšom piatom vydaní KSSJ?**

Slovná zásoba ako pevná súčasť jazyka sa mení do dňa na deň, ba aj z hodiny na hodinu, už preto nemôžu lexikografické diela zhotovované jazykovedcami a lexikografmi odpovedať na všetky vznikajúce otázky, no to nás nemá odrádzať od toho, aby sme sa o osudy nových pomenovaní v našom jazyku starali aj tak, že sa budeme na ne spytovať, v danom prípade najmä odborníkov v danom odbore. Slovníkové publikácie sú vždy namáhavou a zložitou prácou vydeté diela, no z prirodzených príčin nemôžu dať odpoveď na všetky naše otázky týkajúce sa najmä pomenovania nových vecí, ktoré neprestajne vznikajú ako nevyhnutný výsledok nášho meniaceho sa života a objavovania nových poznatkov, utvárania nových predmetov potrebných na život a celkového civilizovaného a kultúrneho napredovania.

• **Vydavateľstvo MS za ostatné roky či desaťročia vydalo úctyhodnú sériu vašich jazykovedných monografií a štúdií. Ako hodnotíte spoluprácu s matičným vydavateľstvom a túto knižnú sériu?**

Prácu Vydavateľstva Matice slovenskej si dlhodobo vážim nielen ako autor početných knižných diel, ktoré vo vydavateľstve aj zásluhou porozumenia jeho zodpovedných pracovníkov pre jazykovedné tituly doteraz vyšli. A vyšli s maximálnou starostlivosťou o vecnú, ale aj o jazykovú a štylistickú stránku každého diela, v peknej výtvarnej aj grafickej úprave a vo väzbe, ktorá zaručuje,

že aj pri častejšom používaní knihy (povedzme ako študijného materiálu pre univerzitných študentov) sa nerozloží alebo nerozpadne na jednotlivé listy. Cením si široký tematický záber a veľký počet vydaných kníh (ešte nedávno to bola týždenná jedna kniha), ale aj veľkú starostlivosť, ktorú vo vydavateľstve venujú jazykovej a štylistickej stránke vydávaných kníh, a osobitne aj výtvarnej a grafickej stránke svojich publikácií.

Vo vydavateľskej činnosti sa Matica slovenská pridŕžiavala dobrej tradície ešte z čias prvej Československej republiky a ako jazykovedec slovakista osobitne oceňujem to, že v edičných plánoch Matice slovenskej po mnohé roky našli svoje oprávnené miesto jazykovedné publikácie týkajúce sa nášho národného jazyka, a špeciálne tých oblastí jazyka, ktorým nevenovali pozornosť ďalší príslušníci súčasnej jazykovednej obce u nás ani iné slovenské renomované vydavateľstvá. Podľa mojich skúseností je to zo všetkých relevantných stránok vysoko profesionálne vydavateľstvo, ktoré v knižnej kultúre v Slovenskej republike má nenahraditeľné a čestné miesto. Bolo by mi veľmi ľúto, keby súčasné negatívne zásahy do činnosti Matice slovenskej, ktoré sa bezprostredne dotýkajú už aj jej vydavateľskej činnosti (badať to napríklad na časopise Slovenské pohľady ako jednom z najstarších kultúrnych časopisov v Európe), ohrozili tento výrazný stánok ducha a duchovnej kultúry vo všeobecnosti. Je zarmocujúce, že ako ľudia bezprostredne zviazaní s jestvovaním Matice slovenskej a jej vydavateľstva sme v tejto situácii odkázaní na pozorovanie signalizovaného rozkladu overených kultúrnych hodnôt, a prípadne na individuálne či kolektívne protesty, tie však vonkoncom nevedú k zmene postoja zo strany zodpovedných činiteľov.

• **Nedá nám neopýtať sa, na čom najnovšie pracujete a na čo sa môžu čitatelia najbližšie tešiť z vašej vedeckej a literárnej dielne?**

Moje tituly publikované len v Matici slovenskej a jej vydavateľstve približne za ostatné štvrtstoročie ukazujú isté cieľné smerovanie mojej jazykovednej angažovanosti na odhaľovaní tajov nášho národného jazyka najmä v oblasti skladby, jej gramatickej a sémantickej základne a so skladbou pevne zviazanej slovnej zásoby. Samy názvy mojich knižných prác svedčia o tom, že po mnoho rokov som sledoval najmä jednu ústrednú cestu, ktorú sa chystám zavrieť v podobe skoncipovania dosiaľ nejestvujúceho širšieho syntetického diela o slovenskej skladbe. Takáto syntéza slovenskej syntaktickej náuky za ostatné vyše polstoročia je dôležitá z hľadiska našej domácej situácie, keďže takéto dielo nám všetkým chýba, ale aj zo širšieho slavistického stanoviska, pre ktoré je priam nevyhnutné porovnanie systémov jednotlivých slovanských jazykov v čiastkových oblastiach systému jazyka, ale aj v celom komplexe jazyka. Z koncepčného hľadiska by to malo byť dielo odhaľujúce nielen syntaktický formu, s ktorou pri vyjadrovaní navonok narábame, ale aj jej ducha, ktorým je celá skladba naplnená v podobe jazykovej sémantiky prežiarujúcej celý jazykový systém. Chcel by som, aby chystané dielo nielen odhaľovalo stále do značnej miery tajomnú stavbu syntaktického systému nášho jazyka a jeho mnohostranné fungovanie najmä v každodennej komunikácii, ale aj potvrdzovalo moju osobnú prehlbujúcu sa cestu k objavovaniu zákonitého zastúpenia sémantiky práve v skladbe ako tej súčasti gramatiky, ktorá nám rozhodujúcim spôsobom umožňuje spoľahlivo a zrozumiteľne vládnúť nad takým neprestajne objavovaným čarovným organizmom, ako je jazyk vo všeobecnosti, a náš národný jazyk osobitne.



Krátky slovník slovenského jazyka sa stal jazykovedným a edičným počínom minulého roka.

ských kruhoch som ako jazykovedec nebol neznámy; napriek tomu moje slovo pri žiadosti o finančnú podporu na vydanie široko využívaného kodifikačného diela a v súčasnosti jediného kompletného výkladového slovníka nášho národného jazyka, ktoré je prístupné všetkým záujemcom oň, nezáležalo ani zamak.

• **Mohli by ste stručne ozrejiť, čo sú to kodifikačné príručky slovenčiny?**

Kodifikačné príručky spisovného jazyka prirodzene vychodia z toho, že kodifikovanosť je jedna zo základných črt každého kultivovaného spisovného jazyka. Kodifikácia normy spisovnej reči je teda pevnou súčasťou neprestajného kultivovania spisovného jazyka a je nevyhnutná preto, že podoba tohto celospoločenského dorozumievacieho prostriedku má byť jednotná a v duchu požiadavky demokratizmu spisovnej reči prístupná každému jej používateľovi. Túto jednotnosť a prístupnosť zaisťuje štátna organizácia v záujme svojich každodenných dorozumievacích a organizačných potrieb. Kodifikácia, čiže opis a výklad spisovnej normy, je teda celospoločenská úloha a v mene spoločnosti ju vykonávajú odborne pripravení ľudia, najmä jazykovedci, ale zúčastňujú sa na nej aj predstavitelia ďalších profesií zainteresovaných na jednotnom, plodnom aj tvorivom využívaní jazyka ako základného a nenahraditeľného nástroja styku daného ľudského a dnes už aj štátneho spoločenstva.

• **V našom jazyku sa hromadia amerikanizmy. Pred pár dekadami by sme jazyku dnešných mladých neveľmi rozumeli. Čo robiť a čo robia tí, ktorí majú náš jazyk strá-**

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

6/ 2021
bezplatné



Zdroj obrázkov pixabay, Matica slovenská; fotokoláža: EČ

55. SLOVESNÁ JAR V MARTINE

PETER CABADAJ

Začiatkom júna (1. – 4. 6.) sa mal konať v Martine 55. ročník najstaršieho domáceho literárneho festivalu Slovesná jar. Schválne uvádzam, že „sa mal“, lebo v čase písania tohto textu je zrejme, že i napriek uvoľňujúcim sa protiepidemickým opatreniam zamýšľaný dátum konania akcie istotne nestihneme. Každopádne ale považujem za dôležité aspoň v maximálnej skratke osvetliť genézu vzniku a vývin jubilejného podujatia.

Slovesná jar (SJ) vznikla pôvodne ako integrálna zložka Martinských kultúrnych slávností, nadväzujúcich na tradíciu augustových matičných zhromaždení v 19. storočí. Čoskoro ale bola transformovaná do samostatnej akcie, ktorú Matica slovenská každoročne uskutočňovala v záverečnom aprílovom týždni. Spočiatku dominovali vystúpenia pozvaných literátov – kritériom účasti bola knižka vydaná v predošlom roku –, ktorí čítali fragmenty z vlastnej tvorby (program Stretnutie v strede, neskôr Stretnutie s autormi). Vedno s nimi účinkovali aj profesionálni interpreti umeleckej spisby (program Srdce a slovo, neskôr Recitály srdca). V treťom ročníku pribudla prehliadka najlepších amatérskych recitátorov a divadiel poézie – laureátov národných recitačných súťaží. Onedlho vznikol tiež program pre záujemcov o literatúru s čítaním ukážok a besedami so spisovateľmi pre deti a mládež (Hovory mladosti). Postupne sa SJ stala reprezentatívnu celoslovenskou prehliadkou interpretačného umenia a autorského prednesu poézie a prózy s oficiálnym štatútom hlavných častí: Stretnutie s autormi, Hovory mladosti, Veniec víťazov a Recitály srdca. Koncom sedemdesiatych rokov vystriedali Recitály srdca divácky mimoriadne atraktívne galaprogramy, majúce rôzne názvy (Oživené tóny, Cantilena poetica a rad ďalších). Zdôrazniť treba i skutočnosť, že na SJ účinkovali od prvého ročníka slovenskí a českí tvorcovia, od tretieho ročníka boli do programov zaradované aj vystúpenia krajanov a zahraničných hostí.

Programové celky SJ (okrem recitovania tiež diskusie, besedy a semináre) sa od začiatku orientovali na čerstvo vydané literárne diela, aktuálne spoločenské témy, kultúrne a historické jubileá. Matica slovenská v kooperácii s umeleckými zväzmi a Osvetovým ústavom v Bratislave realizovala v rámci podujatia i zaujímavé kultúrno-vzdelávacie akcie. Patrili medzi ne napríklad diskusie so zahraničnými účastníkmi – hlavne slovakistami.

Náležitá pozornosť bola venovaná edičným aktivitám. Počnúc prvým ročníkom vydával organizačný (prípravný) výbor SJ prostredníctvom Matice slovenskej informačného spravodajcu Jar-ný glosár (Glosár), ktorý v troch číslach prinášal aktualitu k jednot-



livým programom, rozhovory s účinkujúcimi a kultúrne novinky. Okrem spravodajcu vychádzal každoročne i bulletin Slovesná jar s detailným rozpisom programu, aktuálnymi článkami, glosami, komentármi a fotografickou dokumentáciou. Nechýbali ani komplexné zhodnotenie predchádzajúceho ročníka SJ, texty venované rôznym výročiam, publikovali sa fragmenty z diel klasikov slovenskej literatúry... Prílohou programového bulletinu bolo niekoľko ročníkov Autogramikonov s ukážkami tvorby pozvaných básnikov, prozaikov a interpretov. Organizátori SJ pripravovali pre jej návštevníkov aj graficky vkusne zhotovené publikácie s textami zúčastnených literátov. Vznikla tak séria interesantných zborníkových vydaní nazvaných Stretnutie.

Hodnotné a kvalitné podujatie Matice slovenskej si postupne získalo obdivuhodne široké divácke zázemie a patrilo dlhodobo medzi najpopulárnejšie kultúrne akcie na Slovensku. K zmene charakteru a obsahu SJ, respektíve jej stagnácii začalo prichádzať od polovice deväťdesiatych rokov.

Uplynulá dekáda SJ (2011 – 2020) bola v znamení bohatého multizánrového programu. Popri klasických stretnutiach s básnikmi a prozaikmi (vrátane krajanských spisovateľov) nechýbali autorské čítania, autogramiády, prezentácie najnovších knižných titulov (edícia Modrá katedrála), slávnostné vyhodnotenia celoslovenských literárnych súťaží (O Cenu Jána Červeňa, Paulinyho Turiec), umelecký prednes, reflexie jubileí, programy pre začínajúcich tvorcov i najmladších čitateľov, vernisáže výstav maliieb, grafík, ilustrácií, kresieb i fotografií (s kvalitnými katalógmi), workshopy, divadelné predstavenia, hudobné koncerty, premietanie filmov... Istotne stojí za zmienku aj každoročne iný vizuál, atraktívny plagát a pozvánka s kompletným programom akcie (vklad martinského výtvarníka a dizajnéra Jána Novosedliaka).

Vlani sa SJ prvý raz vo svojej bohatej histórii nekonala v jarnom termíne. Pandémia koronavírusu spôsobila, že organizátori ju museli presunúť na začiatok jesene. Uvidíme, čo prinesú v tomto ohľade najbližšie dni. Mrzí nás ale skutočnosť, že Fond na podporu umenia necitlivo a s trápnyim zdôvodnením sfúkol zo stola žiadosť o grant na jubilejné 55. pokračovanie najstaršieho literárneho festivalu na Slovensku. Pevne ale verím, že i napriek tomuto smutnému faktu uskutočníme (v akomkoľvek dátume) spolu s Maticou slovenskou, Mestom Martin a ďalšími osvedčenými partnermi zaujímavú, obsahovo hodnotnú Slovesnú jar. Naša tradičná akcia bude tiež dôstojne reflektovať 160. výročie prijatia Memoranda národa slovenského.



KLEBETÁRIUM V KOCKE KRESLA

S mladou talentovanou literárnou autorkou Magdalénou Martiškovou

MARCEL PÁLEŠ

Foto: archív autorky

Slovesné umenie

Marcel PÁLEŠ: Cestovanie, to je jedna z tvojich obľúbených aktivít. Skúsme ísť ale vonka dovnútra – ako vyzerá myšlienkové cestovanie Magdalény Martiškovej?

Magdaléna MARTIŠKOVÁ: Som ako každý mladý človek, so snami, s vyfantazirovanou budúcnosťou, v ktorej reálny a stály je len pes. Ostatné podlieha tomu, čo práve čítam, sledujem či počúvam. Zatiaľ sa nepokúšam stavať sa na vlastné nohy, bahním si v možnostiach, ktoré mi poskytuje rodina. Nie som dobrodruh, skôr konzervatívny typ, pre ktorého je rodina to pravé orechové. Aj keď ísť raz Transsibírskou magistrálou niekde až na poslednú zastávku, s človekom, s ktorým si rozumím, mám už dlhšie pridané do zoznamu v súbore: „Toto ľudia nepochopia“, teda k menám detí ako: Mileva, Ingeborga, Artem...

MP: Čo potrebuješ na to, aby si sa našla pohnutá uprostred tých myšlienok, z ktorých sa rodia aj viaceré ocenené diela z tvojho pera? ... hudba, ľudia, alebo ticho a samota?

MM: Ak by som si musela vybrať len jednu jedinou možnosť, boli by to ľudia. Pokúšam sa nasávať ich príbehy, osudy, ale aj reč, spôsob myslenia a sebaaprezentácie. Nenápadne a potichu to všetko absorbujem, počkám, kým sa to pretaví vnútri a nenápadne sa zhmotní do nejakej literárnej postavy. Nevymýšľam si, verím tomu, že realita poskytuje dostatok podkladov, aby napísané bolo uveriteľné a prínosné aj pre čitateľa. Netvrdím, že čo som kedy napísala, sa aj reálne tak stalo, ale všetko sa zrodilo z niečoho konkrétneho, čomu som bola očividne alebo aspoň „uchočujne“ prítomná. Chcem len zachytiť niečo, čo sa deje okolo mňa. Či sa čitateľ zamyslí, bude porovnávať alebo sa pokúsi o interpretáciu, je v jeho kompetencii.

MP: Dajme teraz obraz do rámu a zadefinujme tvoj rozsah medzi poéziou, prózou a esejou...

MM: Písať som začala asi pred desiatimi rokmi. Dovtedy som sa vyjadrovala skôr maľovaním. Dostala som sa k prvým súťažiam, cez ne k výstavám a ľuďom (porotcom a organizátorom), ktorí ma posúvali ďalej. Tešili ma moje práce „v rámochoch“, na nástenkách, na stenách. Potom prišlo obdobie, keď sa takto nedalo zachytiť všetko. Začala som písať. Prvé

boli básničky, klasické rýmované pokusy. Veľa čítam, hľadám inšpiráciu, stotožňujem sa či odmietam, a keď to na mňa príde, tvorím. V poézii u mňa prevláda osobná lyrika poprepletaná bežným životom. Nie je nadčasová, skôr ukotvená v konkrétnom okamihu. V próze čerpám z rozprávania ľudí okolo seba. Moja babka je nevyčerateľný zdroj „rodinných pokladov“, také klebetárium v kocke jej kresla. Keď sa spätne pozriem na svoje poviedky, sú to najmä obrázky zo života rodiny. Mám rada rurálne motívy, ale skôr len v náznakoch, aby funkčne doplňali realitu súčasnosti. Eseje prichádzajú len občas.

MP: Ako sa ti darí prostredníctvom literatúry plniť si svoje sny? A vôbec, kam až siahajú?

MM: Vďaka literatúre, a hlavne súťažiam a ich vyhodnoteniam, som mala možnosť pochodiť celé Slovensko. Dostala som sa do miest aj dedín, kam by ma osud inak asi nenavigoval. Tým som si čiastočne naplnila cestovateľské sny. Vždy po vyhodnutí, niekedy vďaka organizátorom aj v rámci programu, sme navštívili aj pamiatky, múzeá či iné zaujímavosti. Som vďačná za divadelné a hudobné predstavenia, vystúpenia, podujatia, festivaly, čítačky, besedy, rozbor, na ktoré som bola pozvaná, čím sa mi plnili ďalšie sny. Ale nechcem vydať knihu. Aspoň momentálne ešte nie. Som zástancom toho, že na to treba mať viac nažitého.

MP: Študuješ etnológiu a muzeológiu. Kde sa vidíš v budúcnosti?

MM: Pokiaľ nejaku nepredvídateľnou náhodou neskončím v chatke na konci Transsibírskej magistrály bez spiatočného lístka, tak to bude asi niekde v meste vo vlastnom byte. Na dom a záhradu nemám predispozíciu. Aj plemeno psa prispôbim paneláku. Rada by som zostala na voľnej nohe. Rada si pospím a dlho ponocujem, takže niečo v spojitosti s prácou na doma by som brala. Bavila by ma editorská práca, možno aj v kombinácii s vlastnou tvorbou. Zatiaľ zameranie, ktoré som si vybrala, bola len jedna z možností, možno neskôr ma nadchne iné.

MP: Ktorý žáner z literatúry, resp. ktorí autori ti vedia uľahčiť?

MM: Mojou srdcovou záležitosťou je český básnik Jiří Pištora, ale celkovo ma oslovil aj český poetizmus. Zo slovenských mám rada

poéziu Laca Novomeského. V próze som začínala Austenovou, potom prišlo obdobie „absyntoviek“, momentálne som sa v rámci štúdia vrátila ku klasickým rozprávkam a povestiam.

MP: Aký vplyv na tvoje písanie má pandemická situácia z posledných mesiacov?

MM: Pandémia aj mňa uväznila na dedine, u babky, k notebooku a dištančnej forme štúdia. Ani inokedy nie som konzumentkou víkendov v podnikoch, ale kontakt s ľuďmi a najmä s priateľmi a spolužiakmi mi už po toľkých mesiacoch chýba. Možno neskôr sa to objaví aj v mojej tvorbe, zatiaľ to nedozrelo a nezaslúžilo si miesto na mojom papieri.

MP: Víťazných prác máš na svojom konte neúrekom, kde si už aj uverejňovala. Čo s tebou robia na jednej strane úspech, na strane druhej konštruktívna kritika či neúspech?

MM: Nepíšem kvôli diplomom, skôr to pokojne zvalím na istú formu vypočítavosti, že vďaka tomu som mala možnosť ísť na vyhodnotenie, spoznať mesto, ľudí, iný pohľad na písanie. Dostalo sa mi spätnej väzby, ktorá je veľmi vzácna, ak nie ste členom literárneho klubu, nepracujete pod odborným vedením a nezostáva vám nič iné, len písať do zásuvky, alebo, čo je horšie, naivne si myslieť, že tak, ako píšem, je to dobre. Priznávam, aj finančne som si ako dieťa aj ako študentka trochu polepšila, lebo niekedy bývajú motiváciou aj finančné odmeny, prípadne poukážky do knihkupectiev. Pochvala ma potešila, kritika reštartovala, neúspech donútil k zamysleniu a prehodnocovaniu.

MP: Vráťme sa k úvodnej otázke – k myšlienkovému vesmíru. Prijemné bývajú aj prepojenia človeka s človekom, najmä ak sa tie ich vesmíry točia podobne. Čo pre teba znamená najst blížkych spoluidúciach na ceste od seba k sebe samej?

MM: Mala som šťastie a v mojom súkromnom vesmíre je niekoľko spriaznených duší. Máme si čo povedať, o čom diskutovať, polemizovať, s potešením sledujeme svoje pokroky a mrzí nás, že osobné stretnutia musíme stále odkladať. Tešíme sa na leto a dúfame, že sa stretne na niektorom z podujatí, festivale, či len tak na káve v Retrocafé. Alebo napríklad na Medziriadkoch, ak sa nám podarí uspieť a dostať sa do výberu medzi pozvanú päťdesiatku. Týždeň medzi „svojimi“...

Ukážka z tvorby

Generálova sponď... (Na počesť M. R. Štefánika)

„Ja prebijem sa,
lebo sa prebiť chcem!“
Aj keď mi krídla časom ochabnú.
Nik nemá právo
odhodit' pušku do žita!
Len takým patrí česť a sláva,
čo toto krédo vpustia si do srdca dnu.

„Kto myslí si,
že slobodu mu vybojujú iní,
ten sám jej hoden nie je.“
Ten bude si niest' hanbu svojej viny,
za to, čo sa mu v štáte deje.

„Budúcnosť moja je buď skvelá,
alebo nijaká.“
Aj toto vštep si do pamäte.

Nech ani teba cudzia cesta nezláka,
doma je lepšie než vo svete.

Mňa krídla túžby niesli dlhý čas,
a tešil som sa priazni sveta vo chvíli.
Tie krídla rastú v každom z vás.
Mňa v nestráženej chvíli cudzie zradili.

To slepá zúvstava
a možno ešte strach

úryvok

zastaviť chceli môj let k sláve.
Ja nechcel som veniec, posty, zlata jas,
len splniť si skromný sen,
nech moja vlasť žije v práve!

Vám z neba teraz
púšťam pierka svojich nádejí
a verím v dušu všetkých v rodnej zemi,
že krehké pierka s láskou prijmete
a odkaz môj nemý nezostane.

Magdaléna MARTIŠKOVÁ (2001)

Študentka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v odbore etnológia a muzeológia. Je členkou literárneho klubu TaKSí (Topolčianski aktivisti slovných ideálov). Zaujíma sa o literatúru, históriu, fotografovanie a muzeológiu. Píše poéziu, prózu, prispieva do rôznych časopisov, novin a pod. Na svojom konte má viaceré ocenení za literárnu aj za výtvarnú tvorbu, jej práce boli uverejnené v rôznych zborníkoch, časopisoch, novinách či na internete.

Výtvarné umenie



KAROL MILOSLAV LEHOTSÝ

Maliar, náboženský spisovateľ a učiteľ Karol Miloslav Lehotský (16. 11. 1879 Lalič, Srbsko – 4. 3. 1929 Brno, Česko) patrí do kategórie zakladateľských osobností Slovenskej moderny. Najskôr sa vyučil za maliara izieb, vzápätí študoval na Akadémii výtvarných

umení v Prahe (1897 – 1899) a vo Viedni (1899 – 1899). Ako tvorca v slobodnom povolání žil v Laliči, Novom Sade, na južnej Morave, v Martine. V priebehu prvej svetovej vojny ho za podpísanie pacifistického manifestu uväznil, po roku 1918 bol až do svojej predčasnej smrti učiteľom v rodnom Laliči. Keď zomrel, nemal dovŕšenú ani päťdesiatku...

Spočiatku maľoval portréty, ľudové typy a alegorické obrazy so slovenskou tematikou, nadväzujúce štýlom na prvotiny M. Munkácsyho. Aktívne počas pražských štúdií účinkoval v akademickom spolku Detvan, kde ho zásadne ovplyvnil náboženský mysticizmus. Dominantnú líniu tvorby predstavovala v tom období krajjinomalba – hlavne na malých formátoch, v ktorých záujmom o svetlo a detailným zmočňovaním sa motívu nadväzoval Lehotský na impresionistov. Umelcov vzťah ku krajine bol prevažne filozofujúci až teozofický. Uprednostňoval podmračené a vlhké ovzdušie bez ostrých svetelno-farebných kontrastov, krajiny charakterizuje zádušnosť, niekde prerastajúca až do mystérióznosti. Citlivo premodelovával jednotlivé zložky zvolených námetov, ktoré občas zahŕňali do tajomného striebrostého oparu. Neskôr znásobil farebnosť kompozícií a dekoratívnu štylizáciu ako návrat k secesnému symbolizmu.

Karol Miloslav Lehotský bol tiež špičkovým portrétnym tvorcom, pričom uplatňoval nenápadné, ale kultúrovane výrazové formy a prostriedky. Spomenieme aspoň portréty čelných reprezentantov národného

života, ktoré namaľoval pred prvou svetovou vojnou vo vtedajšom Turčianskom Sv. Martine (Svetozár Hurban Vajanský, Pavol Mudroň a iní).

Kľúčový význam z pohľadu tvorcovho subjektívneho vnímania mali jeho kompozície na filozofické témy. Ideovo sa v ich kontexte orientoval na národné aj medzinárodné chápanie kresťanských postulátov. Jednotlivé diela tohto tematického okruhu spája evidentná prevaha mimovýtvarnej lineárnosti a ilustratívnej (napríklad portrét Sama Tomášika My stojíme stále pevne ako múry hradné). Mnohé obrazy Karol Miloslav Lehotský signoval značkou srdca a kríža.

Pod vplyvom Dušana Makovického a Alberta Škarvana prevzal aj výrazné prvky tolstojizmu (neodporovať zlu násilím), je autorom viacerých brožúrok s nábožensko-mystickou tematikou.

PETER CABADAJ



Dedinský potok (olej, okolo roku 1900; v zbierkach Slovenskej národnej galérie Bratislava)



Krajina na jeseň (olej, 1900 – 1910; v zbierkach SNG Bratislava)



Rodný kraj (olej, okolo r. 1900; v zbierkach SNG)



Výby (kresba ceruzou, rok neznámy; v súkromnej zbierke)

SIMONA BARANOVÁ

JAZYKOVÝ OBRAZ KVETU V SLOVENČINE

Týmto článkom uzatváram cyklus, ale nič sa nekončí – spájam kruh. Je potrebné večne čítať, lebo hlad po poznani a po príbehoch je neustály. Je možné sa ním zasýtiť. Nemožné je ale presýtiť sa. Je potrebné vždy písať – tvoriť, lebo nič nie je ušlachtiliešie ako tvorenie (možno láska? ale aj tá, a práve tá tvorí, aj tá dáva!), nič nás tak nepozdvihuje z tuposti, priemer-nosti, z otroctva hmoty, do stavu blaženosti a vznešenosti, na tribúnu ducha, kam človek skutočne patrí a kde je jeho právo-platné miesto, než umelecké dielo. Takže nič sa nekončí, všetko večne trvá, a to aj naše úsilie. Zároveň každé rozprávanie sa musí uzavrieť, aby sa pretvorilo na nové snaženie. Končí sa moja posledná kapitola. Ďalšia už bude vaša. Začnete niečo nové, skvelé. Jedno lúčenie otvára príležitosť pre celkom nové zvitania.

G O R A N
L E N Ć O

Ako sa (ne)stať spisovateľom II.

Kapitola desiatá:
Poslanie a posolstvo

V článkoch som vyjavitel všetko, čo treba pri písaní krásnej literatúry vedieť. Ostalo však niečo nevyzvedané, pritom to najdôležitejšie. Čo odovzdáte čitateľovi? Čo mu chcete odkázať? Lebo ak ho nemienite obohatiť, zastavte sa a po-uvažujte nad motívami, zmyslom písania. Mal by to byť dar, úprimne darovaný z nezištných pohnútok. Samozrejme, nemusí, a ani nemôže byť každé literárne dielo takým, ktoré zaisti svetový mier a sprostredkuje všeobecnú blahobyt; to sú nerealistické ambície. Vyžadujem však dielo, ktoré je napísané z úprimnosti duše a odráža čistotu srdca, či sa o to aspoň snaží. Ako by vyššia beletria mala zobrazovať Krásu, mala by ukazovať aj Pravdu a musí predstavovať Dobro. Túto pravú hodnotovú triádu predostrite čitateľovi! Niektorí by povedali, ale ja toho nie som hoden, ja len parafrázujem: jedzte, pite z žriedla čistoty a lásky – skutočného umenia. Kladiem na umenie etické požiadavky. Hovorím o transcendentnom prameni morálky. Pýtate sa: vari nemôže umenie znepokojovať? Otvoriť rany a posoliť ich? Ale iste, čo by nemohlo. Nemusí byť ustráchané, polovičné, sterilé, impotentné. Môže byť v svojej kráse až strašné a nekompromisné. Ale keď už jatrí, malo by tie rany otvárať preto, aby ich mohlo vyčistiť. Nech sa napokon konečne zahoja a zacelia, a jazva po nich nech je čo najmenšia.

Dve veličiny – dobro a zlo – nie sú iba abstraktné filozofické kategórie, sú metafyzickej povahy a vy si volíte to, na ktorú stranu sa prikloníte. Ostať neutrálnym sa nedá. A môže sa zlo prezliecť za dobro a zmyliť vás? Len ak ho prezlečiete vy. Účel nikdy nesväti prostriedky. Preto nesprávne zvolené prostriedky iba krivia prípadne i ušlachtilý účel. Nie je možné zobrazovať zlo bez jeho odsúdenia. Proti tomuto oponentovi sa nebojuje takým spôsobom, že ho necháte svojvoľne konať. Dajte mu priestor, nech ukáže svoju pravú tvár, nebojte sa ho, ale nikdy ho nepodceňujte. Ak sa voči nemu nepostavíte čelom, podľahnete. Lautréamont spravil chybu, keď ukázal zlo v celej nahote. Mysliac, že bezostyšným odhalením sa samo pripraví o vážnosť, stratí silu a prídu o moc. Neskôr pochopil a uviedol: „Nahrádzam melanchóliu odvahou, pochybnosť istotou, zúfalstvo nádejou, zlo dobrom, náreky povinnosťou, skepsu vierou, sofizmy chladnou rozvahou a pýchu skromnosťou.“

Netreba mať strach pred ničím, ale je dobré byť za každých okolností obozretným a pozorným, lebo ako píše Nietzsche: „Kto dlho hľadá do priepasti, toho priepasť pohltí.“

Nie som proti zobrazeniu zloby a násilia, a už vôbec nie som v opozícii voči naturalizmu. Ak to splňa vyšší autorský zámer, alebo to zobrazuje realitu a poukazuje na prehliadané skutočnosti, pričom sa žiada vyniesť ich na svetlo, je také počínanie zmysluplné. Ale ak je v tom prvoplánovosť, máme čo robiť v lepšom prípade s vypočítavou senzácietnosťou, v tom horšom prípade sa jedná o manifestáciu Zla. Oba prípady sú škodlivé. Vyprázdnený, rozháraný a samolúby exhibicionizmus je rovnako neprípustný ako demonštratívne potápanie sa do hĺbok vlastného nevedomia, do podsvetnej ríše démonie, kde sa v tomto chthonickom močiarí nevyrovnaný a nezrelý autor rád kúpe a prenasledovaný vlastným tieňom ešte nevie svoju odvrátenú temnú stránku osobnosti integrovať, čiže prekonať a bezpečne spracovať. A ak vykonáva arteterapiu, nech ňou neobťažuje druhých, pokiaľ nevie, aké následky môže vyvolať. Pretože všetko nejako pôsobí, ne-jako vplýva. Ak dýcham Dobro, aj ho vydychujem. A dýchajú ho potom i druhí.

Úlohou zodpovedného, mentálne dospelého a mravne vyspelého umelca je priniesť ľuďom nádej, dať im odvahu, silu, povzbudenie, prebudiť v nich súciti a láskavosť. Úlohou spisovateľa je stať sa takýmto rytierom literatúry.

Nemusíte mentorovať, moralizovať, uchyľovať sa k didakticko-pedagogickému tónu.

Stačí ukázať Krásu, Pravdu a Dobro. Spýtať sa čitateľa: budeš ma nasledovať, sprevádzať na tejto úžasnej púti až za horizont do Slonovinovej veže, tam, kde slnko nezapadá, kde je tvoj pravý domov, Človeče?

Nelúčme sa, nie, namiesto toho sa pochyťajte za ruky a vydajte sa na tú výpravu!

Prirodený jazyk má výrazný spoločenský ráz. Umožňuje poznávať mnohé procesy, ktoré sú neprístupné priame mu pozorovaniu. Z predpokladu, že jazyk, ktorým člen jazykového spoločenstva hovorí, ovplyvňuje to, ako myslí, a že funguje ako dôkaz o povahe národa, vychádza kognitívna jazykoveda a s ňou spätá etnolingvistická koncepcia.

Vaňková vníma jazyk ako „základ národnej svojbytnosti a kultúry“ a tvrdí, že v jazyku je obsiahnutá interpretácia skutočnosti, súhrn súdov o svete, ktoré sú vlastne určitému ľudskému spoločenstvu. Z toho teda vyplýva, že medzi jazykom a národnou kultúrou možno nájsť istú vzájomnú súvislosť, ktorá spočíva v tom, že oba sa podávajú generáciám prostredníctvom výchovy a majú tiež univerzálnu povahu.

Vzťah medzi jazykom a kultúrou je možné hlbšie skúmať, a to etnolingvistikou. Rozvíjala sa predovšetkým v slovanských národoch v kontakte s nemeckou a americkou etnolingvistikou s „... orientáciou na vzťah jazyka k národným dejinám a spoločenskému životu“ (Bartmiski, 2016). Rozvíja sa predovšetkým v Rusku a v Poľsku. Jej úsilím je uchopovať jazyk aj vo vzťahu ku kultúre.

Žeňuchová (2020) tvrdí, že sa v rámci slovenskej etnolingvistiky usilujeme nasledovať moskovskú etnolingvistickú školu. V centre pozornosti stojí človek a hlavný dôraz sa kladie na jazyk, ale aj iné formy reflektujúce národné povedomie a mentalitu spoločenstva.

V príspevku sa bližšie pozrieme na jazykový obraz slova „kvet“ využitím Krátkeho slovníka slovenského jazyka 4 (KSSJ), Slovníka súčasného slovenského jazyka (SSSJ) a Slovníka slovenského jazyka (SSJ). Vo všetkých nájdeme minimálne tri významy tohto slova. KSSJ nám ponúka dokonca štyri významy, ale z nášho uhla pohľadu ide o najmenej prepracované heslá, čo pokladáme za veľké mínus vzhľadom na fakt, že ide o kodifikačnú príručku.

Jazykový obraz „kvetu“ v súvislosti s významom sa v slovníkoch spája s kategóriou rastlín. Vo všeobecnosti sa vníma ako rastlina, ktorá môže kvitnúť, voňať, je na pohľad pekná, pravidelne usporiadaná, slúži na zrod niečoho nového (plod, rozmnožovanie). V súvislosti s takto vymedzenou charakteristikou nadobúdame prevažne pozitívne (kladné) konotácie (asociatívny význam, ktorý slovo alebo slovné spojenie získava používaním v istých kontextoch a situáciách, navrstvenie ďalších vzťahov na základný význam slova, viet alebo celých textov: slovo má pozitívne, negatívne konotácie), pôsobiace na zrakový a čuchový vnem.

Ak sa pozrieme na slovtvornú tvorbu slova kvet, tak môžeme konštatovať nižšiu produktivitu: napr. kvetina, kvetena, kvetenstvo, súkvetie a i.

Ak sa niečo vzťahuje na kvetinu, tak sa to označuje pojmom kvetinové/kvetinový/kvetinový, napr. kvetinový záhon, kvetinová hriadka, kvetinová vôňa...

Prídavné meno kvetný zasa v botanickom význame znamená niečo, čo sa vzťahuje priamo na kvet, napr. kvetný lúpeň, kvetný obal..., a v druhom význame je to Kvetná nedela, čiže posledná pôstna nedela. Súvisí s Ježišovým vstupom do Jeruzalema, kde ho vítali palmovými ratoľestami.

Pri bližšom pozretí sa na niektoré prenesené významy slova kvet si môžeme položiť otázku: Prečo sa niečomu hovorí kvet, ak to s kategóriou rastlín nemá nič spoločné? Tak napríklad ľadový kvet – obrazce, ktoré vytvára mráz, napríklad na oknách, svojim tvarom pripomínajú kvitnúci kvet (časť rastliny); muškátový kvet – koreniňa, ktorá sa získava z tropickej dreveniny muškátovníka voňavého (tvarom skutočne pripomína kvet). Stretávame sa aj s ľudovým pomenovaním – biely kvet, ktorým zvyknú označovať chorobný povlak na jazyku dieťaťa. Možno taktiež spomenúť aj papierové kvety – výrobky z papiera tvarom pripomínajúce kvet.

So slovom kvet sa spája aj množstvo frazém (špecifický typ ustáleného slovného spojenia, ktorý má obvyčajne vo svojom význame obraznú zložku a je určený na citové hodnotenie javov). Azda najznámejším slovným spojením spájajúcim sa s kvetom je hlava kvetu. Dochádza tu k spojeniu ľudského a rastlinného. Hlava ako časť ľudského organizmu, v ktorej je umiestnené sídlo rozumu, myslenia, pamäti, vôle; kvet ako kvitnúca časť rastliny, v ktorej sú uložené dôležité

reprodukčné orgány. Teda s ľudskou hlavou je tu prvá podobnosť – sídlo dôležitých orgánov. Podobnosť môže nadobúdať aj samotným guľatým tvarom, tým však nedisponujú všetky kvety, no s určitou možnosťou hovorí o pohybe. Ako ľudská hlava je schopná hýbať sa (otáčať, ukláňať,...), tak je to umožnené ak kvetu, čo si môžeme všimnúť, ak zaľúka viator. S týmto slovným spojením sa môžeme stretnúť v básňach, piesňach, v hádankách a pod. (Červené hlávky ony majú, na lúke sa vynímajú. Refrén: Maky, maky makovice, štíhle, krásne tanečnice. Pekné ste vy veru tak, lahodné aj pre môj zrak. Keď viator na lúke zaveje, každá z vás už tancuje. Po čase sú z vás makovice, nové hlávky hrkajúce.)

Dievča ako kvet – poukazuje na krásne, svieže, životaschopné dievča (podobne ako kvet, ktorý kvitne, je krásny, farebný, priťahuje náš zrak a našu pozornosť); dievča v plnom kvete – dospievajúce dievča, dievča vo svojej najväčšej kráse; byť v kvete života – byť v najlepší rokoch; byť v plnom kvete. Aj frazéma zvodný svet kazí mladý kvet poukazuje na to asociácie kvetu s mladostou. Vo frazeme nevinný ako kvet ide vyslovene o vnímanie kvetu ako niečoho nevinného, čo nemôže nikomu ublížiť. Kvietok môj! – oslovenie blízkej osoby. Ženu ani kvetinou neudrieš. V súvislosti s touto frazémou si zrejme nikto z nás pod pojmom kvetina nepredstaví nejakú obrovskú, ťažkú rastlinu, ktorou by muž mohol udrieť ženu. Teda aj tu sa naplnia vyššie spomenuté, a to, že kvetina je niečo jemné, ľahké, pô-vabné, čím sa teoreticky ublížiť nedá.

Malý frazeologický slovník (1974) ponúka aj frazému dobrý kvietok. Označuje človeka, ktorý nemá dobrú povest', je to huncút, beťár; stretáme sa tiež s ekvivalentom pekny kvietok. V tomto prípade ide o negatívne konotácie s lexémou kvet. Najčastejšie sa nám v mysli vybaví to, že kvety kvitnú, takže môžu aj odkvitať, následne odpadnúť, a vtedy možno hovoriť o prelietavosti vo vzťahu, resp. o nevere – Odpadne jeden kvet, nastane iných päť. Ak hovoríme o kvete ako o niečom nežnom, tak na mieste je aj frazéma – Slabý ako kvet.

Slovo kvet sa vyskytuje často v poézii, napr. zlo-mený kvet – o mládom chorom alebo umierajúcom človeku. Po prelomení stonky rastlina stráca príjem živín a hynie.

Kvet možno vnímať aj v kategórii symbolov. Za najkrajší kvet sa považuje ruža. Objavuje sa v mnohých básňach, poemach ako Afroditiny krásy milovanej osoby. Ruže boli roztrúsené okolo Afroditiny chrámu. Krásu spojenú so zdravím symbolizuje kamélia. Sirôtka vyjadruje lásku v zmysle spomienok. V kresťanskom umení bola lalia symbolom čistoty, plodnosti a dokonalosti. Vypovedá tiež o úcte a ochrane partnera. Signálom vášne a erotiky je karafiát.

Kvety boli znakmi duchovnej aj zmyselnej lásky po stáročia a dodnes nimi sú. Kvety darujeme svojim blízkym k sviatku alebo len tak pre potešenie. Táto asociácia siaha hlboko do minulosti a je príznačná nielen pre našu kultúru. Kvety najčastejšie spájame s krásou, mladostou a radostou.

Kvet v slovenčine vnímame zväčšia ako časť rastliny alebo rastlinu, či už kvitnúcu, alebo ozdobnú, ako celok. Svedčia o tom aj najčastejšie konotácie s týmto slovom (kvety bazy, kvety lípy, kvety prvosiienky, kvety ruže, poľné kvety, lesné kvety, lúčne kvety,...). V súvislosti so spájateľnosťou sloviess kvety najčastejšie kvitnú, rozkvitajú, rastú, voňajú.

Pod pojmom kvet sa môže ukrývať aj metaforické pomenovanie, čiže kvetom môže byť pomenované niečo, čo sa na kvet iba podobá. Najčastejšie si však kvet predstavíme ako niečo kvitnúce, farebné a voňavé. Vo všeobecnosti sa kvet najčastejšie spája s jemnosťou, mladostou, silou, nevinnosťou, sviežosťou. Na druhej strane nemožno opomenúť asociácie súvisiace s huncúťstvom a nečistotou. Dôležitú úlohu pri slove kvet však zohráva atribút, ktorý nám môže naznačiť, akým smerom sa budú konotácie uberať, a teda môžeme sa dopracovať až ku chorobe alebo k smrti.

V príspevku ponúkame iba základný obraz kvetu v slovenčine, takže nevyčerpávame všetky možné dostupné zdroje. Čitateľom odporúčame náhľad do textov ľudových piesní a básní, prípadne rozprávok s cieľom analýzy slova kvet v nich.



Simona BARANOVÁ (1995)

Študovala na Gymnázium Janka Francisciho-Rimavského v Levoči. Bakalárske štúdium absolvovala na Prešovskej univerzite v Prešove. Momentálne študuje v magisterskej forme na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici odbor slovenský jazyk a literatúra. Foto: archív autorky



GUSTÁV LOJKO

(4. 12. 1843 –
2. 6. 1871)

Začiatkom júna uplynulo 150 rokov od úmrtia básnika, publicistu, divadelníka, kultúrneho a osvetového činníka a pedagóga Gustáva Lojka. Predčasný skon zabránil tomuto všestranne nadanému rodákovi z Tisovca adekvátne rozvinúť nesporný literárny, organizačný a učiteľský talent.

Narodil sa do učiteľskej rodiny. Ľudovú školu vychodil v Tisovci, študoval na gymnáziách v Rimavskej Sobote (1853 – 1855), Levoči (1855 – 1856) a od roku 1856 v Tešíne, kde aktívne pôsobil v študentskom spolku Slávia. Maturoval na gymnáziu v Prešove (1863), vzápätí študoval teológiu a filozofiu vo Viedni. V „meste valčíkov“ sa angažoval v študentskom spolku Tatra a slovenskom spevokole. Manželka Zuzana, rodená Zajacová, mu porodila dve dcéry.

Od školského roku 1866/1867 začal Lojko pôsobiť ako učiteľ klasických jazykov a slovenskej reči a literatúry na Slovenskom evanjelickom patronátnom gymnáziu v Revúcej. Súčasne vyučoval kreslenie a krasopis na tamojšom učiteľskom semenisku (ústave) a krátko i v dievčenskom učiteľskom ústave. Prakticky hneď po príchode do tvorivého a inšpiratívneho miliea Revúcej sa systematicky venoval osvetovej činnosti, organizoval kultúrne a spoločenské dianie. Ivanovi Branislavovi

MLADÍ VO VEČNOSTI

Zochovi neúnavne pomáhal pri zakladaní a rozvíjaní ochotníckych scén. Vďaka nim bola Revúca v 60. a 70. rokoch devätnásteho storočia jedným z centier ochotníckeho divadla na Slovensku. Lojkovým pričinením vznikol v tom čase divadelný súbor aj v rodnom Tisovci, kde vybudoval javisko. Zapojil sa tiež do interesantnej diskusie na tému založenie slovenského kočovného divadla.

Ochotnícke divadlo vytrvalo propagoval i formou písania recenzných textov. Želal si, aby bolo „jeho semä rozosiata po celej slovenskej krajine“. Napríklad ohľadom predstavenia hry Divotvorný klobúk, ktorú so študentmi revúckeho gymnázia naštudoval I. B. Zoch, v Národných novinách uviedol: „Nemôžem teda, aby som nevyslovil to želanie – bohdať by aj iné väčšie slovenské mestečka podľa možnosti a okolností zriadili si divadlá. Lebo, ako je dokázané, sú to mocné hýbavé národného pokroku.“ (1870)

Systematickým publikovaním odborných a informatívnych článkov Lojko významne prispel k dôkladnejšiemu osvetleniu školských a mimoškolských aktivít pedagógov a študentov evanjelického gymnázia v Revúcej, ako i histórie mestečka a jeho okolia. Angažoval sa tiež v rámci bohatej spolkovej činnosti; nechýbal napríklad pri konštituovaní Meštianskeho čítacieho spolku v Revúcej, ktorý vznikol 17. marca 1867 (bol jeho zapisovateľom). V roku 1870 patrila medzi zakladajúcich členov Nakladateľského spolku pre vydávanie slovenských kníh v Revúcej...

Popri pedagogickej a ľudovúchovnej práci venoval Lojko osobitnú pozornosť literárnej tvorbe. Akadémiu v Revúcej pri príležitosti vzniku Národného divadla v Prahe obohatil deklamáciou vlastného sugestívneho básnicko-koncipovaného príhovoru (1868). Ako protagonista poštúrovkej básnickej generácie reflektoval vo svojej poézii lásku k vlasti, rodnému kraju, žene. Lahostajne mu nebolo ani zarmocujúce existenčné rozpoloženie biedneho slovenského ľudu.

Debutoval knihou veršov *Hlasy z cudziny* (Viedeň 1865), v ktorej akcentoval rozdiel medzi zahraničím a domovom, pričom istotu, silu a duševnú harmóniu nachádza vo vlastenectve. Zbierky *Spomienky* (Viedeň 1865) a *Zvuky gemerské* (Viedeň 1867) obsahujú intímne básne, prírodnú lyriku a vlastencky ladené verše. Titul s názvom *Vybrané básne a rozprávky* vyšiel autorovi roku 1870 v Skalici. Rukopis *Dejín literatúry všeslovenskej, latinskej a gréckej* sa nezachoval. Verše, prozaické texty, recenzie, historické, folkloristické a pedagogické články uverejňoval Gustáv Lojko – často pod pseudonymom Hostivít Tisovský – v rôznych časopisoch, novinách (Sokol, Orol, Pešťbudínske vedomosti, Národné noviny, Praha, Cirkevné listy) a v almanachoch Tabor a Tatra (bol jeho zostavovateľom na rok 1872).

Istotne stojí za zmienku, že literárnej tvorbe sa aktívne venovala aj manželka Zuzana Lojková. Písala prózy pre deti a mládež s moralisticko-didaktickým zameraním, ktoré zverejňovala v periodickej tlači. Do večnosti odišla taktiež mladá – vo veku 38 rokov... Niekoľko útlých poviedkových kníh jej vyšlo posmrtno. Žiaľ, nezachovala sa nijaká Lojkovej fotografická alebo výtvarná podobizňa.

V školskom roku 1870/1871 maturovalo na Slovenskom evanjelickom patronátnom gymnáziu v Revúcej osem študentov. Krátko pred maturitnými skúškami rady pedagógov navždy opustil ich mladý kolega Gustáv Lojko. Dňa 4. júna 1871 sa s ním v rodnom Tisovci rozlúčili nielen všetci profesori a študenti lýcea, ale i širšia národná a kultúrne orientovaná verejnosť z Gemera a Malohontu. „A tohto muža v 27. roku jeho krátkeho, ale slávneho života... odpredvádzali sme do hrobu... Pohreb bol taký, aký si ho výtečník náš zaslúžil – žiaľny, truchlivý. O jednej hodine po obede dorazila mládež gymnaziálna pod truchlivou gymnaziálnou zástavou, nájdúc mŕtve telo svojho drahého učára už v kostole.“ Správca gymnázia August Horislav Škultéty v kázni okrem iného uviedol, že zosnulý „slúžil oddane, verne a vytrvale Bohu, národu a ústavu nášmu...“ (Národné noviny, 1871, roč. 1, č. 69, s. 2)

PETER CABADAJ

Manifest pohrdania

Marián Grupač, OZ Podoby slova, 2021

PORUBENOVÁ
recenzia

Až keď už nič nebudeme chcieť, nastane rovnováha.
Možno vtedy svet gýčovito opeknie.

Na jar 2021 vychádza z dielne OZ Podoby slova, ktoré pôsobí v oblasti kultúry, literatúry i umenia od roku 2015, v novej edícii Podoby poézie zbierka básní *Manifest pohrdania*. Jednou z činností združenia je aj vydavateľská činnosť. Kto iný, ako člen združenia, slovenský prozaik, básnik, publicista, vysokoškolský pedagóg, rodák z Čadce, Marián Grupač, mal začať edičné aktivity OZ Podoby slova. Grupač nie je v slovenskej literatúre neznámy, na konte má takmer dvadsať kníh, keď rátame aj odbornejšiu publicistiku. Po dvojročnej pauze, keď mu roku 2019 vyšiel román *Iný*, znova siahol po verši. Ilustrácie v knihe zveril slovenskému maliarovi, grafikovi a ilustrátorovi Jánovi Skrisovi.

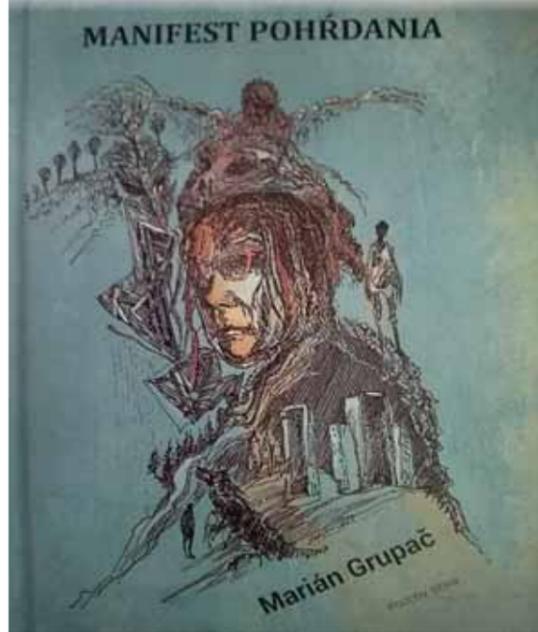
Zbierka je rozdelená do štyroch častí a obsahuje 55 kratších i dlhších básní. Názvy kapitol sú v duchu Grupačovho jazyka i štylistiky aj názvu celej knihy: *Ešte krutejšia než láska, Z plytčín ku skalám, Na zemi a Manifesty*. Čitateľ, ktorý od publikácie očakáva koncepciu, gradáciu, nedajbože príbeh, tak bude sklamaný. Grupačovým básňam bežný čitateľ väčšinou na prvé prečítanie neporozumie. Hlbšie myšlienky treba pocítiť najst. Ako tvrdí sám autor, základným motívom je primárna bolesť človeka. Čo iné si už básnici vo veršoch riešia než bolesti, sklamanie, hľadania, strasti i slasti.

Zakladateľom symbolizmu vo svetovej poézii zbierkou básní *Kvety zla* z roku 1857 je Charles Baudelaire. Romantizmus vo svete doznieval skôr než u nás a predstaviteľ moderny, zo skupiny tzv. prekliatých básnikov je dodnes inšpiráciou pre takých poetov, ako je Grupač. Venoval mu aj jednu zo svojich básní s grupačovskými typickými názvom *Baudelaire a hot dog*. Presne v tomto duchu je ladená väčšina básní. Slová, ktoré sa opakujú a dominujú sú prevažne s negatívnymi konotáciami, napr. *búrka, vietor, hmľa, pluvance, splašky, zhnité jablká, krv, krvavá srieň, krvilačný smiech, bolesť, kvílenie, zlosť, oheň, sklúčenosť, nuda, strach, smútok, dno, mŕtvol, smrť*. Často sa opakujúce slovo *nič*, prípadne *ničí, cudzí*, evokujú tradičné hľadanie sa básnika vo svete. Básnik je väčšinou vo svojej podstate sám, cíti sa cudzo aj medzi svojimi a neustále hľadá či už pokoj, seba, snaží sa prežiť v súlade so sebou samým i so svetom. Najviac sa bojí nepochopenia, samoty, rutiny každodennosti, nudy a pod. Jediná báseň z celej zbierky, z ktorej sála trochu tepla, je báseň *Bez refrénu... Už len čistá láska a voňavý teplý vánok. Čosi ako kľíše. Moje deti. Slnko vychádza opäť z tej istej krvi. Malujem pieseň*. Trochu klasiky cítiť z poslednej básne *8 minút 46 sekúnd*, venovanú mame. Alebo to len tak na prvý pohľad vyzerá? Zvyšných 53 básnických útvarov je o zlobe sveta, nepochopení človeka, strachu, krvilačnosti, šialenstve a pod. Pozitívum však je v tom, že sa snaží nájsť pokoj pre seba a v sebe, zmieriť sa s tým, čo je nemenné a stále. Znakom Grupačových veršov je popretie napísaného, akonáhle napíše myšlienku pozitívnu, hneď v okamihu ju ironizuje negatívom, napr. *Krásna je oslobodenie a zlato – lacný gýč; Priniest svetlo, len tak, v holých rukách. Pýsiť sa čistou radosťou. Nevídaná*

nemožnosť; Zlievanie sa do všednosti. Pokoj a mäkkosť. A odrazu kŕč! Autor tiež tradične, ako to básnici robia, píše o očiste poéziou kričať potichu, takmer šeptom. *Byť odvážny a priamy. Nezabúdať. Nestáčať sa na bolesť. Vrátiť sa späť. K čistej poézii.*

Grupač sa vo svojich bolestiach a trápeniach dostane na dno, no vždy sa otrásie a ide ďalej, tak ako básnici, dokazuje to veršami *Básnici sú tolerované obscenity. Netreba im pomáhať. Idú ďalej*. Ale tiež *Trieštenie vln duní ako nespokojný dav. Vchádzaš vzpriamený a iný. Odteraz už každá prehra bude o čosi viac víťaznejšia*. More, vlny, plytčiny a skaly sú symbolmi toho, ako sa človek v živote zmieta, naráža na prekážky, možno sa aj celý doudiera, trpí, padá na už spomínané dno. No nemá inú možnosť ako znova vstať a s každou prehrou sa stať silnejším.

Úlohou poézie je pôsobiť na čitateľa aj zmyslovo, t. z. cez obrazy, chute i vône, a to Grupač robí cez chute a vône rozličného ovocia ako *jablká, višne, bruskyne*, ale tiež *včelí med, soľ* a obrazy *mŕtvej labute či nazratej mačky, vtáky, rybičky* a pod. Slovná hračka so slovom na zemi a na Zemi, nespočetné množstvo zložitých metafor, ktoré čitateľom dávajú priestor na vlastnú interpretáciu. To je poslaním poetiky. Koľko čitateľov, toľko názorov a toľko rôznych pochopení i nepochopení. Grupačova poézia je level pre gurmánov poetiky, pre tých, ktorí si vedia vychutnať kaviár i neprepečený a surový steak či rybu, čo nám obyčajným pripadá nechutné a nemožné zjesť. Tak dobrú chuť a príjemné čítanie.



Obdobie pandémie nás prinútilo hľadať nové možnosti, ako sa k sebe literárne priblížiť. Viaceré podujatia boli zrušené, niektoré však našli náhradné riešenie. Príkladom je pravidelné literárno-hudobné podujatie **Večer Nula**, ktoré organizuje banksobystrické literárne zoskupenie **Generácia Nula**. Obyčajne sa tieto podujatia konajú na pôde mesta **Banská Bystrica**, zväčša **v umeleckom Klube HaD**, prípadne v domácich kultúrnych inštitúciách. Najnovším počínom, ktorý si môžete vypočítať prostredníctvom internetovej databázy Youtube, je literárno-hudobný program **Jarný Večer Nula**. Okrem hudobných interpretov budete počuť tvorbu **Generácie Nula**, ale aj tvorbu mladých literárnych talentov, ako sú Daniela Lysá, Lenka Zelonková, Magdaléna Martišková a ďalší. Interpretujú ich skúsení recitátori, ktorých mená poznáte z rozhlasu aj televízie. O dramaturgiu programu sa postaral náš redaktorský kolega Marcel Páleš.

Hľadajte na Youtube voľne dostupný **Jarný Večer Nula**.

Vedúca strana poľskej opozície dramaticky stráca podporu voličov

Preskupenie na politickej scéne Poľska

Martin JARINKOVIČ – Foto: zdroj internet

Najsilnejšia poľská opozičná strana Občianska platforma (Platforma obywatelska – PO) sa v poslednom čase stáva čoraz viac centrom pozornosti komentátorov a publicistov. Rozkladné procesy, ktoré v nej prebiehajú, nielenže rozdeľujú jej ambíciu byť vedúcou silou opozície, ale otriasajú aj doterajším vysokým sebedovomím jej popredných predstaviteľov. Mnohí si kladú otázku či dramatický prepád jej preferencií znamená len akúsi sezónnu únavu voličov, alebo sa dá už hovoriť o začiatku nevyhnutného konca?

Kedysi silná a sebedovomá vládna strana sa od odchodu jej najvýraznejšieho lídra Donalda Tuska do Bruselu začala potáčať v problémoch. Po dočasnej líderke Ewe Kopaczowej prevzal štafetu vedenia už opozičnej strany necharizmatičný Grzegorz Schetyna, ktorého vystriedal v januári minulého roku ešte nepriťažlivejší Borys Budka. Strana od odchodu Tuska pretrpela jeden volebný neúspech za druhým. Od totálneho fiaska v prezidentských voľbách ju zachránil len presun termínu vynútený pandemiou, ktorý umožnil



Šéf niekedy najsilnejšej strany poľskej opozície Borys BUDKA v momentke priam symbolicky vyjadrujúcej jeho súčasné neľahké postavenie

POD POKRIEVKOU

nahradiť katastrofálnu kandidátku Małgorzaty Kidawo-Blońskiej sympatickým primátorom Varšavy Rafałom Trzaskowskim. Jemu sa nakoniec podarilo zvíťaziť síce neúspešne, ale zato veľmi vyrovnaný a vo výsledku tesný súboj s úradujúcim prezidentom Andrzejem Dudom. Tento relatívny úspech a mobilizáciu zväčša liberálneho elektorátu však strana nijako nevyužila.

PODSTATA PROBLÉMOV

Oveľa úspešnejším sa z tohto pohľadu stal nezávislý kandidát komik Szymon Hołownia, ktorý využil svoje tretie miesto v boji o prezidentský palác ako odrazový mostík do veľkej politiky. Práve jeho projekt politického hnutia pod názvom Poľsko 2050 v súčasnosti prebehlo so svojimi dvadsiatimi piatimi percentami v sondážach popularity Platformy, ktorá sa prepádla na úroveň dvanástich až trinástich percent. Tento vývoj z Hołowniu robí nečakaného lídra opozície. Korene prepádu niekedy vedúcej sily opozície dnes hľadajú médiá

i analytici v celom Poľsku. Skúsme si tieto príčiny stručne pomenovať. Občianska platforma sa od svojich začiatkov v roku 2001, ale najmä pod vedením Donalda Tuska profilovala ako centristická, liberálne hodnotovo orientovaná strana so silným proeurópskym (probruselským) akcentom. Jej politika sa vyznačovala sociálnou solidárnosťou a umiernenosťou v kultúrno-etických otázkach. Publicista Rafał Ziemkiewicz práve túto „nevyhranenost“ označil za príčinu úspechu Tuskovkej éry. Podľa neho Tusk stavil zámerne na to, že ak strana chce osloviť masu, nesmie mať jasný program a svoje heslá musí hlásať v ľúbivej podobe pre najširšie spektrum voličov. Jediným jasným bodom tejto programovej hmly sa stal nekompromisný boj proti svojmu rivalovi – strane Právo a spravodlivosť (PiS). „Anti-pisovstvo“ ako

hlavný, nosný pilier stranykej politiky prevzal po Tuskovici už v opozícii aj Schetyna a neskôr Budka. Lenže Budkovi sa tento hlavný nástroj politického boja, pretavený na heslo totálnej opozície, vymkol spod kontroly až do takej miery, že ho doviedol do osudového stretu so starostlivo pestovanou proeurópskou identitou strany. Zaťatý protivládny postoj doviedol stranu do situácie, že odmietla v sejmé podporiť schválenie celoeurópskym konsenzom dohodnutý fond obnovy Európy po pandémii. Odmietnutie nového „Marshalovho plánu“ tak „najeurópskejšiu“ stranu dostalo pod paľbu dosiaľ priaznivo naklonených liberálnych médií a konfliktu nielen so zvyškom opozície (predovšetkým stranou Ławica), ale vyvolalo negatívny ohlas aj v Bruseli a najmä posilnila sa vnútorné odstredivé sily už dlhšie vnútorné napätie strany. Najhmata-

teľnejším dôsledkom sa stal odchod europoslankyne Róze Thunovej z radov Platformy. PO tak stratila jednu z najvýznamnejších liberálnych tvárí strany. Jej odchod nebol ani prvým a zrejme ani posledným, veď PO v poslednom čase stratila jedného poslanca v senáte a štyroch v sejme, ktorí prešli pod zástavy zatiaľ skôr virtuálneho projektu Poľsko 2050 Sz. Hołowniu. Ďalších dvoch poslancov (zvyšok niekdajšieho konzervatívneho krídla v strane) vylúčili pre kritiku vedenia.

KRÍZA IDENTITY

Hlasovanie proti európskej solidarite predstavuje však len vrchol krízy identity PO. Stojí za ňou ideologický posun smerom k témam tzv. novej ľavice. PO pod vedením Budku podporila štrajky žien žiadajúce legalizáciu potratov, ako aj LGBT agendu. Týmto stratila zvyšky konzervatívnych hlasov. Zároveň však vyhrtila vzťahy aj s ľavicovou časťou opozície, ktorá pocítila ohrozenie svojej agendy a voličského rezervoáru. Navyše touto profiláciou Budka nepriamo nahral Hołowniu, ktorý prevzal niekdajší hlavný tromf Platformy – populisticky ladenú nevyhranenost.

Napriek tomu, že mnohí už platformu pochovávajú (ak sa jej nepodarí nahradiť Budku napríklad R. Trzaskowskim, ktorý však svoj moment premeškal a nie je vylúčené, že ho skôr zláka vlastná cesta) sú aj takí, (napríklad publicista Jan Rokita), podľa ktorých návratom do pokovidovej normalnosti spojený s návratom do „tradičnej politiky“ sa Platforma môže opäť vrátiť do hry. V štandardnom politickom prostredí Hołowniov virtuálny projekt totiž podľa neho stráca svoju hlavnú prednosť – on-line priestor sociálnych médií. Návratom k štandardnej politickej práci s verejnosťou v regiónoch má PO oveľa väčší potenciál ako jej hlavný opozičný konkurent. Paradoxne by sa tomu potešili aj poľskí konzervatívci, pre ktorých je populista a nepolitický politik Hołownia väčšou hrozbou než ľavicovo preformátovaná Platforma.

Peňažné vakcíny obnovia oslabenú imunitu ekonomiky

Pandémia neovplyvnila chuť podnikat'

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Obnoviť do konca tohto roka slovenskú ekonomiku na úroveň roka 2019 si bude vyžadovať nielen rast HDP minimálne o päť percent, ale aj pokles verejného dlhu zo sedemdesiatich na päťdesiat percent k HDP, ktorý sme vykazovali na konci roka 2019. Za rast HDP zodpovedá ministerstvo hospodárstva, za pokles predovšetkým ministerstvo financií. Politológovia hovoria, že nebyť obrovského balíka peňazí, ktorý má od tohto roku prísť z rôznych zdrojov do slovenskej ekonomiky, by sme sa predčasným voľbám v tomto roku nevyhli.

Pozrime sa teda, aké máme predpoklady, že aspoň rast HDP sa podarí v tomto roku splniť tak, ako to prognózoval guvernér Národnej banky Slovenska Peter Kažimír. Nikto nepočíta s poklesom absolútnej zadlženosti, keďže ECB a Európska komisia počítajú s menovou a fiškálnou stimuláciou z viacerých dôvodov. Vychádzajú aj zo skúseností finančnej krízy v roku 2008, keď sa viac šetrilo s negatívnym dosahom. Pôvodný záujem ECB o spomalenie nákupu dlhopisov v rámci núdzového pandemického programu už neplatí. Jej predstava, že zaberú verbálne intervencie, sa napokon nepotvrdili. A keď sa americký prezident rozhodol pre intervenčný balík v objeme 1,71 miliardy eura, ECB sa rozhodla z rovnakej obavy pokračovať v nákupe štátnych dlhopisov vo vyššom objeme.

ŠKRTY NESTAČIA

Podľa Eurostatu dávala minulé slovenská vláda na záchranu kolabujúcej ekonomiky z členských krajín Únie vraj najmenej peňazí, a preto

bruselskí úradníci nás zaradili do skupiny štátov s najväčším rizikom dlhodobej udržateľnosti verejných financií. Budeme teda zvedaví, ako sa novému ministrovi financií podarí znížiť spomínaný verejný dlh, čo bez daňovej a dôchodkovej reformy, poklesu výdavkov na spravovanie vecí verejných nebude možné. Doterajšie desaťpercentné výdavkové škrtky určite nebudú stačiť, preto treba počítať aj s novelizáciou ústavného zákona o rozpočtovej zodpovednosti.

BIDENOV BALÍK

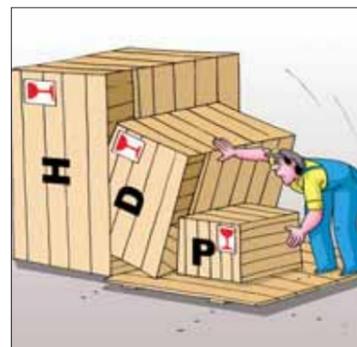
Na druhej strane Atlantiku schválil Kongres Bidenov stimulačný balík, ktorého mechanizmus je postavený na známom Keynesovom stimulačnom mechanizme podpory dopytu, ktorý podporuje tvorbu nových pracovných miest v konkrétnych sektoroch ekonomiky. Čo bude pre ekonómov najväčším prekvapením, je spôsobom financovania. Nebudú to peniaze americkej centrálnej banky, ale z vyšších firemných daní, ktoré sa zvyšujú z doterajších dvadsaťjeden na dvadsaťosem

percent. Navyše budú dane platiť aj známe americké digitálne spoločnosti.

Už čoskoro uvidíme, či sa americkému prezidentovi podarí oživiť ekonomiku spomínaným štýlom jej stimulácie. Slovenská vláda schválila a zaslala do Bruselu národný plán obnovy. Podľa neho môžeme do roka 2026 investovať do 6,6 miliardy eura do koronavírusom poškodených ekonomiky na projekty, ktoré nám musí schváliť Európska komisia. Časť z nich bude financovaná z nenávratných peňazí fondu obnovy, väčšia z návratných peňazí, ktoré sa po roku 2026 budú tridsať rokov splácať.

ZELENÉ ROZPOČTY

Zo spomínaného balíka peňazí pôjde najviac na projekty z oblasti zelenej ekonomiky – až tridsaťsedem percent, potom digitalizácie – dvadsať percent, z celkového prideleného objemu peňazí. Nezabudlo sa ani na oblasť zdravia, budovania efektívnej štátnej a verejnej správy či vzdelávania, ako aj podpory vedy a výskumu. Nič sa však neúšlo agrárnemu sek-



toru z dôvodu, že ten čerpá peniaze z viacerých európskych fondov v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky Únie. Rozpočtový deficit slovenskej ekonomiky patril v Európe medzi najnižšie. Za posledné dva roky sme do záchranu pracovných miest už investovali približne dve miliardy eur, z ktorých väčšinu budeme v najbližších rokoch splácať, čo pocítili všetci účastníci trhu.

ZÁCHRANA ZAMESTNANOSTI

Terajšia vláda poskytovala príspevky na záchranu pracovných miest všetkým fyzickým a právnickým osobám bez rozdielu, či platili dane a odvody, bez rozdielu, či ich ekonomika bola evidovaná v registri účtovných uzávierok, bez rozdielu, či platili dane v daňových rajoch – a takto by sme mohli pokračovať. To, že poskytnuté príspevky „zachránili“ mnohé firmy, ktoré už pred pandemiou stáli pred „krachom“, a tiež, že poniektoré firmy na kríze „zarobili“, budeme vidieť z daňového priznania za minulý rok.

NA MARGO

V nemocnici v Ústave tuberkulózy a respiračných chorôb v Podunajských Biskupiciach som začal pracovať v roku 1982 v oblasti sociológie medicíny, sociálnej gerontológie a sociálnej rehabilitácie u onkologických pacientov. Už vtedy to bolo v zdravotníctve rôzne. Dosť to závisí od konkrétnych ľudí. No spoznával som aj systém. Bol som pri tom, keď sa zavádzali zdravotné poisťovne a vykazovanie výkonov. Systém, ktorý financuje zdravotníctvo, nemá vždy záujem, aby sa ľudia liečili. Je to často len o biznise. Nastáva odludštenie medicíny, založenej často na zisku, často bez hodnoty života.

Biznis s medicínou

Celý systém zdravotníctva potrebuje zmeny a tie sa majú odvíjať od nejakého obrazu budúcnosti. Zdravotníci i pacienti prirodzene odmietajú systém, ktorý je nastavený len na vytváranie profitu, a nie spoločenského blaha. Napríklad pripúšťať v zdravotnom poistení zisk je neprípustné. Profit sa v zdravotníctve nemá odkiaľ vygenerovať. Jedine z toho, že pacienti nedostanú od poisťovne preplatené všetko, čo odvieďli ako poistné. Uznám prevádzkové náklady na infraštruktúru a mzdy. Ale zisk majiteľom?

Toto je príklad, ako podnikanie pre zisk ničí spoločnosť. Možno by mi to až tak neprekážalo, ak by sa väčšia časť tohoto zisku vrátila späť do nákupu a rozvoja tej-ktorej spoločnosti, ako aj na inovácie, a nie na spomínané súkromné kontá majiteľov, resp. konateľov. Ako hovorí môj priateľ primár gynekológie: „Je neuveriteľné, ako sa niektorí lekári orientujú len a len na zisk. Ešte sú schopní si aj vymýšľať indikácie k totálne zbytočným operáciám. Je to zahanbujúce pre náš stav, ktorý mal kedysi punc noblesy, vzdelania a humanity.“

Čo s tým? Zo zdravotníctva treba vypudiť biznis. Zdravotníctvo sa potom psychicky začne uzdravovať samo. Ľudia, čo pracujú v zdravotníctve, sú sociálne orientovaní. Dnes im to biznismeni často kazia zvonku tlakom na zarábanie peňazí. Možno by pomohol zákon o starostlivosti o zdravie ľudu. V minulosti boli aj všetky podniky spoluzodpovedné za zdravie svojich zamestnancov. Prí veľmi malý dôraz sa kladie na prevenciu. Mnohým zamestnávateľom sa vypláca tlačiť ľudí až na hranicu možností aj na úkor zdravia. Pretože ak hovoríme o zdravotníctve, treba hovoriť najmä o zdraví. Súvisí to spolu totiž oveľa viac ako zdravotníctvo a biznis.

Na záver by som rád zdôraznil – čo sa týka zdravia, som presvedčený, že okrem traumatológie a naliehavých stavov (a ešte niekoľkých výnimiek) sa musí človek a jeho organizmus uzdraviť sám a zdravotníctvo mu len môže vytvoriť optimálne podmienky. To by malo byť v centre toho redizajnu zdravotníctva.

Dušan PIRŠEL,
riaditeľ Inštitútu pre pracovnú rehabilitáciu občanov so zdravotným postihnutím

BESEDNICA

Švajčiarsko má osem a pol milióna obyvateľov. Z toho pol milióna moslimov. Ich počet sa za posledných desať rokov zvýšil o dvestot tisíc. Podľa odhadov do roka 2050 prekročí milión, s prihliadnutím na imigrantov to bude jeden a pol milióna. Postavili si zatiaľ vyše dvestoštyridsať mešít bez minaretov. Pred dvanástimi rokmi si Švajčiari v úspešnom referende vymohli zákaz stavby minaretov. Pre pochopenie, prečo sa k referendu pristúpilo, treba si pripomenúť tureckého premiéra. S obľubou cituje slová ich básnika: „Minarety sú naše bajonety, mešity naše kasárne.“

Bodáky mešit...

V najnovšom referende sa Švajčiarsko pripojilo ku krajinám ako Rakúsko, Belgicko, Nemecko, Taliansko, Bulharsko a ďalším, v ktorých je zahalovalie tváre na verejných miestach čiastočne alebo úplne zakázané. Srí Lanka ide zákonom zakázať nosenie buriek a zatvoriť vyše tisíc islamských náboženských škôl – madrás. Heslom referenda bolo vyjadriť želanie väčšiny obyvateľstva zachovať národné tradície a hodnoty pred náporom politického islamu a multikulturalizmu. Zákaz neurčuje, či sa zakazujú nikáby alebo burky, ale všetky zahalovalia tváre, napríklad aj pri protestoch. Samozrejme, sú tu výnimky – zo zdravotných príčin rúška či respirátory, pre počasie – šály, pre bezpečnosť – motocyklistické helmy alebo miestne zvyky, napríklad fašiangové karnevalové masky. Švajčiarsky systém priamej demokracie zaväzuje vládu v priebehu dvoch rokov prispôsobiť výsledku úspešného referenda legislatívou. Za zákaz sa vyslovila väčšina voličov v dvadsiatich z celkovo dvadsiatich šiestich kantónov. Neprešlo len k kantónoch s prevahou mestského obyvateľstva, teda Ženeva, Bazilej a Zürich. Referendum organizovalo združenie Egerking Committee. Jeho predseda Walter Wobmann nazval moslimské zakrývajúce tváre symbolom extrémneho politického islamu, ktorý sa stáva v Európe dominantný, ale nemá žiadne miesto vo Švajčiarsku. Prehlásil: „Naša tradícia je ukazovať svoju tvár. Je to znamením našich základných slobôd.“ Pokrokoví moslimovia z Fóra progresívneho islamu referendum tiež podporili s poukázaním, že zakrývajúce tváre je znakom totalitnej ideológie, ktorá nemá v demokracii miesto. Spisovateľka Gisela Widmerová označila závoje za mizogynské symboly politického islamu, najviditeľnejšie symboly tejto fašistickej ideológie, v ktorej je zahrnutý apartheid pohlaví, antisemitizmus a nenávisť voči homosexuálom. Na druhej strane sa proti zákazu vyslovili niektoré feministky. Podľa nich ženy musia mať slobodu vybrať si, čo chcú nosiť. Takisto sa zákaz nepáčil švajčiarskym predstaviteľom vlády a turistickým agentúram, ktoré videli v zákaze straty v turistickom ruchu. Centrálny výbor moslimov označil referendum ako čierny deň pre Švajčiarsko. Dá sa predpokladať, že toto referendum sa odmietnutie vnášania predpisov šaria do života Švajčiarska nebude posledné. Ukazuje sa, že za financovaním stavby mešít a podporovaním agresívneho politického islamu sú zahraničné vlády ako Turecko, Saudská Arábia a ďalšie z oblasti Arabského polostrova a Svetová moslimská liga. Viacero vyšetrotvaní v posledných rokoch odhalilo v radoch imámov islamistických extrémistov a v moslimských komunitách opakované prípady násilia proti ženám.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Jozef CÍGER HRONSKÝ sa riadil mottom: Lepšie je zažihať svetlo, ako preklínať tmú
Mal vždy čo povedať a vedel to jasne povedať

Jozef SLIACKY – Foto: archív SNN, MS

Pred stodväsťimi rokmi sa narodil vo Zvolene spisovateľ, tajomník a správca Matice slovenskej Jozef Ciger Hronský. „Lepšie je zažihať svetielko, ako preklínať tmú,“ vravieval a usiloval sa riadiť týmto mottom.

„Okolo spisovateľa robieva sa mnoho kriku, ale – verte – škoda rečí. Knihu napísať – to je veľmi ľahučká vec. Trochu atramentu, trochu fantázie a trochu trpezlivosti. To je všetko...“ Takto – odľahčujúco a s dávkou skromnosti – sa vyjadril Hronský k svojej literárnej tvorbe. „Mal čo povedať a vedel to povedať, pretože sa hľadal stále i hľadal stále a nezabýval sa pohodlne v raz nájdenom,“ zakončil svoj pohľad na Hronského život a dielo Alexander Matuška.



Legendárny správca Matice slovenskej Jozef CÍGER HRONSKÝ a jeho dom v Martine, v ktorom je dnes pamätné matičné miesto na neho.

■ ZAPALUJTE SVETLÁ!

Hronský si nedáva na oči romantické okuliare, nehľadá však ani sentimentalitu a nedáva čitateľovi šancu, aby jeho hrdinov polutoval. „Pôda života slovenského je tvrdšia a záhadnejšia, ako by ju sviatoci návštevníci mohli spoznať a ohmatať. Nefňuká u nás utrúmaný oráč za pluhom, keď orie do kameňa, ani sa nezhrbí rubač v nejakom pokorení, keď váľa horu, lebo veky naučili ho tu žiť a naučil sa životnej borbe i smiať, završne neobyčajným mocným smiechom. A isto-iste nechápavo by sa zahľadel na človeka, čo by sa sentimentálne rozčítal nad ním,“ napísal. Dôsledne naplnil vlastné slová: „Lepšie je zažihať svetielko, ako preklínať tmú. Zapalujte svetlá, širte lásku, milujte sa vospolok, zabúdajte na to, čo bolo, lebo vás treba pre to, čo príde,“ radil.

„Krstný list mi hovorí, že som sa narodil vo Zvolene, hoci narodil som sa pod Zvolenským zámkom, a to nie je všetko jedno,“ spomínal Hronský. „I dnes vedel by som sa hádať, že Slatina je stokrát hodnotnejšia ako zvolenský Hron, a vôbec na mojej strane je všetko krajšie ako na druhej: púpava pod zámkom, drevený most na Slatine a Pustý hrad, ten je tiež u nás.“

■ BOHATÉ DETSTVO...

„Prežil som krásne detstvo,“ pokračoval. „Nevodila ma guvernanta na prechádzky, završne ani pečených zemiakov nebolo dost na stole, ale za detstva som bol nesmierne bohatý. Deti z rodiny majiteľa pily museli sedieť za oblokom, keď trochu zadul vietor, mali všelijaké šaty a topánky a bledli od záviští, keď ma videli bosého brodiť sa v potoku a schovávať kabát pod most, lebo mi nebol treba. Srdce mi rástlo, keď som im mohol rozprávať, že som pod raštubňou chytil pstruha, pod transmisiou v piline roháča, ako som sa dostal do zámku až do väznice, kde zatvárali detvianskych zlodejov, ako som ušiel na Sliac na parádu, ako ma obháňali pltníci na Hrone, ako valcujú v železiarni plech, iba to som nepovedal, koľko strachu matka pretrpí, keď ma niet, a ako ma podvečer vyobšiva. Ale po večeri, keď mal otec nočnú sichtu, posadila si ma vedľa seba a rozprávala mi, mnoho rozprávala, spievala, čítala a nikdy by som sa jej nebol mohol odmeniť za tie krásne večery, i keby ma bola prežila.“

Hudecova pila, Hronského rodný dom, sa zachovali len na fotografii.

■ SŤAHOVANIE DO KRUPINY

Keď mal jedenásť rokov, Cigerovci sa presťahovali do Krupiny. Mama chcela mať z nadaného syna kňaza, ale otec rozhodol, že pôjde študovať na Maďarský kráľovský



Mladí matičníari, nielen zo Zvolena, si pravidelne spomínajú na najvýznamnejšieho správca Matice slovenskej pri jeho buste vo zvolenskom parku.

štátny učiteľský ústav do Levíc... „V Leviciach som bol už dokonalým Maďarom, ba na povzbudenie riadiť ústavu chcel som ponížene prosiť i o nové meno Csongrádi. Totiž ypsilon by som si bol i bez milosti milostivého ministra prilepil,“ vrátil sa do študentských čias. Obrátil sa na starostlivého, no prísneho otca a ten mu dal ráznou odpoveď: „Meno môžeš prevracať, ako chceš, ale domov sa mi neukáže!“ To rozhodlo. Otec bol i proti tomu, aby sa stal maliarom. „Mal som už pozháňané štipendiá, ale otec – robotník – mal na starosti ešte školovanie šiestich súrodencov, veľmi málo prostriedkov, a zrada ešte menej dôvery, že narábanie štetcom je seriózne zamestnanie.“

■ UČITELSKÉ ROKY

Stal sa dedinským učiteľom. Vraj i preto, aby sa sám mnohému naučil. Poslali ho učiť do Horných Mladonic, neskôr do Senohradu. Bola vojna a v lete 1917 aj on dostal povolávací rozkaz. Prežil boje na Piave a v prvý marcový deň roku 1919 povedal áno Anne Valérii, dcére krupinského tlačiaru Antona Ružináka. O rok začal učiť na meštianke v Krupine, kde sa mu v apríli 1922 narodil syn Juraj a kde sa zrodili jeho prvé literárne pokusy. Zverejnil ich v novinách Hontiansky Slovák, ktoré vydával vtedajší krupinský farár Pavol Bujnák. Povzbudený vložil niekoľko poviedok do obálky a poslal ich redakciám literárnych časopisov. Zaujali čitateľov i kritikov. Medzi nimi aj tajomníka Matice slovenskej Štefana Krčméryho, ktorý neváhal a vybral sa do Krupiny, aby sa osobne zoznámil s autorom. Našiel uňho toľko drobných próz, že vystačili na knižnú zbierku U nás.

Tým, že Hronský nachádzal inšpiráciu najmä na dedine, priravnávali ho ku Kukučínovi. Potešilo ho

to, ale „darmo – keď som sa začal prizerať na slovenskú dedinu, bola inakšia, ako keď sa na ňu díval Martin Kukučín i Gregor-Tajovský, i Timrava, i ostatní autori predvojnoví, ktorí čerpali látku z ľudu,“ mienil. „Dedina slovenská pri všetkej prostote má záhadnejšiu hĺbku, ako by sa komukoľvek zdalo na prvý pohľad.“

Realistický Hronského pohľad na slovenskú dedinu podčiarkol aj prísny kritik Alexander Matuška: „Aký je Hronského dedinský človek? Ten sa teší, aj keď orie len najatým pluhom, keď sa mu z orania štrkoviť zeme trasú ruky a pot mu sadá na čelo... Sklonený nad zem nie je tento človek prízemný; postavený zoči-voči prírode, okružený ňou, je zároveň mravnou osobnosťou. Vykonná zmysluplnú prácu a neúnavnosť, s akou sa do nej púšťa, je hodna úcty; podstupuje s ňou zápas, kým ho – skúpa – skúpo odmení...“

Hronského poviedky a romány patria do klenotnice slovenskej literatúry: Žltý dom v Klokoči, Chlieb, Jozef Mak... Rovnako významná je však i jeho tvorba pre deti, ktoré si obľúbili smelého zajka, čo sa vybral až do Afriky, múdre kozliatka, prasiatka Budkáčika a Dubkáčika či sokoliara Tomáša. To museli uznať aj komunistickí kultúrnici, ktorým z jeho diela prekážal vlastne len jeho posledný román Svet na Trsovisku, v ktorom Hronský vykresluje SNP inými farbami, ako boli oficiálne.

■ ODDANÝ MATICI

V Martine sa Hronský zapojil do matičného života. Keď Krčméry ťažko ochorel, nahradil ho na mieste tajomníka. A úspešne. Zvýšil sa počet členov i vydavateľská aktivita. V novembri 1935 až júli 1936 zorganizoval cestu za americkými Slovákmami. Zúčastnili sa na nej Ciger a Konštantín Čulen s manželkami,

Jozef Cincik a Karol Plicka. V batolíne mali vyše štyridsaťtisíc kníh, vyše dvadsaťtisíc brožúrok, šesťtisíc päťsto časopisov, šesťsto obrazov, fotografie, gramoplatne, Plickov film Zem spieva a ďalší propagačný materiál. Usporiadali vyše šesťsto prednášok a výstav, na ktorých sa zúčastnilo okolo stosedemdesiat tisíc ľudí. Po návrate poznatky a zážitky zhrnul do dvojdielnej Cesty slovenskou Amerikou.

V roku 1940 zvolili Hronského za správca Matice slovenskej. Tvrdia, že sa tak stalo vďaka legitimácii vládnej strany Slovenského štátu, sú jednostranné. Za Hronského hovorili dovtedajšie pracovné úspechy, na ktoré nadviazal, čo v nelahkej vojnovnej dobe nebolo jednoduché. Príkladom je výstava moderného tlačiarenskeho kombinátu Neografia.

■ ÚTEK PRED NENÁVIŠŤOU

Noc z prvého na druhého septembra 1944 prežil Hronský vo väzení. Mohlo sa to skončiť ešte horšie, veď na zozname Revolučného ONV bol na druhom mieste ako nebezpečný exponent hlinkovcov. Dal na radu priateľov a utiahol sa na krupinské kopanice. Front sa blížil a pred Hronským bolo najťažšie rozhodnutie. V obave o svoj život a o život svojich blízkych zvolil emigráciu. Cez Alpy sa dostali do Rima, kde si však vo februári 1948 prišli po Hronského karabiniéri. Z väzenia ho dostal Karol Sidor a s jeho pomocou nastúpil na loď, ktorá mala namierené do Buenos Aires. O pol roka prišli za ním manželka a syn a usadili sa v meste Luján asi sedemdesiat kilometrov od argentinského hlavného mesta. Spolu so synom robili všetko, na čo im stačili sily a vedomosti. Hronskému sa naskytla príležitosť využiť maliarske nadanie. V roku 1951 si otvoril súkromnú maliarsku školu a podieľal sa i na výzdobe lujánskej putníckej baziliky.

„Jozef Ciger Hronský bol duchovným vodcom fašizmu a tento ospevoval slovom i perom,“ čítame v uznesení Rady ONV v Martine z roka 1947. „Toto bola jeho príčina odchodu do zahraničia, odkiaľ sa doteraz nevrátil, a ani sa nevie, kde sa zdržuje... Za svoje činy a kolaborovanie bude postavený pred OLS, len čo sa vráti na územie republiky.“

Pravdou je, že Hronský mal silné proslovenské, kresťanské a antikomunistické zmlýšanie, ale nie je známe, že by svoje postavenie zneužil a niekomu ublížil, uškodil. S odstupom času pochopil jeho odchod aj Vladimír Mináč, aj keď bol iného ideového zmysľania...

„Nenávisť, ktorá prežala národ a vyhnaná J. C. Hronského, bola krutá, agresívna, vojnová, vtedy nešlo o púzu, o moralistické tógy a postoje hodné zbronzovania, ale o holý život,“ povedal v rozhovore s poetkou a publicistkou Danou Podrackou v roku 1995. „Vtedy bolo skutočne pre Hronského nevyhnutné utekať od pekla nenávisti až na kraj sveta. Kedysi sme si mysleli, že nemal odísť. Ale čo by robil, keby bol ostal? Čo by spravoval, čo by redigoval, čo by bol písal? Nebol taký adaptabilný ako Milo Urban, nikdy by nebol mohol ťahať dlhé románové štrúdle o tom, ako ho poučili novodobé dejiny, aký má úžitok z poučenia.“

Každému mysliteľovi má byť dobro ľudstva najvyšším zákonom Filozofia krutosti a lásky G. VÁMOŠA

Milan PETKANIČ – Foto: Wikipédia

Tento rok si pripomínáme stodvadsiate výročie narodenia a šesťdesiate piate výročie úmrtia významného slovenského spisovateľa a lekára židovského pôvodu Geju VÁMOŠA (22. 12. 1901 – 18. 3. 1956). Patril k popredným prozaikom slovenského literárneho expresionizmu medzivojnového obdobia; preslávil sa najmä ako autor poviedok (zbierka *Editino očko*, 1925) a románov ako *Atómy Boha* (1928) či *Odlomená haluz* (1934).

To, že Vámoš bol tiež filozofom, je už našej čitateľskej verejnosti menej známe. Prítom práve jeho filozofické dielo ponúka kľúč na porozumenie jeho prozaickej tvorby, ktorá sama je bohatá na rôzne filozofické motívy.

■ FILOZOFICKÉ VÝCHODISKÁ

Tým hlavným Vámošovým filozofickým dielom je jeho dizertácia *Princíp krutosti*, ktorú po štúdiu v Prahe obhájil na Filozofickej fakulte UK v Bratislave v roku 1932. Aj keď túto dizertáciu pôvodne plánoval aj publikovať, napokon vyšla až po vyše šiestich desaťročiach v roku 1996 v originálnom znení. Vámošov *Princíp krutosti* predstavuje pokus o vybudovanie originálnej filozofie života, ktorú jej autor rozvíja okolo dvoch kľúčových protikladných princípov – „princípu krutosti“ a „princípu lásky“. Zdrojom inšpirácie pri koncipovaní jeho vlastného variantu filozofie života sú mu popri jeho medicínskej praxi a životných skúsenostiach najmä štúdium biológie a práce biologicky zameraných filozofov. Filozoficky vychádza predovšetkým z diel vitalistov a pozitivistov; z nich sa najviac opiera o autorov ako E. Haeckel, H. Driesch, H. Bergson, B. Russell, Ch. Darwin, H. Spencer či svojho českého učiteľa filozofie J. Tvrdeho. V celom jeho diele nájdeme aj zreteľné ozveny voluntarizmu A. Schopenhauera a F. Nietzscheho. Zo Schopenhauera čerpá najmä pesimizmus, opis krutej skutočnosti života, antiindividualizmus i etiku lásky, z Nietzscheho zasa odpor k priemernosti a povrchnosti davu, antidemokratizmus či vyzdvihovanie význačných jedincov.

■ PRINCÍP KRUTOSTI

Dizertáciu začína skúmaním samotných prvopočiatkov života, keď sa zamýšľa nad jednobunkovými organizmami, baktériami a amébami. Prvou tézou, s ktorou



VÁMOŠOV filozofický pohľad na svet sa zrodil z napätia dvoch protikladných prvkov: krutosti a lásky.

autor v tomto kontexte prichádza, je, že život jednobunkových organizmov je v podstate nesmrteľný... „Jednobunečná bytosť je nesmrteľná, lebo pri vhodných životných podmienkach sa nikdy nedočká smrti vyčerpaním či zostatnutím, a ani nezostáva jedincem schopným individuálneho deja životného, lež štepením omladzuje sa znovu a znovu a je týmto nesmrteľným.“ (Vámoš, 1996, s. 31) Toto delenie a odlučovanie jednobunkových tvorov od seba podľa Vámoša eliminuje pojem boja i princíp sebaobranu. Jednobunkový život tak nepozná smrť ani krutosť zápasu o prežitie.

Vámoš zároveň argumentuje, že čím je zložitejší organizmus, teda čím vyššou diferencovanosťou a individualitou sa organiz-

mus vyznačuje, tým viac chorôb ho potenciálne ohrozuje. Čo však primárne jednobunkové organizmy, aby sa spájali do komplexných útvarov a stali sa tým zraniteľné, vďaka čomu napokon prišli aj o svoju nesmrteľnosť? Vámoš odpovedá, že impulz na to dáva tzv. princíp krutosti. Lenže pôvod samotného princípu krutosti ponecháva autor agnosticky nezodpovedaný.

Vámošov opis princípu krutosti, ktorý podľa neho vládne všetkým živým bytostiam, počnúc mikróbmi až po človeka, je silne naturalistický a miestami až krajne nihilistický: „Zánik komplexného jedinca práve tak nič neznačí, tak ako zhytnutie kopy infuzórií uvarených v hrnci vody.“

Princíp krutosti sa prejavuje najmä ako nemilosrdný zápas o pre-

žitie. Tento zápas vedie jedny živé tvory k požíeraniu iných živých tvorov. Ako píše v úvodnej úvahe k románu *Atómy Boha*: „A tak sa podmienkou prežitia jedného stala smrť druhého.“ Živé bytosti tak zo samotnej podstaty života v snahe udržať seba i svoje potomstvo vedú proti sebe večný bratovražedný boj.

Vámoš poukazuje na to, že aj človek sa rodí prvotne ako jednobunková bytosť, až následne sa diferencuje. Navyše pozostáva z tej istej hmoty ako všetky ostatné bytosti sveta a je zrodený tým istým princípom krutosti. Jediný podstatný rozdiel medzi človekom a ostatnou živou prírodou vidí Vámoš v tom, že človek si je vedomý svojho krutého a absurdného osudu.

■ PRINCÍP LÁSKY

Po rozsiahlym a expresívnom vyobrazení všetkej tej nesmiernej a absurdnej krutosti, ktorá panuje v celej živé prírode, predstavuje Vámoš vo svojej dizertácii náčrt svojej etiky lásky. Vychádza z toho, že kde sa začína vedomie, tam rastie i uvedomenie si pôsobenia princípu krutosti, a teda zla vo svete. Uvedomenie si princípu krutosti vedie jedinca najčastejšie buď k istému druhu eskapizmu (k úteku do rôznych rozptýlení a zastieraniu si krutej skutočnosti), alebo k pesimizmu. Ani jedna z týchto odpovedí na realitu krutosti však podľa Vámoša nie je správna, obe sa totiž rovnajú len rezignácii pred princípom krutosti. Akúkoľvek rezignáciu však odmieta a vyzýva nás na zápas s týmto zlom (nie na jeho popieranie) a na hľadanie istých protiopatrení. Tie podľa neho môžu byť dvojakeho druhu: po prvé ide o protiopatrenia fyzického rázu, keď človek zápasí proti fyzickému zlu, ktoré ho obklopuje (napr. zima, hlad, neúroda, choroby). Druhé opatrenie proti zlu má etickú povahu, a preto i viac problematickú a krehkú. Etický princíp totiž nemá takú silu prinútiť ľudí, aby ho všetci ochotne prijali a nasledovali. Formulovanie etického princípu vyžaduje zedefinovanie novej perspektívy života, a preto predpokladá význačného jedinca – mysliteľa: „Oči davu ho nezbadajú.“ Preto požaduje výchovu más, ktoré zvyčajne pozostávajú z priemerných do seba zahľadených egoistov, t. j. individualistov.

„Treba mysliteľskej výchovy, treba násilím a energicky zotrieť

hlupácku a nezmyselnú ideológiu človeka o svojej individualite.“

Vámoš argumentuje, že individualizmus je nebezpečným sces-tím, o to viac to zdôrazňuje v rovine etiky. Vámošov antiindividualizmus pritom nie je len nejakou okrajovou črtou jeho myslenia, ale tvorí jeho jadro, ako výstižne poznamenáva filozof M. Zigo: „Táto tvrdá kritika individualizácie a v dôsledku toho aj individualizmu a na ňom založeného liberalizmu dominuje nielen dizertácia, ale aj Vámošovmu prozaickému dielu. Dá sa povedať, že jeho anti-individualizmus preniká celou jeho spisbou a dizertácia má byť jeho zdôvodnením.“

Etický postoj k životu musí preto spočívať v prekonaní individualizmu, ten je totiž hlavným prejavom princípu krutosti ako príčinou všetkého zla vo svete. Základom pravého etického životného postoja je pre Vámoša princíp lásky. Lásku Vámoš chápe ako súcitiť v zmysle aktívnej práce na umenšovaní nešťastia druhých.

„Etický princíp nás musí viesť k sociálnej spravodlivosti pre tých nešťastných, ktorých ľudský osud bije zo stránky ľudskými možnosťami ovládateľnej.“ Podľa neho je to práve láska, ktorá v nás prebúdza záujem o vyrovnávanie spoločenskej i prírodnej nerovnosti. V koncipovaní lásky ako kontrastného etického princípu k ontologickému princípu krutosti sa tak prejavuje jedna zo základných črt celého Vámošovho diela – nezmieriteľnosť vo sociálnou a s kozmickou nespravodlivosťou, vzdor voči krutosti sveta.

Vámošov filozofický pohľad na svet sa zrodil z napätia dvoch protikladných prvkov: krutosti a lásky, a preto má jeho filozofia akoby dve tváre: jednu cynickú, druhú lekársky ustarostenú, eticky súcitnú a hlboko humanistickú. Vo Vámošovom filozofickom odkaze sa napriek jeho pesimizmu a naturalizmu odhaľuje intenzívny záujem a starosť o človeka, pretože ako sám hlása, každému mysliteľovi je a musí byť „dobro ľudstva... vrcholným zákonom“. Vámoš pochopil, že tvárou v tvár bezmedznej krutosti sveta jedinou primeranou odpoveďou človeka ako uvedomelej bytosti a zároveň jeho jedinou záchrannou je láska v zmysle všeludského súcitiť a aktívneho úsilia na utváraní dôstojnejších podmienok celého ľudstva.

Svet v požehnanom veku opustil slovenský básnik Viliam TURČÁNY

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Keď som bol s básnikom Viliamom TURČÁNOM naposledy v Domove seniorov sv. Jána v Šelpiciach, kde prežíval posledné roky svojho života, prišla reč aj na starobu a umieranie. Zamyslel sa. „Otec, keď zomrel, mal deväťdesiatjeden a môj deda sa dožil deväťdesiatich dvoch rokov, tak koľko tu ešte vydržím ja, neviem... Nádejám sa, že možno ich aj prežijem, ale len Pán Boh to vie a on rozhodne, čo bude so mnou ďalej...“

Snažil sa byť stále aktívny, veľa čítal, prijímal návštevy a ukazoval mi zápisky s postrehmi zo života. Jeho pozemská púť sa naplnila v pondelok 10. mája 2021, keď zomrel vo veku deväťdesiatich troch rokov.

Viliam Turčány začal s písaním poézie ako poslucháč gymnázia v Trnave, kde v tom čase študovali aj Vojtech Mihálik a Miroslav Válek. Ich zbierky mal aj vo svojej izbičke v domove. Hoci celý svoj tvorivý život prežil v Bratislave, k rodnej dedine sa vždy hlásil. Detstvo strávil v Suchovej nad Parnou, ktorá dala Slovensku ďalších majstrov slova – bratov Hečkovcov. Po skončení vysokoškolských štúdií v roku 1952 začal pracovať v Ústave dejín slovenskej literatúry SAV na oddelení realizmu. Pôsobil tu do roka 1970, keď odišiel na dva roky na univerzitu do Neapola prednášať slovenskú literatúru. Potom sa vrátil späť do Slovenskej



Dlhovekosť Turčányovcov sa vrchovato a plodne naplnila aj v prípade básnika Viliama TURČÁNYHO, ktorý odišiel na večnosť vo veku deväťdesiatich troch rokov – svojho deda prežil o rok a otca o dva roky...

akadémie vied, kde pracoval až do dôchodku v roku 1988.

Knižne debutoval v roku 1957 básnickou zbierkou *Jarky v kraji*. Postupne mu vyšli zbierky *V toku*, *U kotvy*, výber lúbostnej lyriky z predchádzajúcich zbierok *Oliva*, *Aj most som ja*, ďalší výber *Piesne*, *Až do najďalších končín*, zbierky *palindrómov* *Oheň z Neho* a *Rada a dar*, *sonetov Venuše slovenského praveku* a iné. Naposledy mu vyšla zbierka *Srdce* zve a vyzváňa v roku 1998. Za svoju básnickú tvorbu a excelentné preklady najmä francúzskych a talianskych renesančných básnikov a diel antickéj literatúry získal množstvo ocenení vrátane vyznamenania *Pribinov križ I. triedy*, ktorý mu v roku 2002 udelil prezident Rudolf Schuster. Nad všetko vyniká preklad *Danteho Božskej komédie*, ktorá naposledy vyšla po prvýkrát v jednom zväzku v roku 2019 v Spolku sv. Vojtecha v Trnave.

Na oslave svojich deväťdesiatich narodenín ochotne spamätali recitoval obsiahle pasáže z tohto diela. Do modernej slovenčiny preložil aj prvú staroslovenskú báseň *Proglas*, ktorú považoval za „veľbáseň“. Okrem básnických zbierok napísal *Rým* v slovenskej poézii a literárnohistorické štúdie o Pavlovi Országhovi *Hviezdoslavovi*, *Svetozárovi Hurbanovi Vajanskom*, *Jankovi Jesenskom*, *Ivanovi Kraskovi* a *Jánovi Kollárovi*. Obdivoval *Hollého*, napísal monografiu o jeho diele a osobnosti *Na krásnu záhradu Hollého Jána*. Považoval ho nielen za najvýznamnejšieho slovenského básnika, ale radil ho k svetovým poetom jeho doby.

O básňach hovoril ako o vznešenosti slova, ktorým má však porozumieť každý, kto ich číta. Celý svoj bohatý život prežil vo viere, v práci a koniec života v spomienkach na svoje dielo a literárnych spolupútников.

Hold lekárom z pera Petra VALA – autora matičných Slovenských národných novín

Spisovateľ a novinár, ktorého uznávajú lekári

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

V ére, keď sa kdekto pred kamerami usiluje získať body mnohými ozdobnými slovami o úcte k ľuďom z prvej línie boja proti pandémie, prichádza tretia kniha Petra VALA, autora SNN, z lekárskeho prostredia. Všetci vidíme, v akej ťažkej situácii sa nachádza zdravotníctvo, jednotliví lekári a zdravotnícky personál po celom Slovensku.

• Ako jediný píšuci autor ste rešpektovanou autoritou v lekárskejších kruhoch. Ako to všetko vzniklo?

Celkom náhodou. Mojou témou boli piloti z čias druhej svetovej vojny. Mal som za sebou úsmevný románik Zabíjal som štát. Anonymný internetový recenzičt o nej uviedol: „Bravúrne a s humorom napísaná kniha. Príbeh sa začína druhou svetovou vojnou a končí jej koncom aj s dozvkmi. Dalo by sa povedať, že je to veselo napísané o smutných veciach alebo Hlava XXII na slovenský spôsob, už dlho som sa tak nenasmial. Len v tej v kaviarni si teraz o mne myslia, že som divný.“ Kniha sa rýchlo vypredala. Vznikla podľa nej divadelná hra, ktorú som odpremiérovával v Prievidzi (len tak mimochodom, teraz som sa k tomuto textu po dvadsiatich ôsmich rokoch vrátil a pripravil som novú verziu obohatenú o absurdné skúsenosti z tridsaťročia samostatného štátu). V čase autorskej eufórie mi ktosi poradil, aby som napísal reportáž o plastickom chirurgovi Lacovi Košťálovi. Tak som sa spolu s ním pred dvadsiatimi deviatimi rokmi ocitol pri operačnom stole na oddelení chirurgie ruky, keď sfunkčňoval od narodenia deformovanú ruku malého chlapca. V tej chvíli som netušil, že som našiel ďalšiu srdcovú tému. Reportáže z operačných sál som písal v Slovenskej republike, vo Večerníku, v Slovenke, v Slovenských

národných novinách a v poslednom čase v Lekárskych novinách. Bude ich viac ako dve stovky. Za ten čas som sa zoznámil s mnohými lekármi a vznikli kamarátstva, vďaka ktorým som mohol napísať tieto knihy.

• Ako ste pri téme Čierny humor v bielom plášti vydržali taký dlhý čas, vlastne sú to reálne dejiny ľudí a krajiny, je to len náhoda objavu?

Počas mojej púte za lekársko-pacientskymi príbehmi mi poslal Pán Boh do cesty skvelého lekára a človeka – profesora Karola Víršika. Narodil sa za cisára pána, ako mladý lekár sa ocitol v prvej linii na východnom fronte, po vojne vybudoval z takmer ničoho jednu z najlepších nemocníc a vďaka nemu sa podarilo temer zlikvidovať jednu z najzhubnejších chorôb – tuberkulózu. Najprv som napísal o ňom esej, ktorá vyšla v zborníku Víršikovci, a neskôr som spolu s ním písal jeho autobiografický román Odchádzam s Hippokratom. Pri práci na ňom som zistil, že život lekára nie je len dráma, ale sú v ňom aj humorné, čiernohumoré až pitoreské situácie a začal som zbierať humorné, bizarné až neveriteľné historky aj od ostatných lekárov.

• Zvolili ste pozoruhodnú metódu, ide o pôvodný žáner humor-



Spisovateľ a dramatik Peter VALO sa vo svojej tvorbe systematicky venuje lekárskejmu prostrediu.

ných, absurdných príbehov, ako sa to za roky menilo?

Nič sa nezmenilo, naďalej píšem reportáže o mimoriadnych výkonoch lekárov a popritom sa sem-tam vynorí niečo, čo stojí za námet do Čierneho humoru v bielom plášti.

• Dali ste dovedna aj kroniku o ťaživých zdravotných a sociálnych pomeroch na Slovensku a hovoríte o nich priamou rečou. Je to preto, že v knihe sa dá hovoriť po slovensky, na rozdiel od oficiálneho jazyka politiky a médií?

Pokrytecko hlúpymi celebritami presýtenej doby je mi cudzie. Sledujem zápasy o život, ktoré bývajú dramatické, ale čisté. Stál som pri operačnom stole s hrudníkovými chirurgmi Svetozárom Harušiakom a Miroom Janikom, písal som o neuroológovi Mirovi Brozmanovi,

ktorý napriek zákazom a represáliám presadil revolučnú liečbu mozgových príhod. Bol som pri transplantáciách obličiek, pankreasu a pečene, ktoré úspešne rozbehol banskobystrický chirurg František Hampl. Písal som o príbehoch pacientov, ktorých vrátil do života skvelý invazívny rádiológ Ivan Vulev. Napísal som knižku o traumatológovi Františkovi Očenásovi Chirurg, čo porážal šamanov, ktorý pracoval desaťročie v krutých afrických podmienkach. Zverejnil som príbeh traumatológa Mila Klímu, ktorý priniesol na Slovensko artroskopiu. Sledujem zápas s rakovinou hrubého čreva, čo vedie novomestský gastroenterológ Miro Šorf. Nadchli ma výsledky banskobystrického urológa Jozefa Babelu pri robotických operáciách. V posledných rokoch obdivujem prácu košíckeho intenzivistu Pavla Töröka a jeho vynálezy. Som presvedčený, že keby bol Američan, kandiduje na Nobelovu cenu. Jedným slovom, usilujem sa byť pri tom

• Tretiu knižku ste popri profesorovi Víršikovi venovali pamiatke vzácneho človeka, ktorý sa charakterizoval ako rodofub aj na stránkach SNN – prof. Michalovi Valentovi. Čo pre vás znamená či znamená?

S týmto významným človekom som sa zoznámil u profesora Víršika. Miško bol

neprekonateľný optimista. Vždy z neho šála dobrá nálada a chrlil vtipy jeden za druhým. Hovorilo sa, že ich rozprával ženám aj pri vyšetovaní a tie od smiechu skoro popadali z kozy. Miško napísal predhovor k mojej druhej knižke. Na stene mu visel citát od ruského neurológa Bechtereva: „Ak sa chorému po rozhovore s lekárom viditeľne neľaví, mal by lekár zanechať svoje povolanie!“ Toho sa držal celý život.

• Predslov k freske skutočných obrazov z našich dejín napísala s vďačnosťou lekárska autorita prof. Štencl. Hovorí o vás ako o vzácnom autorovi. Ako sa pozeráte na jeho slová o dnešnom stave zdravotníctva?

Dekan bratislavskej lekárskej fakulty profesor Juraj Šteňo mi povedal: „Naším cieľom je dostať kvalitu výučby aspoň na úroveň, ktorá tu bola v sedemdesiatych rokoch minulého storočia.“ Musím si položiť otázku, prečo je to tak. Za ministra Zajaca sa stal z pacienta klient. Smutná vízia z mojej absurdnej grotesknej poviedky Bomba kšeft, ktorá vyšla len v e-knihe Spovedné tajomstvo, sa už z časti naplnila: Nemocniciam zobrali lekárne, dialyzy, laboratória, sanitky rýchlej lekárskej pomoci, céťečka, magnetické rezonancie, prsto všetko získové, čo by mohlo zachrániť ich rozpočty. Počet štátnych špitálov klesá. Poistovne zarábajú na tom, že nepreplácajú nemocniciam výkony. Na liečenie a lekárov ostáva čoraz menej prostriedkov. Kto chce žiť, musí platiť, kto nezaplatí, umrie. Pred časom vysoký ministerský úradník vyhlásil: „Čím dlhšie ľudia žijú, tým je to pre štátny rozpočet a dôchodky horšie.“

Matica slovenská obohatila knižný trh reprezentatívnou publikáciou

Vyšli Najkrajšie slovenské povesti



Vo Vydavateľstve Matice slovenskej vyšla jedinečná kniha Najkrajšie slovenské povesti. Dielo vzdáva poctu veľikánom slovenskej povestovej tvorby Jozefovi Cigerovi Hronskému, Márii Ďuričkovej a Pavlovi Dobšinskému. Takto spracovaný výber z tohto významného segmentu slovenského dedičstva Slovákov doteraz nevyšiel.

Autorom knihy je profesor Ondrej Sliacky, jedna z najvýraznejších osobností slovenskej detskej literatúry a literárnej vedy na prelome tisícročí. „Profesor Sliacky sa dlhodobo hlási k Matici slovenskej, čo sa odráža na jeho bohatej pôvodnej slovenskej tvorbe vo Vydavateľstve Matice slovenskej. Reprezentatívnou knihou Najkrajšie slovenské povesti vzdal úctu Hronskému, Ďuričkovej a Dobšinskému adaptáciou niektorých povestí z ich zbierok. Do diela zakomponoval aj niekoľko slovenských osobností, ako sú Samuel Mikovini, Vladimír Kompánek a ďalší,“ priblížil riaditeľ Vydavateľstva MS Stanislav Muntág. Matica slovenská má na trhu silné postavenie vo vydávaní kníh národných povestí.

Dielo Najkrajšie slovenské povesti predstavuje novú úroveň v slovenskej literárnej tvorbe v tematike povestí a rozprávok. Čitateľ nájde v knihe šesťdesiatštyri povestí z rôznych oblastí Slovenska. Rozdelené sú do tematických okruhov: Pokiaľ len ľudská pamäť siaha (legendy a báje), Najprv Tatári, potom Turci, O mestách, dedinách, zámkoch i hradných ruinách a O horách, riekach a ich podivných obyvateľoch.

Matica slovenská vydala mnohé významné diela autora. Patrí k nim zbierka adaptovaných ľudových rozprávok zo zbierky Samuela Czambela Panička v líščej koži či adaptácie Dobšinského rozprávok Hovoriaci vtáčik, Braček jelenček, Zakliala hora a iné. Popularitu sa tešili aj dvojdielne vlastivedné Divy Slovenska či zbierky Obrázkové slovenské povesti. Profesor Sliacky takmer polstoročie pracoval v pôvodnej matičnej časopise Slniečko. V rokoch 1990 až 2017 bol jeho šéfredaktorom. Desaťročia pôsobil ako univerzitný pedagóg.

Veronika GRZNÁROVÁ

HUMORESKA

Devy a mládenci z petržalských panelákov, parlamentu a mimovládok spustia takto zrána zraky prvé v doliny. Čo vidia? Prekrásnu slovenskú dial. Tu valný Dunaj, tam Tatra skalnou hradbou okol nej sa väži. Škoda, že cez nové mrakodrapy nevidno do zákutí stredného a východného Slovenska. Po dedinkách a mestečkách mrví sa tam ďaleko pracovitý ľud. Ako by sme mu my múdri z metropoly pomohli, nech sa má lepšie? Návod prostý □ noty z Bruselu, zákony im schválime už sami. V prvom rade prikážeme chudobe zachraňovať matku Zem. Napríklad plastovými škatulkami na kuchynský odpad. Nebudú pra-

siatka a sliepočky len tak hodovať na zvyškoch jedla z lahôdkami prehýbajúcich sa stolov dôchodcov, nezamestnaných občanov a osadníkov. Kuchynský odpad bude sústredený na kopy. Sladký

šrotu. Kupujte nové elektrické, solárne, vodíkové, hybridné, ekologické. Päť-násobne drahšie. Nemáte na to? Mali ste sa lepšie učiť. Alebo viac pracovať v automobilkách. Kde sú časy, keď

Tamojší hinduisti vytvorili hliadky na ochranu kráv. Takto rok dav zlynčoval moslimských obchodníkov s hovädziinou. Naše posvätné kravy budú možno chránené. Tak ako sú medvede a vlky.

V Anglicku ide psia masť po päťdesiat eur. Made in Prešov a okolie. Záruka kvality. Tatranci zase dostanú štátny príspevok na medved'ovzdorné ploty. Len nech sa divé zvieratká majú dobre a obyvatelia sa cítia bezpečne. Alebo naopak? Záhradkári tiež skončia. Páni zakázali určité postreky. Lavou rukou. Pravou povolili dovoz plodín postriekaných zakázanými postrekmí. Menej dopestuješ, viac kúpiš, viac DPH zaplatíš. Takto dobre si vďaka pánom žije náš pospolitý ľud. V tieni bratislavských a bruselských mrakodrapov, kam oko nedovídi. A ako písal už Komenský, čo oko nevidí, to srdce nebolí. Takže je všetko v poriadku.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Nech si bača na vlky breše po nociach sám...

sen potkanov a krýs. A prasiatka chovať aj tak Slovač čo chvil'a nebude. Chystá sa zákaz domácich zakáľáčiek. Sviňu dochováte, odveziete do mäsokombinátu. Tam ju odborne utratia. Možno si budete môcť zobrať mäso. Na čom ošípanú odveziete? Autá sa vám zachceli? Zanechávať uhlíkovú stopu? Ešteže čo. Staré dizly a benziniaky šup-šup do

Gustáv Malý maľoval svoje kravičky na paši. Kravičky dokravičkovali. Zamorujú planétu metánom. Kravičky netreba. Piť sa bude sójové mlieko. Polia sóje budeme hnojiť umelými hnojivami. Ich výroba produkuje tri percenta svetovej produkcie oxidu uhličitého. Tešme sa na rokovania medzi Bruselom a Dillí. Za zabitie kravy je v Indii doživotie.

Tie majú ťažký život. Bačovia na holiach ich dráždia šľavnatými cigájami v košiaroch. Doteraz mal bača na ochranu psy. Cez noc na reťazi. Aj tomu je koniec. V doline sa hára sučka, bača si môže na vlky po nociach brechať sám. Majitelia domov na východe vraj dostanú štátny príspevok na vysoké psovzdorné ploty. Aby psy neutekali a boli v bezpečí.

V Poprade spomínali na Milana Rastislava Štefánika

Viac úcty slovenskému velikánovi

Text a foto: Rastislav ZACHER, riaditeľ D MS v Spišskej Novej Vsi

Matica slovenská a mesto Poprad si siedmeho mája 2021 pripomenuli stodruhé výročie tragického úmrtia jednej z najvýznamnejších osobností novodobých dejín a osobnosť svetového formátu generála Milana Rastislava Štefánika.



Atmosfera slávnostného aktu pripomenutia tragickej smrti generála M. R. Štefánika v Poprade a jej aktéri



FOTORIPIORT

Pamiatku slovenského veľikána si k pamätníku pred okresným súdom prišli uctiť primátor mesta Poprad Anton Danko, viceprimátori, poslanci, predstavitelia a členovia Matice slovenskej z Popradu, zo Štrby, z Veľkej Lomnice, z Levoče, zo Spišskej Novej Vsi, ako aj obyvatelia Popradu.

„Chcem sa poďakovať Matici slovenskej v zastúpení pánom Zacherom, s ktorým sme sa dohodli, že sa každoročne budeme stretávať pri pamätníku a buste dvakrát do roka a pripomínať si nielen jeho úmrtie, ale aj narodenie. Naše mesto si hlboko váži a uctieva tohto najvýznamnejšieho Slováka v histórii Slovenska,“ uviedol primátor mesta Poprad A. Danko.

„Som veľ mi rád, že Matica slovenská v spolupráci s mestom Poprad sa bude podieľať na týchto pamätných aktoch. Matica slovenská v plnej miere podporovala a aj naďalej bude podporovať politiku moderného patriotizmu a zdravého vlastenectva. Ďakujem primátorovi Antonovi Dankovi, ako i Tatiane Husárovej za pomoc pri organizovaní tejto slávnosti,“ uviedol riaditeľ Domu Matice sloven-

skej v Spišskej Novej Vsi Rastislav Zacher.

Milana Rastislava Štefánika v Poprade pripomína nielen pamätník a busta v nadživotej veľkosti, ale i ulica. Vyše trojmetrový pamätník na Štefánikovej ulici pred Okresným súdom odhalili minulý rok pri príležitosti sto štyridsiateho výročia narodenia M. R. Štefánika. Mesto Poprad toto umelecké dielo venovalo jeho

vnúšenej a večnej pamiatke. Podľa slov primátora A. Danko by M. R. Štefánikovi mal patriť v našich dejinách väčší význam a dôležitosť. „Pamätník nám má pripomínať veľkú osobnosť našich dejín. Určite by sme sa o Štefánikovi mali viac rozprávať a zaujímať sa o jeho život a odkaz, ktorý nám zanechal. Je veľkým vzorom a Slováci sa majú z jeho života čo učiť,“ uzavrel primátor.

MATICHNÉ DEPEŠE

POCTA AUTORKE SNN

Kniha *Dožinkový veniec pre kňažnú autorku Jany Judiniovej*, ktorú poznáme aj zo stránok SNN, získala v XXVIII. ročníku medzinárodnej súťaže literatúry faktu Cenu Egona Ervina Kischu za rok 2019. Slávnostné odovzdávanie cien sa vinou pandémie v minulom roku neuskutočnilo, preto si spisovateľka ocenenie spolu s ostatnými laureátmi ocenenými v roku 2020 pravdepodobne prevezme až v septembri 2021 v Letohrade v Českej republike. „K cene blahoželim, vaša kniha je veľmi kvalitná a právom si zasluhuje ocenenie,“ pridáva k radostnej informácii prof. PhDr. Jozef Leikert, Ph.D., Litt.D., predseda Klubu spisovateľov literatúry faktu na Slovensku. K uznaniu sa s potešením pridáva aj redakcia SNN, ktorá ukážky z pripravovanej knihy publikovala.

BÝVANIE NA LAZOCH

Nie po prvý raz informujeme o aktivite Hrušovčanov, ktorí v spolupráci s Hontiansko-ipeľským osvetovým strediskom, so Stredoslovenským múzeom v Banskej Bystrici aj s Maticou slovenskou organizujú tvorivú dielňu Tradičné staviteľstvo v autentickom prostredí tamojších lazov. Tentoraz sa podujatie uskutočnilo 28. – 29. mája.

HAJKOVE JUBILEÁ

Jeden z najznámejších súčasných kovačických predstaviteľov tamojšieho svetovo presláveného výtvarného prejavu „slovenských sedliakov“ v Srbsku Pavel Hajko (*1952), ktorého diela sme mohli neraz obdivovať aj na Slovensku, osláví síce sedemdesiatiny až budúci rok, ale domovská Galéria naivného umenia v Kovačici mu na 15. mája pripravila vernisáž reprezentatívnej retrospektívnej prehliadky tvorby hneď pri príležitosti dvoch iných jubilej – polstoročia umeleckej činnosti a štyroch desaťročí členstva v spomínanej galérii. V Hajkových maľbách typických dolnozemskej vedúť málokydý chýba kohút a líška a táto metafora zápasu dobra so zlom a symbol vitálnej obnovnej sily dominuje aj na propagačných materiáloch k tejto autorskej výstave, ktorá akoby ohlasovala autorovu budúročnú bilančnú tvorivú zatvahu.

UMELKA PO BULHARSKY

Bulharský kultúrny inštitút v Bratislave a Galéria UMEĽKA pripravili po tieto dni prezentáciu maliieb Felicitas Radostiny Doganovej v kurátorskej koncepcii Xénii Lettrichovej. Pôvodne plánovaná výstava na jeseň roku 2020, je v tomto reprezentatívnom kultúrnom stánku prvou výstavou sprístupnenou po lockdowne. Predstavuje diela vytvorené v uplynulých troch rokoch, teda aj tie, ktoré počas pandémie obsahovo i výrazovo poznamenala sociálna izolácia a s tým spojené utlmenie prezentačných aktivít. Mladá umelkyňa absolvovala v roku 2001 štúdium v ateliéri maľby u prof. Jána Bergera na VŠVU v Bratislave. Tvorivo a organizačne je aktívna na Slovensku a v Bulharsku, ale aj v iných krajinách.

JAŠIKOVE KYSUCE

Organizátori celoslovenskej literárnej súťaže mladých prozaikov Jašikove Kysuce v týchto dňoch zverejnili propozície jej 53. ročníka, ktorého uzávierka bude 15. októbra tohto roku. Viac o podmienkach sa záujemcovia, ktorí svoju tvorbu doteraz ešte nepublikovali, dozvedia na jasik@kniznica-cadca.sk.

Prípravuje Emil SEMANCO

Mladí maticári si pripomenuli Deň víťazstva nad fašizmom

Padli, aby sme žili v pokoji a mieri

Mladí maticári v Liptovskom Mikuláši si Deň víťazstva nad fašizmom pripomenuli spomienkou pri pamätníku osloboditeľov, ktorý je venovaný vojakom osloboditeľom, príslušníkom Červenej armády a I. čs. armádneho zboru. Na ňom sa nachádza text: „Večná sláva hrdinom padlým v boji za slobodu a nezávislosť Sovietskeho zväzu a za oslobodenie Československa. Svojim osloboditeľom, hrdinkej Červenej armáde, československej armáde a partizánom vďační občania okresu Liptovský Mikuláš, 1. 10. 1945.“ Zaujímavé je, že pamätník vznikol len pol roka po oslobodení Liptovského Mikuláša v apríli 1945. Autorom je kapitán Červenej armády Vladimír Volodkin a nachádza sa v zozname kultúrnych pamiatok.

Mladí maticári Lukáš Konúпка (predseda OMM v Liptovskom Mikuláši) a Lukáš Havlík si tichou spomienkou uctili všetkých tých, ktorí sa podieľali na oslobodení nielen ich mesta, ale aj celej našej

vlasti. Matica slovenská je strážkyňou národnej pamäti. Práve pamäť na najkrutejšiu vojnu v doterajších dejinách nesmie a nemala by vymiznúť najmä z mysle mladej generácie. Nech každému z nás,

ktorí sa môžeme radovať zo slobodného života v mieri, rezonujú slová, ktoré sú vytesané na mnohých pamätníkoch po Slovensku: „Padli, aby sme my žili!“

(psv)



Chvilke piety pred pamätníkom osloboditeľov v Liptovskom Mikuláši

Maticári vo Zvolenskej Slatine bilancovali

Prvé návrhy na snemovanie ustanovizne

Marek HANUSKA, podpredseda MS a predseda MO MS v Zvolenskej Slatine – Foto: Jozef PAŠKA

Koncom prvého májového kalendárneho týždňa pripravili maticári vo Zvolenskej Slatine svoje valné zhromaždenie. Tento miestny odbor MS nie je početný, preto sa rokovanie mohlo uskutočniť pri dodržaní bezpečnostných protipandemických opatrení v kinosále kultúrneho domu. Na schôdzu preto pozvali aj minimum hostí. Keďže začiatkom mája si pripomínáme tragickú smrť M. R. Štefánika, ale aj koniec svetového vojnového konfliktu, v úvode zasadania prítomní položili kvety k pamätníku padlých a buste M. R. Štefánika v centre obce. Doterajších predstavi-



Maticári vo Zvolenskej Slatine si pred svojim valným zhromaždením uctili pamiatku na osloboditeľov našej domoviny.

lov odboru pod vedením Mareka Hanusku schválili vo funkciách všetci prítomní delegáti. Miestny odbor MS využil nové ustanovenie stanov MS a namiesto dozorného výboru si zvolil iba jednu dozorkyňu – Vieru Smutnú, dlhoročnú členku miestneho odboru MS. Valné zhromaždenie schválilo aj kandidátov do orgánov MS, ktorí majú byť volení na jeseň tohto roku. Do čela MS navrhli súčasného predsedu Mariána Gešpera. Do výboru maticiarov Branislava Husára (MO MS Zvolen), Jozefa Piecku (MO MS Žarnovica) a Filipa Púpala (MO MS Tisovec). Za predsedu DV MS Martina Fejka a za člena dozorného výboru z vlastných radov Jána Račka. Pre všetkých členov odboru v minulom roku vyrobili slávnostné členské preukazy, ktoré na zasadnutí slávnostne odovzdali prítomným členom miestneho odboru MS. Na záver namiesto obligátneho pohostenia pripravili výstavu kníh z vydavateľstva Matice slovenskej a produkciu tlačí Neografie.

OČAMI MATIČIARA

Košickí matičiari na koniec druhej svetovej vojny nezabúdajú. Práve v máji vnímajú intenzívnejšie potrebu mieru. Pripomínajú si najničivejší vojnový konflikt, jeho obeť a vzdávajú úctu našim osloboditeľom v druhej svetovej vojne alebo v rusky hovoriacich oblastiach Veľkej vlasteneckej vojny.

Vítazstvo nad fašizmom

Staršia generácia má v pamäti dátum ukončenia tejto svetovej kataklizmy 9. máj; v dnešných časoch aspoň v západnom svete sa udomácnil dátum 8. máj. Dôvod je prostý. Bezpodmienečná kapitulácia Nemecka sa podpísala na dvakrát. Prvý dokument sa podpísal 7. mája v Remeši za prítomnosti náčelnika sovietskej vojenskej misie generála Ivana Suslopalova s platnosťou nasledujúci deň. Druhý dokument parafovali na berlínskom predmestí Karlshorst v sídle sovietskeho velenia 8. mája v noci. Pre časový posun bol už v Moskve 9. máj, preto sa Deň Víťazstva nad fašizmom pripomína v Ruskej federácii práve tento deň...

Dom Matice slovenskej v Košiciach s Miestnym odborom Matice slovenskej v Košiciach si pripomenuli pamiatku na padlých sovietskych vojakov v druhej svetovej vojne položením kytic kvetov pri pamätníku na Námestí osloboditeľov. Potom sa účastníci spomienky presunuli do Mestského parku pri hlavnej železničnej stanici k buste generála Ivana Jefimoviča Petrova, ku ktorej tiež položili kyticu kvetov. Práve generál Petrov a vojaci 4. ukrajinského frontu sa podieľali na oslobodení metropoly východu. Je nepochybiteľným dejinným faktom, že najväčšie obeť a najväčšiu ťarchu vojny niesol Sovietsky zväz s vyše dvadsiatimi tromi miliónmi obetí. Jeho Červenej armáde patrí aj najväčšia zásluha na ukončení najničivejšieho a najkrvavejšieho celosvetového vojnového konfliktu.

Veľká úcta patrí všetkým hrdinom, ktorí obetovali svoje životy pre lepšie zajtrajšky. Vážme si preto krehký mier, ktorý máme.

Martina MATEČKOVÁ,
MO MS v Košiciach

Liptovskomikulášska spomienka na prvý národný program Slovákov Jeden z prvých krokov k slovenskej štátnosti

Text a foto: Peter VRLÍK

Pred stosedemdesiatimi tromi rokmi na evanjelickej fare Michala Miloslava Hodžu v Liptovskom Mikuláši slovenskí národovci spisali Žiadosti slovenského národa. Pri ich zrode stáli také osobnosti, ako boli Štúr, Hurban, Hodža, Francisci, Daxner. Po prvý raz sa slovenský národ prihlásil o svoje základné práva, ako boli vyučovanie v materinskom jazyku, vytvorenie slovenských škôl, vlastného snemu, sloboda tlače, slova a zhromažďovania.



V reprezentatívnom zastúpení vedenia mesta aj Matice slovenskej si v Liptovskom Mikuláši pripomenuli výročie stvorenia Žiadostí slovenského národa.

Matičiari v Liptovskom Mikuláši na túto významnú udalosť nezabudli ani v čase pandémie a patrične si ju pripomenuli. Presne 10. mája sa stretli matičiari a predstavitelia mesta Liptovský Mikuláš pred starou farou, kde sa spomínajú slovenskí národovci radili, žiadosti spisali a na druhý deň ich vyhlásili v tzv. „Ondrašoveckých kúpeľoch“. Delegáciu radnice na podujatí viedli viceprimátor mesta Rudolf Urbanovič a Ľuboš Trizna a za Maticu slovenskú podpredseda MS Marek Nemeček a predseda MO MS Ferdinand Chovanec. V krátkom príhovore viceprimátor R. Urbanovič privítal prítomných a priblížil vznik a obsah Žiadostí

slovenského národa. Ako zdôraznil, bol to jeden z prvých krokov k slovenskej štátnosti. Potom prítomní položili vence k pamätníku, na ktorom umelecký kováč vykoval štrnásť bodov Žiadostí. Matičiari položili veniec k pamätnej tabuli na starej fare, ktorú osadila pri sto päťdesiatom výročí v roku 1998 práve Matica slovenská. Obe delegácie prešli aj do mestskej časti Liptovská Ondrašová, kde spomienka na túto významnú udalosť pokračovala. Predseda KR MS Žilinského kraja Milan Stromko zarecitoval Jarnú pieseň od Janka Kráľa. Akt pokračoval položením vencov k pamätníku Žiadostí slovenského

národa. Na vrchole pamätníka je orol, ktorý u Slovákov vždy predstavoval slobodu, voľný let k výšinám. Mikulášski matičiari spolu s občanmi mesta sú hrdí na tradície, na históriu, ktorá kráčala ulicami mesta. Preto si každoročne pripomínajú v máji významnú udalosť, bez ktorej by nebolo možné hovoriť o zvrchovanom slovenskom národe, o jeho právach. Práve pred sto sedemdesiatimi tromi rokmi sa budovali základy samostatného slovenského štátu. Matičiari nezabúdajú, že to bolo práve v Liptovskom Svätom Mikuláši, a preto sa toto mesto môže právom považovať za kolísku slobodného slovenského národa.

Videoseriál mikulášskych matičiarov Interesantná osobnosť Jaroslava UHELA

Dom Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši – Foto: Emil SEMANCO

Liptovskomikulášski matičiari nezaháľajú a pokračujú vo svojich aktivitách v online priestore. Ich projekt videí o zaujímavých osobnostiach – matičiaroch – naberá najmä na obrátkach. Na Youtube kanáli Matica Liptov zverejnil ďalšiu časť z niekoľkodielného videoseriálu o umelcoch a remeselníkoch z Liptova. Pedagog a výtvarník profesor Jaroslav Uhel pôsobí v radoch matičiarov už vyše tri desaťročia. Jeho rozmanitú tvorbu a lásku k rodnému mestu približuje v poradí štvrté video z dielne Domu Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši.



Profesor Jaroslav UHEL (uprostred) s národným umelcom RF a prezidentom Medzinárodnej akadémie kultúry a umenia Piotrom Stronským a jeho manželkou Mášou

„V predchádzajúcich častiach videoseriálu sme predstavili život a dielo ľudových remeselníkov a neprofesionálnych umelcov. V tejto chvíli

verejnosti ponúkame možnosť spoznať mimoriadne zaujímavú osobnosť profesora Jaroslava Uhela, ktorý dokáže upútať svojimi farbistými životnými

príbehmi a optimistickým prístupom k životu,“ povedal riaditeľ Domu Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši Marek Nemeček.

Profesor Uhel je hrdým Liptákom a Palúdzanom. Vo svojom ateliéri, ktorý si zriadil v rodičovskom dome, nachádza nielen inšpiráciu, ale aj útočisko. Práve s pivničnými priestormi rodičovského domu sa spájajú jeho prvé dotyky s umením. „Vo svojom ateliéri ako keby som sa vrátil v čas, rodičovský dom, ale aj Palúdzka ako taká sú pre mňa ako genius loci. Svoje zážitky či poznanie z priestoru alebo atmosféry následne pretavujem aj do svojej tvorby,“ vyjadril sa profesor Uhel.

Prof. PaedDr. Jaroslav Uhel, ArtD., pôsobí ako profesor a zároveň vedúci Katedry výtvarnej kultúry Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bella v Banskej Bystrici. Ťažiskovým zameraním rodáka z lip-tovskomikulášskej mestskej časti Palúdzka je maľba a kresba. Venuje sa tiež grafickému i knižnému dizajnu, knižnej ilustrácii, priestorovej tvorbe či publicistickej činnosti. Je členom poradných zborov, porôt, redakčných a vedeckých rád, dlhodobo pôsobí v radoch nášho najstaršieho výtvarného spolku Umeleckej besedy slovenskej. Okrem toho sa venuje lektorskej činnosti a výtvarnej pedagogike. Svoje diela pravidelne vystavuje na domácich aj zahraničných výstavách prezentáciách výtvarného umenia a za svoju tvorbu získal viaceré ocenenia.

PRIPOMÍNAME SI

1. júna

– pred sto tridsiatimi piatimi rokmi sa narodil politik a evanjelický biskup Fedor Fridrich Ruppeldt (1886 – 1979); publicista, kultúrny historik, prekladateľ či hudobník pôsobil v Žiline, v roku 1947 sa stal v poradí štvrtým biskupom Západného dištriktu evanjelickej cirkvi augsburského vyznania

– pred sto rokmi sa narodil surrealistický maliar Ladislav Guderna (1921 – 1999); je považovaný za jedného zo zakladateľov slovenského výtvarného surrealizmu

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil rímskokatolícky arcibiskup Dominik Hrušovský (1926 – 2016); titulárny arcibiskup tubijský, emeritný apoštolský nuncius v Bielorusku

– pred sto tridsiatimi rokmi zomrel národnokultúrny pracovník Samuel Bodorovský, slovenský a úradník (1825 – 1891); zakladajúci člen Matice slovenskej, ktorý aktívne rozširoval slovenskú spisbu

– pred piatimi rokmi zomrel politik Roman Hofbauer (1940 – 2016); bývalý poslanec parlamentu, prvý porevolučný primátor Bratislavy

2. júna

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil spisovateľ a scenárista Peter Glocko (1946 – 2019); venoval sa tvorbe pre dospelých i pre deti a mládež, často využíval folklóre a ľudové zdroje

3. júna

– pred sto deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil politik, beletrista, básnik a publicista Viliam Paulliny-Tóth (1826 – 1877); svojou tvorbou sa radí do tzv. memorandovo-matičného obdobia, v Budíne vydával časopis Černokňažník a Sokol

4. júna

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil rímskokatolícky biskup František Tondra (1936 – 2012); emeritný biskup Spišskej diecézy a bývalý predseda Konferencie biskupov Slovenska

6. júna

– pred sto šesťdesiatimi rokmi bolo prijaté Memoranda národa slovenského v Turčianskom sv. Martine (1861); programový dokument slovenských štátoprávných, politických a kultúrnych požiadaviek, autorom memoranda bol Štefan Marko Daxner, memorandum obsahovalo požiadavku na uznanie Slovákov za svojbytný politický národ v rámci Uhorska či na založenie Matice slovenskej

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil fotograf, pôvodne lodník, neskôr novinár Vladimír Kampf (1966); laureát niekoľkých významných cien

7. júna

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodila herečka Magda Paveľková (1931 – 2015); zakladajúca členka Krajského divadla v Nitre, odkiaľ odišla do Bratislavy, kde spočiatku hrala v Tatra kabarete, neskôr na Novej scéne

8. júna

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodila speváčka Jana Kocianová (1946 – 2018); získala tri Zlaté a jednu Striebornú Bratislavskú lyru; všestranná speváčka, ktorá úspešne zvládala viaceré hudobné žánre ako džez, beat či folk

Ludovít KUSAL


vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
•tasr•

ČITATEĽSKÁ SŮTAŽ

V Slovenských národných novinách č. 8 sme v rubrike Všímli sme si písali o nových zápisoch do zoznamu národného kultúrneho dedičstva a širšie sa zmienili o originálnom hudobnom nástroji zo šarišskej obce Lúčky v okrese Sabinov, ktorým si dlhú chvíľu na paši s dobytkom skracovali tamojší pastieri. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí napísali, že vďaka miestnym nadšencom a zaujatým propagátorom, ako boli F. Matúš či J. Lazarik, sa do prestížneho zoznamu našich národných klenotov dostal aj unikátny hudobný fúkový nástroj klarinetového typu – gajdica. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Viera Bubelínová, Liptovský Mikuláš; Lýdia Šimková, Trenčín; Viktor Kancír, Zvolen.

● Aj v dnešnom kvíze zostaneme pri tradičných produktoch a remeslách, konkrétne pri hrnciarskom kruhu a známych centrách výroby keramiky. Patrí k nim aj Lubietová, kde od začiatku 16. storočia po prichode zo Švajčiarska prakticky až dodnes produkuje majoliku sedemnášť generácií jedného rodu. Napíšte nám meno tejto rodiny.

Svoje odpovede posielajte na redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do vydania ďalšieho čísla SNN. Teda do dvoch týždňov.

(se)